

*Konstruktivistinen naiskuva ja sen rakentuminen Thomas Hardyn
romaanissa Tess of the d'Urbervilles*

Minna-Maria Sysmäläinen
Pro gradu-tutkielma
Jyväskylän yliopisto; Taiteiden ja
kulttuurin tutkimuksen laitos;
Yleinen kirjallisuus
3.5.2006

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty humanistinen	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Minna Sysmäläinen	
Työn nimi – Title Konstruktivistinen naiskuva ja sen rakentuminen Thomas Hardyn romaanissa Tess of the d'Urbervilles	
Oppiaine – Subject yleinen kirjallisuus	Työn laji – Level pro gradu-tutkielma
Aika – Month and year kevät 2006	Sivumäärä – Number of pages 86 sivua
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkielmassa analysoidaan Thomas Hardyn romaanin konstruktivistista naiskuva. Konstruktivismissa naista ja miestä luonnehtivat ominaisuudet nähdään ennen kaikkea kulttuurisina. Tutkielman lähtökohtana onkin ajatus naiseuden kulttuurisesta rakentuneisuudesta. Tutkittava romaani on kirjoitettu viktoriaanisena aikana, jonka kulttuurin käsityksiin teoksen naisia ja naiseutta tutkielmassa peilataan. Hardyn romaaneissa naiset ovat usein päähenkilöitä ja dominoivat tapahtumia.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää romaanin naiskuvan rakentumista ja siihen vaikuttaneita tekijöitä. Tutkimuksessa pyritään vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: Kuinka naista kuvataan romaanissa? Kuinka naisen perimä, moraali ja mahdollisuudet näkyvät romaanissa ja miten ne vaikuttavat naiskuvaan? Kuinka vahvasti romaanin naiskuva on kytköksissä kirjoitusajankohtansa ja sen kulttuurin käsityksiin naisen roolista, tehtävistä ja luonteenpiirteistä sekä miten se näkyy? Tutkimuksen metodina käytetään sisällönanalyysia.</p> <p>Hardyn romaanin naiskuva on vahvasti kytköksissä viktoriaanisen kulttuurin naisen rooliin, tehtäviin ja luonteenpiirteisiin. Naisen sääty vaikuttaa olennaisesti tämän toimintaan, ajatteluun sekä kuvaamisen tapaan. Naisen oletettu huono perimä esitetään romaanissa kohtalonomaisena. Henkilön moraalin perusta ilmenee tämän suhtautumisessa naisen esiaviollisiin suhteisiin ja riippuu paljolti arvioijan säädystä. Taustakulttuurin seksuaalimoraali tulee näkyväksi romaanissa, kun päähenkilö rikkoo sen normeja. Hän edustaa uutta naiseutta poikkeamalla totutusta naisen roolista. Naisen mahdollisuudet toimia yhteiskunnassa ja toteuttaa itseään ilmenevät lähinnä hänen luonnollisuutensa sekä rakkauden ja avioliiton kautta.</p> <p>Naiskuvan kautta esitetään pääosin tietoisesti viktoriaanisia arvoja sekä kritisoidaan niitä. Toisaalta Hardy tuo romaanissaan tiedostamattaan esille aikansa konventionaalisia näkemyksiä etenkin seksuaalisuuden kuvauksessa.</p>	
Asiasanat – Keywords Thomas Hardy, Tess of the d'Urbervilles, viktoriaaninen aika, feministinen kirjallisuudentutkimus, naistutkimus, naiskuva	
Säilytyspaikka – Depository Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällys

1. JOHDANTO	1
1.1. KIRJAILIJA THOMAS HARDY	1
1.2. TESS OF THE D'URBERVILLES.....	2
1.3. TUTKIMUSONGELMA	4
1.4. KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ.....	6
1.4.1. <i>Perimä</i>	6
1.4.2. <i>Moraali</i>	7
1.4.3. <i>Mahdollisuudet</i>	7
1.4.4. <i>Naturalismi</i>	8
2. KONSTRUKTIVISTINEN NAISKUVA	9
3. VIKTORIAANINEN KULTTUURI	11
4. NAISEN PERIMÄ	19
4.1. KOHTALON VÄISTÄMÄTTÖMYYS.....	19
4.2. PERHEEN JA SÄÄDYN MERKITYS NAISELLE.....	26
5. MORAALI NAISEN ELÄMÄSSÄ	36
5.1. NAINEN JA SEKSUAALISUUS	36
5.2. MORAALIN RISTIRIITA	47
6. NAISEUDEN MAHDOLLISUUDET	59
6.1. NAISEN LUONNOLLISUUS	59
6.2. RAKKAUS JA AVIOLIITTO.....	68
7. PÄÄTÄNTÖ	79
LÄHTEET	84

1. Johdanto

Luvuissa 1.1. ja 1.2. esittelen tarkastelemani romaanin kirjailijan, Thomas Hardyn sekä hänen romaaninsa *Tess of the d'Urbervilles*. Alaluvussa 1.3. esittelen tutkimustani ja esitän tutkimuskysymykset ja luvussa 1.4. määrittelen työssäni olennaiset käsitteet.

1.1. Kirjailija Thomas Hardy

Englantilainen Thomas Hardy (1840-1928) asui lapsuutensa maalla melko koruttomissa oloissa, sillä hänen perheensä ei ollut varakas. Maaseudulla hän oppi pitämään luonnosta ja eläimistä. Vanhempien esimerkin mukaisesti hän piti kovasti musiikista ja omistautui kirjallisuudelle. Poika oppi lukemaan lähes ennen kuin hän sai kävelemisen taidon (Millgate 1984,19). Nuoruudessaan Hardy toimi arkkitehdin oppipoikana ja harrasti kirjoittamista. Ollessaan arkkitehdin töissä Hardy alkoi kirjoittaa ensimmäistä romaaniaan, *Desperate Remedies* (1871). Sen jälkeen hän julkaisi useita romaaneja, kuten *Under the Greenwood Tree*, *A Pair of Blue Eyes*, *Far from the Madding Crowd*, *The Return of the Native*, *The Mayor of Casterbridge* ja *The Woodlanders*. 1890-luvun alussa Hardy oli kuuluisa kirjailija ja uransa huipulla.

Vähitellen Hardy ärtyi viktoriaanisen kulttuurin kunnioitettavuuden vaatimukseen, joka koski myös kirjailijoita. Hän kapinoi tietoisesti sitä vastaan romaaneissaan *Tess of the d'Urbervilles* ja *Jude the Obscure*. Hardy hylkäsi suuren osan 1800-luvulla vallinneesta moraali- ja seksuaalikäsityksestä, mikä näkyi merkittävänä muutoksena naiskuvauksessa (Stubbs 1979, 56). Mm. avioliittoa ja seksuaalisuutta uudesta näkökulmasta kuvaavat ja konventionaalisen kerrontatavan hylkäävät romaanit saivat osittain raivostuneen ja vihamielisen vastaanoton. Romaanien pääosin negatiivinen vastaanotto vaikutti Hardyn päätökseen lopettaa niiden kirjoittaminen ja siirtyä runojen luomiseen. Hänet tunnetaankin romaaniensa lisäksi myös runoistaan. Hardy piti runoutta kertomakirjallisuutta ylempänä genrenä.

Thomas Hardy toimi näkyvästi siltana uuden ja vanhan tradition välillä englantilaisessa kirjallisuudessa (Holloway 1993, 143). Romaaneissaan kirjailija otti kantaa omana aikanansa vaiettuihin aiheisiin ja kritisoi viktoriaanista yhteiskuntaa. Hardyn tapa tarttua rohkeasti uusiin aiheisiin ja kertoa niistä totuttua avoimemmin oli

uutta viktoriaanisessa yhteiskunnassa. Hän koki myötätuntoa naisia kohtaan ja kuvasi romaaneissaan näiden tuon ajan moraalisten sääntöjen ja seksuaalisen syrjinnän vääristämää elämää (Stubbs 1979, 80). Naiset ja näiden elämä olikin kirjailijan romaanien suosikkiaiheita.

Hardylla oli taito kytkeä romaaniensa tapahtumat ja henkilöahmot tiettyyn aikaan ja yhteiskuntaan (Stubbs 1979, 84). Hänen romaaneissa tulee selkeästi esille henkilöahmojen sosiaalinen luokka sekä kirjailijan pessimistinen näkemys maailmasta. Näiden piirteiden taustalla on viktoriaanisen kauden loppupuolelle tunnusomaiset työttömyys, köyhyys ja riisto. (Stubbs 1979, 55.) Hardy oli sosiaalisesti arka ja hän mielellään tarkkaili tapahtumia sivusta (Millgate 1984, 20). Ehkä juuri tästä syystä hänelle kehittyikin taito kuvata ihmiselämää hyvin realistisesti ja tarkasti. Sattumat määrittävät tai muuttavat usein ihmisten elämänsuunnan Hardyn romaaneissa, joista osaa on kuvailtu tyyliltään naturalistisina. Dickensin ja Balzacin tavoin Hardy mursi naturalismin todenmukaisuuden ja käytti symbolismia, liioittelua ja melodraamaa romaaneissaan tehokeinoina (Stubbs 1979, 59).

Hardy oli ensimmäisiä, jotka antoivat myönteisen tunnustuksen Darwinin teokselle *The Origin of Species* (Lajien synty) (Millgate 1984, 158). Darwinin ajatukset ovatkin vaikuttaneet Hardyn elämäkatsomukseen ja sitä kautta romaanien sisältöihin. Hardyn romaanit heijastelevat paljolti hänen omaa elämäänsä ja ajatuksiaan. Hän kuvasi romaaneissaan lapsuutensa maisemia ja sitä köyhyyttä ja kurjuutta sekä työväenluokan elämää, mitä lapsena oli tottunut näkemään. Hardyn mielestä avioliitto ei olisi saanut olla itsestäänselvyys, vaan sen piti perustua sopivan kumppanin valintaan ja onnellisuuteen (Stubbs 1979, 60). Hardyn tyytymättömyys avioliittoinstituutioon heijastuu hänen romaaneistaan. Yksityiselämässään hän solmi kaksi kertaa avioliiton. Hardylla oli koko ikänsä huono terveys ja hän kuoli vuonna 1928.

1.2. Tess of the d'Urbervilles

Tutkimukseni kohteena on Thomas Hardyn romaani *Tess of the d'Urbervilles* (1891). Romaania on luonnehdittu englantilaisen naturalismin ensimmäiseksi edustajiksi. Hardyn elämäkatsomus on traaginen ja monien hänen luomiensa henkilöahmojen kohtalo onkin lohduton, kuten romaanissa *Tess of the d'Urbervilles*.

Analysoimani romaanin päähenkilö on nuori ja köyhistä oloista lähtöisin oleva Tess Durbeyfield. Kauneutensa ja kokemattomuutensa vuoksi hän joutuu kaksikymmenvuotiaana Aleksander d'Urbervillen (Alec) viettelemäksi ennen avioitumista tai ajatustakaan siitä, saa lapsen ja täten leimautuu synnilliseksi naiseksi. Lapsi kuolee ja myöhemmin Tess menee naimisiin papin pojan, konservatiivisen Angel Claren kanssa. Tess yrittää kertoa tälle menneisyydestään jo ennen häitä, mutta hänen kirjeensä menee sattumalta hukkaan. Tess paljastaa menneet tapahtumat Angelille häilynä, minkä seurauksena hänen puolisonsa ei enää voi olla vaimonsa kanssa vaan lähtee Amerikkaan. Tullessaan takaisin Angel on halukas elämään vaimonsa rinnalla, mutta sillä välin Tess on palannut Alecin luo perheensä taloudellisen ahdingon vuoksi. Voidakseen olla laillisen puolisonsa kanssa ja kostoksi viettelystään Tess murhaa Alecin. Hetken aikaa Tess ehtii olla Angelin kanssa kaksin, mutta pian hänet vangitaan ja surmataan.

Tess of the d'Urbervilles julkaistiin The Graphic-lehdessä vuonna 1891 jatkosarjana. Lehden linjan mukaisesti seksuaalisesti epäilyttävät tekstikatkelmat jouduttiin ottamaan julkaistavista teksteistä pois. (Stubbs 1979, 20.) Teoksessaan *Thomas Hardy: from Serial to Novel* Mary Ellen Chase selvittää useita muutoksia, joita Hardyn täytyi tehdä romaaniinsa ennen kuin se kelpasi kustannustoimittajalle. Esimerkiksi kohta, jossa Tess joutuu vietteltyksi ja hänen aviottoman lapsensa kastamisesta kertova kohtaus jäivät uudesta, sensuroidusta versioista kokonaan pois. Tämän lisäksi Hardy joutui tekemään laajoja muutoksia Tessin ja Alec d'Urbervillen suhteen kuvaamiseen. (Stubbs 1979, 20.)¹ Osa The Graphicin tehdyistä muutoksista on vaihdettu kirjajulkaisussa alkuperäiseen muotoonsa, mutta esimerkiksi Tessin viettely on jätetty romaanissa kuvaamatta.

Romaanista välittyvät kirjoitusajankohtana Englannissa vallinneet viktoriaaninen kulttuuri ja olennaisesti siihen kytkeytyvät puritanismi ja kaksinaismoralismi. Romaanillaan Hardy kritisoi aikansa tiukkoja moraal sääntöjä. *Tess of the d'Urbervilles* on hyvä esimerkki naiskuvauksen radikaalista muuttumisesta viktoriaanisena aikana. Teos aiheutti paljon keskustelua ilmestymisajankohtanaan nimenomaan sen vuoksi, että siinä kuvattiin naisen seksuaalisuutta avoimemmin kuin aikaisemmin, mihin ei oltu totuttu.

¹ M.E. Chasen teoksessa kerrotaan, kuinka naurettavia ja romaanin kokonaisuuteen vaikuttavia jotkut muutokset olivat. Hardy joutui esimerkiksi muuttamaan merkittävästi The Graphicin aistillista kohtausta, jossa Angel Clare kantaa meijerin tyttöjä yli vesilammikon. Lehdessä julkaistussa versiossa Angel karrää kottikärryillä nuoret naiset lammikon yli ilman minkäänlaista fyysistä kontaktia. (Stubbs 1979, 21.)

Naisen seksuaalisuuteen viittaa vahvasti myös romaanin alkuperäinen nimi, joka oli *Tess of the d'Urbervilles. A Pure Woman*. Hardy esittelee romaaninsa alaotsikossa Tessin viattomana naisena, vaikka tämä on erehtynyt eroottisesti ennen avioliittoa. Kyseinen alaotsikko herättikin aikanaan suuttumusta, koska romaanin tapahtumat ja sen nimi eivät vastanneet toisiaan viktoriaanisen ajan moraalin edellyttämällä tavalla. Totutun arvojärjestelmän mukaan puhtaus ja siveys olivat lähestulkoon synonyymeja. Hardyn alaotsikko esitti uusia merkityksiä puhtaudelle, jota Tess edusti ja joita olivat rehellisyys, omaehtoisuus sekä kyky rakastaa. (Bellamy 1988, 143.) Hardyn käsittelemä aihe oli kuitenkin ajankohtainen, sillä hänen romaaninsa sai myös poikkeuksellista suosiota. Romaanin ilmestyttyä Hardy sai useita kirjeitä naimisissa olevilta naisilta, joilla oli samanlainen menneisyys kuin Tessillä ja jotka eivät olleet kertoneet siitä puolisoilleen. Nämä naiset kysyivät kirjailijalta neuvoa salailun aiheuttaman taakan kantamiseen. (Millgate 1984, 257.)

1.3. Tutkimusongelma

Työni tarkoituksena on tutkia Thomas Hardyn romaanin *Tess of the d'Urbervilles* naiskuvaa, sen rakentumista sekä siihen vaikuttaneita tekijöitä. Tarkoitukseni on myös selvittää Tessin sosiaalinen tausta ja syyt hänen kohtaloonsa sellaisena kuin ne teoksessa kuvataan. Tutkimuskysymyksiäni ovat: Kuinka naista kuvataan romaanissa? Kuinka naisen ”perimä”, mahdollisuudet ja moraalit näkyvät romaanissa ja miten ne vaikuttavat naiskuvaan? Kuinka vahvasti romaanin naiskuva on kytköksissä kirjoitusajankohtansa ja sen kulttuurin käsityksiin naisen roolista, tehtävistä ja luonteenpiirteistä sekä miten se näkyy? Tarkoitukseni ei siis ole kuvata pelkästään sitä, mitä nainen on romaanissa, vaan pikemminkin pyrkiä selvittämään romaanin ulkopuolisia syitä siihen, miksi nainen on mitä on eli mitkä seikat ovat muotoilleet romaanin naiskuvaa.

Hardyn romaaniin tutustuessani minussa heräsi halu selvittää tarkemmin päähenkilön taustoja ja tutkia, mistä romaanissa oikein on kyse, koska Tessin kohtalo vaikutti epäoikeudenmukaiselta. Minua kiinnosti selvittää, miksi Tessin elämä menee huonosti ja päättyy lopulta kuolemaan. Lisäksi romaanissa naisen kuvaaminen ja naisen toiminnan sopivuuden rajat poikkeavat suuresti nykyajan eurooppalaisesta naiskuvasta. Nämä tekijät herättivät mielenkiintoni tätä romaania ja aihetta kohtaan. Naiskuvan

tutkiminen on perusteltua myös siinä mielessä, että Hardyn romaaneissa naiset ovat usein pääosassa ja dominoivat tapahtumia.

Hardyn romaaneita on tutkittu paljon. Romaanista *Tess of the d'Urbervilles* on käsitelty mm. sen kerrontatekniikkaa, luontokäsitystä, fatalismia, etiikkaa, seksuaali-ideologiaa, patriarkaattia sekä aikakauden muutoksen näkymistä romaanissa. Hardyn romaaneista yleisemmin on tutkittu mm. niiden metaforia, luontokuvauksia, ihmisen ja luonnon suhdetta, ihmiskäsitystä sekä Hardyn vaikutusta nykykirjallisuuteen. Kirjailijan kielen tutkiminen on ollut suosittu aihe. Myös Hardyn runoja on analysoitu paljon. Hyödynnän työssäni tarpeen mukaan aikaisempaa Hardy-tutkimusta, mutta painotan viktoriaanisen kulttuurin lähteistöä. Tutkimukseni tuo oman lisänsä suomalaiseen Hardy-tutkimukseen, joka on vanhahkoa. Parhaimmillaan työni saattaa antaa uutta tietoa romaanin *Tess of the d'Urbervilles* konstruktivistisesta naiskuvasta, jota ei tietääkseni ole aiemmin tutkittu ainakaan Suomessa.

Romaanin naiskuva on syntynyt monen tekijän tuloksena. Toisaalta Thomas Hardy on tietoisesti luonut naiskuvaa kirjoitusajankohtansa arvoja seuraavaksi sekä niitä kritisoivaksi, toisaalta osa naiskuvasta on syntynyt tahattomasti ja tiedostamatta. Tutkimuksessani otan huomioon mm. kirjailijan ja taustakulttuurin vaikutuksen naiskuvan luomisessa. Lisäksi naiskuvaan ja romaanin sisältöön on vaikuttanut sen julkaisuajankohdan itesesensuuri. Naiskuvan käsitteen käyttäminen tutkimuksessani tarkoittaa sitä, että tarkastelen useita romaanin naisia ja heidän kuvaamisen tapansa työssäni. Keskityn kuitenkin pääosin romaanin keskeisen henkilöahmon eli Tessin kuvaamisen tarkasteluun ja analysointiin.

Tutkimukseni metodina käytän sisällönanalyysia. Pyrin analysoimaan romaanin naisia koskevaa kuvausta tarkkaan. Kiinnostuksen ja analyysin kohteena on se, kuinka naiset toimivat, tuntevat ja ajattelevat, mikä on heidän taustansa ja säätynsä, mihin heidän toimintansa perustuu sekä kuinka romaanin kertoja heitä kuvaa ja mikä on heidän asemansa romaanin kokonaisuudessa.

Olen valinnut tutkimukseeni naiskuvaa kuvaaviksi ja jaotteleviksi aspekteiksi naisen ”perimän”, moraalien ja mahdollisuudet, sillä niistä näkökulmista käsin on mahdollista hahmottaa romaanin kulttuurihistoriallinen syntykonteksti, viktoriaaninen Englanti. Valitsemani kolme aspektia liittyvät osittain toisiinsa, mikä ilmenee tutkimuksessani erilaisten näkökulmien limittymisenä. Alalukuja ei ole ollut helppo jaotella, sillä samaa asiaa voisi käsitellä useassa luvussa. Tutkimuksessani otan

esille myös naturalismin käsitteen, sillä romaanin kirjailijan näkemys on osin naturalistinen, mikä myös vaikuttaa sen naiskuvaan.

1.4. Käsitteiden määrittelyä

Luvussa 1.4.1. määrittelen perimän ja luvussa 1.4.2. moraalin. Luvuissa 1.4.3. ja 1.4.4. esittelen mahdollisuuden ja naturalismin käsitettä lyhyesti.

1.4.1. Perimä

Perimällä tarkoitetaan deterministisesti ymmärrettyä periytyvää biologista ja fysiologista ainesta, joka heijastuu ihmisen psyykeen, hänen tekoihinsa ja toimintaansa. Perimä on jotakin sellaista, mitä ihminen ei voi muuttaa, joskin peitellä sitä voi. On olemassa monentasoisia perimiä, mm. yksilön, perheen, suvun ja naisen perimä. Oman perimänsä tunteminen auttaa ihmistä ymmärtämään itseään paremmin ja suhteuttamaan identiteettinsä oman sukunsa identiteetteihin. Perimä on yksi tekijä, jonka avulla kuvaillaan ihmisen luonnetta ja toimintaa. Perimää voidaan myös syyttää tai kehua helposti ja ilman perusteltua syytä, sillä ihmispiirteiden todellista yhteyttä perimään on usein vaikea todistaa. Länsimaisessa kulttuurissa perimäuskolla on ollut aikaisempina vuosisatoina suurempi merkitys kuin nykyisin. Perimän uskottiin olevan iso osa ihmistä itseään.

Tutkimuksessani perimän käsite liittyy olennaisesti naturalismiin. Naturalismille on tyypillistä usko siihen, että ihmisen perimä vaikuttaa hänen elämänsä kulkuaan. Tämä voi tapahtua joko suorassa suhteessa, mikä näkyy esimerkiksi taloudellisena ahdinkona tai epäsuorasti, mistä on esimerkkinä kohtalo, joka väistämättömästi vaikuttaa ihmisen elämään ja juontaa juurensa ihmisen perimästä. Kärjistäen sanottuna hyvästä suvusta tullee käy hyvin, kun taas kehnommat sukujuuret omaava kärsii onnettomammasta elämästä ja sattuman oikuista naturalistisissa teoksissa.

1.4.2. Moraali

Moraali tarkoittaa yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjä eettisiä käsityksiä, arvoja ja käyttäytymissääntöjä sekä -odotuksia. Moraali kertoo siitä, mikä on kulloinkin hyväksyttyä toimintaa ja mikä ei ja se kuvastaa kunkin kulttuurin käsityksiä ja arvostuksia. Moraali liittyy tiiviisti yhteiskuntansa ajatuksiin ja se sisältää erilaisia normeja, jotka noudattavat yhteiskunnan arvoja. Moraalin taustalla on uskonnollinen, Euroopassa kristillinen ja Hardyn ajan Englannissa kristillis-puritaaninen perinne. Vallitsevaa moraalialia ei ole määritelty kuitenkaan absoluuttisen tarkasti missään, minkä vuoksi sen sisällöstä toisinaan keskustellaan kiivaasti.

Kun kulttuuri muuttuu, muuttuvat myös ihmisten käsitykset ja moraali. Moraali muuttuu hitaasti tekojen, sanojen ja suhtautumisen muuttumisen myötä. Ihmisten käsitykset moraalista poikkeavat aina toisistaan ja ennen kaikkea nykyisin jokaisella yksilöllä voidaan katsoa olevan oma moraalikäsite. Lisäksi vallitsevaan moraaliiin voi suhtautua eri tavoin. Tietyn moraalisäännön voi julkisesti hyväksyä, mutta toisaalla toimia sitä vastaan. Tätä kutsutaan kaksinaismoralistiseksi toiminnaksi. Kaksinaismoralismilla tarkoitetaan siis arveluttavaa moraalialia, jossa henkilön tai instituution julkisesti ilmaiset mielipiteet ja todelliset teot eivät vastaa toisiaan. Moraaliin on toisinaan liitetty myös siveyden käsite. Seksuaalisuutta ja erotiikkaa on rajoitettu usein moraalisäännöillä, kun taas kristinuskolla on usein perusteltu ja tuettu moraaliiin sisältöä. Moraalin luonteeseen kuuluu asioiden kieltäminen ja sopimattomana pitäminen.

1.4.3. Mahdollisuudet

Mahdollisuuksilla tarkoitan ihmisten mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa ja toteuttaa itseään. Työssäni otan esille nimenomaan naisten mahdollisuudet. Ihmisten mahdollisuudet tulevat vallitsevasta yhteiskunnasta ja siinä arvostetuista normeista siinä missä rajoitteetkin, joita ylläpidetään sosiaalisen kontrollin avulla. Ihmisen käytettävissä olevia mahdollisuuksia ei ole kerrottu missään, vaan ne pitää päätellä toisten toiminnan ja sen saaman reagoinnin perusteella. Toisaalta ympäröivän kulttuurin ei tarvitse välttämättä vaikuttaa mahdollisuuksiin, vaan ihminen voi antaa itselleen mahdollisuuden toimia haluamallaan tavalla ja unohtaa yhteiskunnalliset

sopivuussäännöt. Tällaisesta mahdollisuuksien rajattomasta toteuttamisesta kuitenkin seuraa yleensä yhteiskunnallista paheksuntaa ja syrjäytymistä. Myös kulttuuri ja aikakausi vaikuttavat olennaisesti ihmisen itsensä toteuttamisen mahdollisuuksiin. Riippuu siis paljolti ihmisestä itsestään, millaisia mahdollisuuksia hän kokee elämässään olevan ja kuinka hän niihin tarttuu.

Naisten vapaus ja oikeudet toimia yhteiskunnassa ovat usein pienemmät ja rajoittuvat harvemmille elämänalueille kuin miesten. Naisen mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa saattavat parantaa tämän vahva luonnollisuus tai intuitio, jolloin hän seuraa löyhästi yhteiskunnan sallimia mahdollisuuksia. Nainen voi myös itse vaikuttaa kielteisesti tai myönteisesti mahdollisuuksiinsa ja asemaansa yhteiskunnassa esimerkiksi menemällä naimisiin. Naisen toimintamahdollisuuksia saattaa vähentää mm. tämän sosiaalinen luokka ja siihen liittyvät odotukset ja rajoitteet. Samat tekijät voivat sekä parantaa että huonontaa naisen mahdollisuuksia riippuen tämän säädystä.

1.4.4. Naturalismi

Naturalismin käsite on peräisin Émile Zolalta ja aikanaan se samastettiin läheisesti hänen teoriaansa tieteellisestä ja kokeellisesta romaanista. Alunperin realismin ja naturalismin välillä ei ollut selkeää eroa ja käsitteet onkin erotettu toisistaan vasta moderneissa kirjallisuuspöireissä. (Wellek 1965, 233.) Naturalismia ei voida määrittää yhdellä yksiselitteisellä tavalla, koska se on ollut erilaista eri maissa. Naturalistinen suuntaus vallitsi Euroopassa 1870-1890-luvuilla. Yleiset naturalismin piirteet ovat todellisuuden kuvaaminen hyvin realistisesti ja objektiivisesti, tieteellisen metodin käyttö sekä usko determinismiin (Furst 1978, 25). Naturalismissa kirjailija käsittelee tarkoin valittua aihettaan tieteentekijän objektiivisuudella eli sekä aiheella että metodilla on merkitystä (Furst 1978, 43). Naturalistisissa teoksissa kuvataan mielellään tavallisen kansan köyhyyttä, puutetta ja rähjäisyyttä ja tarinan loppu on yleensä traaginen. Naturalistit halusivat kuvata koko yhteiskuntaa sellaisena kuin se on ja he valitsivat aiheekseen usein työväenluokan tai köyhien elämän kuvauksen, sillä se oli vähän käytetty aihe. Suosimiensa aiheiden perusteella naturalismia voidaan pitää yhteiskuntakriittisenä suuntauksena.

Determinismi tarkoittaa käsitystä siitä, että kaikki tapahtuminen määräytyy edeltäneistä ilmiöistä. Naturalisteille ihminen on eläin, jonka elämänsuunta

riippuu hänen perimästään, ympäristön vaikutuksesta sekä kunkin tilanteen määräämistä tekijöistä, kuten paineista ja odotuksista. Ihmisellä ei siis ole vapaata tahtoa tai vastuuta teoistaan, koska hän itse ei kontrolloi tekojaan. (Furst 1978, 18.) Naturalistisissa teoksissa ihmisen kurja elämä johtuu siis usein tämän perimästä tai ympäristöstä. Perimä voi olla kohtalonomainen tekijä, joka määrää ihmisen elämänsuunnan sekä sen laadun ja muutos tapahtuu yleensä huonompaan suuntaan. Naturalismin ajatus yhteiskunnan vääjäämättömistä lainalaisuuksista tulee juuri perimästä, ympäristöstä ja tilannetekijöistä. Ihmiset esitetään paljolti riippuvaisiksi ympäröivästä yhteiskunnasta. Naturalistien mielestä kaikki olemassa oleva on osa luontoa ja selitettävissä luonnonlakien perusteella. Lisäksi kaikissa yhteiskuntaluokissa vallitsevat samat periaatteet ja kaikki näyttäytyvät pohjimmiltaan samanlaisina eli perimän, miljöö ja tilanteen ohjaamina (Furst 1978, 51). Naturalismin perusta onkin syntynyt mm. Charles Darwinin teoksen *The Origin of Species* (1859) pohjalta.

Naturalistinen virtaus oli voimakkaimmillaan 1870-80-luvulla Ranskassa ja 1880-90-luvulla Saksassa. Koska Ranskassa oli pitkät perinteet realismilla, oli sen naturalismikin luonnollisesti voimakasta (Furst 1978, 25). Ranskassa naturalismi käsitettiin realismin myöhäisvaiheena (Wellek 1965, 233). Ranskalaisessa naturalismissa oli erilaisia liikkeitä ja ryhmiä, ja sen keskeisin teoreetikko ja kirjailija oli Émile Zola. Amerikan monimuotoinen naturalismi ei ollut kovin organisoitua tai selkeästi määriteltävissä. Esimerkiksi determinismi oli vain pieni osa sen naturalismia. (Furst 1978, 36.) Kaikkein moniulotteisin ja hajautunein naturalistinen liike oli Saksassa. Siellä naturalismi oli voimakasta, rajua ja äärimmäistä ja ehkä juuri siitä syystä lyhytikäistä. (Furst 1978, 37, 41.) Englantilainen naturalismi oli melko varovaista ja hajautunutta ja se näkyi joissakin 1890-luvun kirjallisissa teoksissa. Englannin naturalismissa ei menty samalla tavalla äärimmäisyyksiin kuin Ranskassa ja tieteellinen determinismi ei koskaan ehtinyt sinne. (Furst 1978, 32-33.)

2. Konstruktivistinen naiskuva

Tutkimukseni teoreettisena perustana ja inspiraation lähteenä on konstruktivistinen näkemys sukupuolierosta. Konstruktivistien mukaan miestä ja naista luonnehtivat ominaisuudet ovat ennen kaikkea kulttuurisia ja sopimuksenvaraisia (Bonsdorff 2002,

317). Tähän liittyy genderin muodollinen määritelmä, jonka mukaan gender on ruvennut tarkoittamaan mitä tahansa sukupuolipiirteitä, eli mentaalisia, behavioraalisia ja fysiologisia piirteitä, jotka määräytyvät yhteiskunnasta ja kulttuurista käsin (Heinämaa 1996, 113).

Konstruktivismiin lisäksi puhutaan myös kulttuurikonstruktivismista, jossa painotetaan usean ilmiön, esimerkiksi naiseuden, olevan sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuneita (Hosiaislouma 2003, 465). Tutkimuksessani haluan korostaa naiskuvan rakentumista suhteessa romaanin kirjoitusajankohdan kulttuuriin ja sen käsityksiin naisesta ja naisena olemisesta. Kirjailija Thomas Hardy on luonut romaanin naiskuvan, mutta tutkimukseni lähtökohtana on sen laajemman kokonaisuuden tavoittaminen, joka on vaikuttanut romaanin naiskuvan muotoutumiseen. Naiskuva voidaankin ymmärtää diskursiivisesti rakentuneeksi, jolloin kuvan tuottajana ei pidetä yksittäistä kirjailijaa vaan laajempaa historiallis-yhteiskunnallista kontekstia (Hosiaislouma 2003, 621). Konstruktivistisesta näkökulmasta huolimatta otan toki tutkimuksessani esille myös niitä kirjailijaa ja tämän taustaan liittyviä seikkoja, joiden voidaan ajatella vaikuttaneen romaanin naiskuvaan.

Romaanin naiskuvaan vaikuttaa toki myös naisen biologinen puoli eli ne luonnolliset ominaisuudet ja luonteenpiirteet, joiden katsotaan olevan yleisiä useimmille naisille. Sukupuolieroa voidaan siis tarkastella myös essentialismin näkökulmasta, jolloin miehen ja naisen välinen ero nähdään luonnollisena ja annettuna eli biologisesti määräytyneenä (Bonsdorff 2002, 317). Esimerkiksi naisen kiinteää yhteyttä luontoon pidän enemmän essentialistisesti rakentuneena kuin konstruktivistisena naista kuvaavana ominaisuutena. Miehen ja naisen seksuaaliset erot ovat myös voimassa riippumatta ympäröivästä kulttuurista. Osa naisen fyysisistä ominaisuuksista sekä biologisesti määräytyneet ominaisuudet, kuten kyky synnyttää, ovat essentialistisia piirteitä. Naisen essentialististen ja konstruktivististen ominaisuuksien välistä rajaa on vaikea määrittää tarkasti. Hahmotan tutkimani romaanin naiskuvan rakentuvan enimmäkseen taustakulttuurinsa mukaisesti eli konstruktivistiselta pohjalta, mutta haluan ottaa analyysissäni huomioon ajatuksen naisen ja miehen luonnollisesta, biologisesta erosta.

3. Viktoriaaninen kulttuuri

Kuningatar Viktorian hallintokausi oli Englannissa 1837-1901, minkä vuoksi tuota aikaa kutsutaankin viktoriaaniseksi ajanjaksoksi. Viktoriaanisena aikana väestön lukumäärä kasvoi huomattavasti ja etenkin kaupungit laajentuivat. (Walvin 1987, 7-8.) Englantilainen yhteiskunta kehittyi merkittävästi eri elämänalueilla, sillä uudet keksinnöt ja ajatukset valtasivat tuolloin alaa.

Viktoriaaninen kulttuuri tunnetaan käsityksistään tiukkana ja osittain kaksinaismoralistisena. Tuona aikana kirkko menetti valtaansa valtiolle (Nead 1988, 56). Kristinusko ei ollut enää samalla tavalla moraalin perustana kuin aikaisemmin. Kuningatar ja hänen hovinsa arvostivat moitteettomuutta ja sievistelevyyttä ja kansa otti vaikutteita suoraan hovista (Walvin 1987, 158). Sekä kuningattaren hovin että kirkon esimerkin perusteella muodostuivat viktoriaanisen kulttuurin tunnetut tiukat normit. Viktoriaaninen ideologia rajoitti mm. naisten toiminta-aluetta ja saneli melko tarkkaan sen, minkälainen naisen tulee olla. Aikakaudelle sopivaa naiseutta rakennettiin tieteen ja kulttuurin kautta, jolloin se saatiin näyttämään luonnolliselta ja yleispätevältä (Nead 1988, 27). Vallitsevista normeista eräs oli puritanismi, minkä vuoksi etenkin naisilta edellytettiin siveyttä ja seksuaalisuuden peittämistä.

Puritanismi sai alkunsa jo 1500-luvun Englannissa liikkeestä, jossa ihmisiä rohkaistiin valmistautumaan ihmeelliseen armoon. Puritanistit olivat aluksi bresbyteerejä ja kveekareita. He olivat tyytymättömiä vakiintuneeseen kirkkoon ja puritanismin olemus perustuikin kääntymyksen kokemukseen sekä uudelleen syntymiseen. (Simpson 1955, 1-2.) Puritanistit erottivat luonnollisen maailman ja säädylisyyden maailman toisistaan. He olivat hyvin kurinalaisia ja heille oli ominaista itsensä koetteleminen sekä alituiset itsesyytökset. (Simpson 1955, 5-6.) Puritanismi oli nimenomaan keskiluokan ideologia, vaikka puritanistit tarjosivat oppejaan pelastuksesta kaikille ihmisille säädystä riippumatta (Simpson 1955, 11). Ajan myötä puritanismin käsite laajentui merkitsemään ihmisen siveyttä ja synnittömyyttä.

Viktoriaanisessa kulttuurissa oli paljon eripuraa ja ristiriitaisuuksia. Näkemyseroja oli etenkin uskonnossa sekä tieteen ja uskomusten välisessä suhteessa. (Walvin 1987, 161.) Ihmisten usko oman kohtalon ja ympäristön hallitsemiseen alkoi vahvistua, kun kohtalonusko oli ollut hyvinkin luonteenomaista aiemmille sukupolville (Walvin 1987, 37). Viktoriaanisella ajalla keskiluokan ja yläluokan tavoitteena oli

maailman sivistäminen. Tieteen ja teknologian keksintöjä luotiin paremman tulevaisuuden takaamiseksi. Edistyksestä kertoivat mm. rautatiet ja höyrylaivat, joita alettiin rakentaa. Englanti nousi vähitellen maailman johtavaksi teollisuusmaaksi (Walvin 1987, 13). Herbert Spencerin ja Charles Darwinin edistykselliset ajatukset evoluutiosta vaikuttivat merkittävästi viktoriaaniseen yhteiskuntaan. Darwinin teos *The Origin of Species* julkaistiin 1859 ja *The Descent of Man* 1871 (Young 1990, 149.)

Evoluutiosta oli esitetty samantyyppisiä ajatuksia jo aiemminkin, mutta uutta Darwinilla oli luonnonvalinnan käsite (Strawbridge 1988, 106). Sen mukaan sopivimmat ominaisuudet omaavat yksilöt selviytyvät pisimpään hengissä. Luonto siis valikoi ne yksilöt, jotka pystyvät parhaiten selviytymään elämän mukanaan tuomista haasteista. Darwinin teorian myötä ihmisen asema maailmassa alettiin nähdä uudella tavalla, sillä tämän ajateltiin olevan osa luontoa. Darwinismi haastoi kristillinen maailmankatsomuksen. (Pekurinen 1999, 13.) Mahdollisesti darwinismin vaikutuksesta viktoriaanisessa kulttuurissa uskottiin, että ympäristö vaikuttaa yksilön sisäiseen luontoon ja jopa hänen seksuaalisiin vietteihinsä (Mason 1995, 7).

Darwinin evoluutioteoria saavutti suosiota, mikä johtui Euroopassa yleisesti vallitsevasta edistysuskosta sekä siitä, että hän esitti mullistavat ajatuksensa heijastaen samalla kulttuurin hallitsevia arvoja (Strawbridge 1988, 107, 111). Darwinin evoluutioteoria otettiin hyvin vastaan, koska hän osasi esittää sen aikansa arvoja liiaksi kyseenalaistamatta. Viktoriaanisen yhteiskunnan vallitsevia arvoja ja asenteita pönkitettiin näin tieteen avulla. Suosiota lisäsi myös se, että evoluutioon perustuva hidas muutos merkitsi edistystä, jota tuolloin arvostettiin (Strawbridge 1988, 107). Darwinin teoksen menestys merkitsi elämäntavan yliluonnollisuutta korostavien näkemysten murtumista (Strawbridge 1988, 102).

Darwinin näkemyksiä ei kuitenkaan hyväksytty yksioikoisesti kaikilta osin ja kaikissa piireissä. Vastustus lisäsi Darwinin oppien julkisuutta entisestään (Furst 1978, 16). Eniten kritiikkiä aiheutti luonnonvalinnan periaate (Strawbridge 1988, 107). Luonnonvalinta oli selkeästi ristiriidassa vallitsevan luokka-ajattelun ja uskonnollisten näkemysten kanssa. Darwinin käsitysten perusteella yhteiskunnassa parhaiten selviytyvät valikoituivatkin ympäristöönsä sopivuuden, ei uskon tai sosiaalisen aseman perusteella. Lisäksi useille vaikea ajattelutavan muutos oli ihmisen näkeminen vain hieman eläintä korkeammalla tasolla ja elämän käsittäminen jatkuvana taisteluna (Furst 1978, 16). Darwin uskoi, että ihmisen henkiset ja moraaliset ominaisuudet sekä mielenlaatu olivat periytyviä. Luonnonvalinnan käsitteestä huolimatta darwinismin

suosio vahvasti entisestään viktoriaanisia käsityksiä ihmisten eriarvoisuudesta. (Strawbridge 1988, 109, 112.)

Viktoriaanisessa yhteiskunnassa oli selkeä säätyjako, joten ihmisten taloudellinen ja sosiaalinen eriarvoisuus oli itsestäänselvyys. Seksuaalisen ja moraalisen käyttäytymisen erot eri yhteiskuntaluokissa pitivät näitä luokkia toisistaan erillään. 1800-luvun Englannissa syntyi voimakas ja hallitseva keskiluokka, joka loi yhtenäisen luokkaidentiteetin. Erillisen identiteettinsä ansiosta keskiluokka erottui sekä ylempi-että alempiluokkaisistaan. (Nead 1988, 5.) Toisaalta keskiluokkaiset moralistit ponnistelivat kovasti saadakseen työväenluokan moraalin muistuttamaan enemmän omaansa (Nead 1988, 36). Keskiluokan suhtautumista työväenluokkaan voidaan siis luonnehtia ristiriitaisena: toisaalta haluttiin erottua, toisaalta yhtenäistää näitä luokkia.

Siisteys ja hurskaus olivat keskiluokan tunnusmerkkejä. Yleensä keskiluokkaiset kävivät kirkossa, kun taas työväenluokkaiset olivat haluttomia kirkossakävijöitä. (Walvin 1987, 47.) Lisäksi keskiluokkaa on kuvailtu rajoittuneena ja sievistelevänä (Walvin 1987, 159). Keskiluokka erottui alemmista luokista myös paremman koulutuksen perusteella. Aluksi köyhiä koulutettiin vapaaehtoiselta ja uskonnolliselta pohjalta. 1870 kaikki lapset saivat oikeuden koulunkäyntiin. Kymmenen vuotta myöhemmin laki velvoitti kaikki 5-10-vuotiaat käymään koulua. (Walvin 1987, 85-87.)

Työväenluokkaisten elämä oli usein selvästi raskaampaa kuin keskiluokkaisten. Viktoriaanisena kautena monien tuotteiden hinta laski, mikä merkitsi maatilallisille erittäin vaikeita aikoja. Tämä sai aikaan muuttoliikettä. Maalta lähdettiin usein kyliin ja kaupunkeihin työn ja paremman elämän toivossa. Suurin osa englantilaisista kärsi köyhyydestä ja alhaisten palkkojen vuoksi monet eivät kyenneet tyydyttämään edes perustarpeitaan. Maatiloilla koko perhe oli työssä taatakseen perheen elannon. Usein työ oli raskasta, työtuntimäärä kohtuuton ja työolosuhteet vaativia. (Walvin 1987, 12-16.)

Työväenluokkaisilla perheillä oli usein pieniä säästöjä, mutta ne olivat riittämättömiä auttamaan perheen pois kohtalon tai olosuhteiden luomasta onnettomuudesta tai ahdingosta. Esimerkiksi perheen elättäjän sairastuminen tai lasten suuri määrä saattoi asettaa perheen vaikeaan tilanteeseen. (Walvin 1987, 17.) Alkoholin käyttö oli runsasta etenkin alemmissa sosiaaliluokissa, sillä se tarjosi mahdollisuuden irrottautua elämän kurjuudesta (Walvin 1987, 145). Sairaudet ja köyhyys koskettivat usein samoja ihmisiä. Yleensä nämä olivat työväenluokkaisia ja köyhiä. 1800-luvulla

lapsikuolleisuus kasvoi ja varsinkin työväenluokkaisista perheistä kuoli pieniä lapsia. (Walvin 1987, 25-26.) Vaikeuksista huolimatta ihmiset koittivat selvitä omillaan niin kauan kuin mahdollista. Toisista ei haluttu olla riippuvaisia. (Briggs 1990, 86.)

Käsitykset viktoriaanisen kulttuurin keskiluokkaisesta ja työväenluokkaisesta naisesta poikkesivat huomattavasti toisistaan. Keskiluokkaisten naisten uskottiin olevan luonnostaan heikkoja, hienotunteisia ja muista riippuvaisia. Yleisen käsityksen mukaan nämä kunniakkaat naiset olivat jatkuvasti sairaana tai heillä oli muuten huono terveys. Tällaista kuvaa vastassa oli työväenluokkainen nainen, jota pidettiin luonnostaan terveenä, sitkeänä ja vankkana. Keskiluokkaiset pitivät maaseudun työväenluokkaisia ihmisiä yleensä rehellisinä, onnellisina, rauhaa rakastavina kovina työntekijöinä. Toisaalta työväenluokkainen nainen nähtiin myös tautien ja sairauksien kantajana. (Nead 1988, 29-30, 42) Työväenluokkaisesta naisesta oli siis ristiriitaisia näkemyksiä, jotka riippuivat mm. mielipiteen esittäjästä sekä työväenluokkaisen asuinympäristöstä.

Viktoriaanisen kulttuurin näkemykset eri yhteiskuntaluokkien naisista olivat hyvin rajoittuneita. Vaikka käsitykset keskiluokkaisesta ja työväenluokkaisesta naisesta poikkesivat tuolloin toisistaan hyvin paljon, pohjimmiltaan nämä naiset eivät olleet kovinkaan erilaisia. Syynä erilaisiin naiskuviin oli erotteleva säätyjako, joka edellytti luokkansa edustajan toimimaan tietyllä tavalla. Lisäksi muut kuin omaan yhteiskuntaluokkaan kuuluvat nähtiin usein sellaisina, kuin heidät haluttiin nähdä. Näkemykset saivat voimaa mielikuvista.

Avioliitto merkitsi viktoriaanisena aikana naiselle paljon. Avioliittoa ja perhettä pidettiin normina ja muunlainen toiminta määriteltiin normista poikkeamiseksi (Nead 1988, 35). Naimattomuutta pidettiin naisen epäonnistumisena tuon ajan yhteiskunnassa ja avioliittoon pyrittiin suhteellisen nuorena. Naimisissa oleva nainen oli paremmassa sosiaalisessa asemassa kuin avioitumaton nainen. Neljäsosa naisista ei mennyt lainkaan naimisiin. Syynä tähän oli mm. se, että naisia oli Englannissa miehiä enemmän. (Walvin 1987, 126.) Naimisiinmenon syissä ei juurikaan ollut eroja eri yhteiskuntaluokkien naisten välillä. Työväenluokkaisten naiset halusivat naimisiin mm. saadakseen oman kodin ja paremman elintason. (Perkin 1989, 125-126.)

Viktoriaanisessa kulttuurissa naisen tavoitteena oli löytää itselleen hyvä aviomies. Useimmiten avioliitot solmittiin saman yhteiskuntaluokan sisällä. Avioliiton kautta nainen saattoi kohota korkeampaan yhteiskuntaluokkaan. (Walvin 1987, 126.) Eri yhteiskuntaluokista olevien henkilöiden avioliitto häiritsi ylempiluokkaisen perhettä,

sillä muiden ihmisten mielipiteet ja ajatukset merkitsivät tuolloin paljon (Perkin 1989, 61). Monet keskiluokkaiset naiset naivat sen miehen, jota heidän perheensä pitivät heille sopivana eli monet avioliitot olivat sovittuja. Tosin useat nuoret naiset pitivät vanhempiensa valitsemaa sulhasehdokkaita itselleen sopivina, sillä nämä pystyivät ylläpitämään perheessä sitä yhteiskunnallista asemaa, johon nainen oli tottunut. Nuori saattoi jättää rakastamansa ihmisen, mikäli tämän vanhemmat eivät hyväksyneet suhdetta. (Perkin 1989, 60-61.) Yleisesti uskottiin, että jos seurustelevien osapuolten sosiaaliset ja taloudelliset lähtökohdat olivat samanlaiset, molemminpuolinen kiintymys lisääntyisi ajan myötä - ja näin usein kävikin (Jalland 1986, 76). Toisinaan myös romanttinen rakkaus oli avioliiton perustana (Perkin 1989, 57).

Vaikeaksi rakkauden ja avioliiton suhteen kuvaamisen tekee se, että viktoriaanisen ajan ihmisten käsitykset rakkaudesta vaihtelivat keskenään suuresti. Rakkauskäsitykset pohjautuivat mm. perheessä tulleisiin kokemuksiin sekä kirjallisuudesta ja Raamatusta omaksuttuihin malleihin. (Jalland 1986, 73.) Viktoriaanisilla naisilla oli harvoin odotuksia rakkaussuhteesta tai eroottisesta uskollisuudesta avioliitossa. Romanttinen rakkaus ei ollut ensisijaista, mutta hyvänä pidettiin kuitenkin syvää kiintymystä tulevaan aviopuolisoon. Rakkauden puuttumisesta huolimatta useat naiset olivat onnellisia avioliitossaan. (Perkin 1989, 55-57.) Jotkut ylemmän ja ylemmän keskiluokan naiset menivät naimisiin nimenomaan rakkaudesta, mutta molemminpuolinen kiintymys oli avioliitoissa yleisempää. Rakkauden arvostuksesta huolimatta yleisesti ajateltiin, että rakkaus kestäisi vain, jos kumppanit sopivat yhteen myös muilta osin. (Jalland 1986, 73-75.) Aviopuoliso valittiin siis pikemminkin käytännön syistä kuin rakkauden perusteella ja avioliitot olivat usein sovittuja ja perustuivat kumppanuuteen. Rakkaus ei siis ollut kovin olennainen elementti viktoriaanisessa avioliitossa.

Avioliitto merkitsi eroottisuuden luvallista esille tuomista viktoriaanisen kulttuurin naiselle. Halu ja nautinto olivat sallittuja hänelle ainoastaan avioliiton sisällä (Nead 1988, 20). Kaikkien avioliittojen pakollinen rekisteröinti korosti kielletyn ja sallitun eroottisen käyttäytymisen merkityksellistä eroa (Nead 1988, 35). Naisen eroottisuuden uskottiin olevan heikkoa, passiivista ja vastuuntuntoista (Nead 1988, 6). Sen näyttämässä oli kuitenkin eroja riippuen yhteiskuntaluokasta. Alemmat yhteiskuntaluokat seurasivat löyhästi samoja seksuaalisuuden konventioita, joita ylempiluokkaiset pitivät ohjenuoranaan (Walvin 1987, 126).

Monet keskiluokan ja ylemmän luokan naiset eivät tienneet erotiikasta paljonkaan mennessään naimisiin ja muutenkin siihen liittyvistä seikoista oltiin kovin tietämättömiä sekä miesten että naisten keskuudessa (Walvin 1987, 125). Viktoriaanisen ajan ihanteen mukaan naimattoman naisen tulikin olla sukupuoliasioista tietämätön mennessään naimisiin (Koskela 1990, 18). Etenkin keskiluokka käytti ehkäisyä viktoriaanisenä aikana. Toisaalta monet naiset pelkäsivät eroottista nautintoa tai kieltäytyivät siitä, koska he ennen kaikkea toivoivat välttävänsä jälleen raskaaksi tulemisen. (Mason 1995, 54, 203.)

Viktoriaanisen ajan siveysvaatimuksesta huolimatta avioliiton ulkopuoliset suhteet olivat yleisiä Englannissa (Mason 1995, 66). Naista, joka oli käyttäytynyt eroottisesti liian vapaasti, kutsuttiin ’langenneeksi naiseksi’. Eniten kärsivät naimattomat naiset, jotka olivat saaneet lapsen. Heidä välteltiin tai heidät saatettiin hylätä. Lisäksi näiden naisten lapsia kuoli paljon. (Walvin 1987, 126.) Naisen eroottisuutta viktoriaanisessa yhteiskunnassa on jäsenetty neitsyt/huora-dikotomian kautta. Naisen seksuaalinen identiteetti määritteli sen, pidettiinkö häntä kunniakkaana ja vastuuntuntoisena yhteiskunnan jäsenenä. (Nead 1988, 6.) Yhden kohtalokkaan virheen tehtyään nainen saattoi muuttua aikalaistensa silmissä kunniakkaasta halveksituksi, neitsyestä huoraksi. Prostituoitu oli hyvin venyvä käsite viktoriaanisenä aikana. Prostituoitukseksi voitiin sanoa naista, joka rikkoi keskiluokkaista moraalikoodia ja täten edusti poikkeavaa, vaarallista ja kiellettyä seksuaalisuutta. (Nead 1988, 95.) ’Langennutta naista’ saatettiin siis kutsua myös prostituoiduksi.

Miehillä oli hyvät mahdollisuudet hankkia eroottisia kokemuksia myös avioliiton ulkopuolella (Walvin 1987, 125). Useat keskiluokkaiset miehet eivät uskoneet moraalisääntöihin, jotka julkisesti hyväksyivät. He kävivät usein prostituutioitujen luona. Näiden naisten määrä olikin poikkeuksellisen korkea Englannissa. (Mason 1995, 39.) Keskiluokkaiset miehet ajattelivat voivansa tehdä aviorikoksen perheettömän tai alempiluokkaisen naisen kanssa. Miehen ollessa uskonon teko määriteltiin luonnolliselle tarpeelle periksi antamiseksi ja eroottista hairahdusta pidettiin ikävänä mutta väistämättömänä asiana. Naimisissa olevan naisen uskottomuus sen sijaan nähtiin hänen isänsä, miehensä, kotinsa ja perheensä pettämisenä. (Nead 1988, 49-51.) Erilainen suhtautuminen naisten ja miesten seksuaalisuuteen ja tarpeiden tyydyttämiseen osoittaa viktoriaanisen kulttuurin kaksinaismoralistisen luonteen.

Mies oli perheen pää, minkä jo lakikin varmisti. Vaimo oli kuitenkin usein se, joka oli vastuussa lasten kasvatuksesta ja koulutuksesta, kodinhoidosta ja perheen

talousasioiden hoidosta. (Walvin 1987, 124.) Perheessä mies toimi julkisella sektorilla, teki työtä ja osallistui politiikkaan. Hän toi naisen elämään niin henkistä kuin taloudellistakin turvaa, sillä vaimon tuli olla kotona. Etenkin keskiluokkaisissa perheissä ajateltiin kunniallisen vaimon olevan riippuvainen miehestään. Vaimon oletettiin olevan hienotunteinen ja hauras ja naisen riippumattomuus miehestä nähtiin epänormaalina ja tällainen nainen eroottisesti poikkeavana. Kunniallinen nainen pysyi kotonaan ja säilytti näin seksuaalisen arvokkuutensa. (Nead 1988, 28-32.)

Työväenluokkaisten naisten roolirajat eivät olleet niin tiukat kuin keskiluokkaisten, koska heillä ei ollut samaan tapaan varaa jäädä kotiin ja antaa pelkästään miehen hoitaa perheen elättäminen. Työväenluokkainen vaimo saattoi käydä tarvittaessa töissä siinä missä mieskin. Viktoriaanisisessa yhteiskunnassa keskiluokkaiset ja ylempiluokkaiset naiset eivät saaneet käydä töissä (Walvin 1987, 99). Avioliiton ja varallisuuden myötä naisen toimintamahdollisuudet yhteiskunnassa laajenivat siinä mielessä, että hänen ei tarvinnut käyttää aikaa ja vaivaa perheen elannon hankkimiseksi, vaan hän pystyi keskittymään omaan elämään ja harrastuksiinsa. Toisaalta viktoriaanisen ajan keskiluokkaiset naiset kokivat, että heidän elämänsä rajoitettiin tuollaisilla normeilla ja luultavasti moni olisi halunnutkin käydä töissä.

Keskiluokkainen nainen sai lisää toimintamahdollisuuksia erityisesti hyväntekeväisyydestä, joka antoi hänelle mahdollisuuden toimia kodin ulkopuolella (Nead 1988, 196). Köyhien ongelmiin syventyminen tuotti tyydytystä keskiluokkaisille ja ylempiluokkaisille naisille, sillä hyväntekeväisyyden kautta he pystyivät luomaan uraa, jota miesväkikin arvosti. Hyväntekeväisyyden nimissä tyydytettiin usein huono-osaisten perustarpeita, mutta myös rakennettiin kirjastoja ja huolehdittiin eläinten hyvinvoinnista. Yleensä hyväntekeväisyys kohdistui paikalliselle tasolle, eli toiminta oli keskitetty tietyn kirkon tai pienen seurakunnan alueelle. Hyväntekeväisyys oli nimenomaan viktoriaaninen ilmiö ja tuon ajan naisille siitä tulikin elämäntapa. (Walvin 1987, 96-99.) Hyväntekeväisyyttä voidaan katsoa myös toisesta näkökulmasta. Keskiluokkaiselle naiselle se merkitsi tämän roolin ja toiminta-alueen laajenemista, kun taas työväenluokkaiselle ja köyhälle se merkitsi hänen alistamistaan. Hyväntekeväisyys oli tehokas keino erottaa erisäätyisiä ihmisiä toisistaan. (Nead 1988, 197.)

Naisten ja miesten erilaisista perherooleista huolimatta perhe-elämä ei aina sujunut, jolloin yhtenä vaihtoehtona oli avioero. Viktoriaanisisessa yhteiskunnassa naisen ja miehen avioeron saantimahdollisuudet poikkesivat toisistaan. 1857 säädettiin laki, jonka mukaan miehen oli mahdollista saada avioero, jos hänen vaimonsa oli tehnyt

aviorikoksen. Sen sijaan vaimon täytyi osoittaa miehensä syyllisyys uskottomuuden lisäksi johonkin haitalliseen tekoon, kuten raiskaukseen, inestiin tai sotilaskarkuruuteen saadakseen avioero. (Nead 1988, 52.) Laki kertoo implisiittisesti sen, että vaimon tuli hyväksyä miehensä uskottomuus, mutta miehen ei tarvinnut hyväksyä vaimonsa aviorikosta. Lisäksi miehellä oli sen ajan näkemyksen mukaan oikeus hylätä nainen, mikäli tämä ei naimisiin mennessään ollut neitsyt (Koskela 1990, 19). Nainen oli vastuussa kodin viattomuudesta ja yksityisen moraalin katsottiin olevan julkisen moraalin osoitin ja lähde. Naisen siis uskottiin olevan koko kansan moraalin kuvastaja, minkä vuoksi tältä vaadittiin moraalisempaa toimintaa kuin mieheltä. (Nead 1988, 92.)

Edellä kerrottu vahvistaa sitä näkemystä, että viktoriaanisessa yhteiskunnassa naisen asema ei ollut kovin suotuisa. 1800-luvun alkupuolella naimisissa olevilla naisilla ei ollut oikeuksia toimia omien lastensa huoltajana, he eivät saaneet äänestää ja heidät oli suljettu pois yliopistoista ja useista ammateista lukuun ottamatta opettajana toimimista (Bellamy 1988, 131). 1800-luvun loppuvuosina alkoi naisten asema saada julkisuutta ja siihen puututtiin: avioerotapauksia uutisoitiin laajalti ja naisten äänioikeusliike sekä feministisiä liikkeitä perustettiin (Holloway 1992, 142). John Stuart Mill halusi parantaa naisen asemaa ja otti siihen kantaa mm. teoksessaan *The Subjection of Women* (Naisen asemasta), joka julkaistiin vuonna 1869. Naiset alkoivat penätä oikeuksiaan koskien avioeroa, he vaativat työpaikkoja heille uusilta aloilta sekä korkeampaa koulutusta (Bellamy 1988, 135). Järjestäytyneet naiset alkoivat vaatia itselleen uudenlaisia oikeuksia laajentaakseen mahdollisuuksiaan toimia yhteiskunnassa. Eräs kanava, jonka kautta naisten asemaa pyrittiin muuttamaan, oli fiktiivinen kirjallisuus.

Viktoriaanisena kautena useat kustantajat eivät mielellään antaneet kirjailijoiden tuoda teoksissaan esille erotiikkaa avioliiton ulkopuolella. Enimmäkseen naisten eroottisuus jätettiin kuvaamatta kirjallisuudessa, sillä herkkätuntoisen ja perinteisen lukijan tottumuksiin haluttiin vastata. Eroottisesti kokeneet naimattomat naiset esitettiin syntisinä ja he kuolivat usein kertomuksen lopussa. Myös naimattomia äitejä kuvattiin kirjallisuudessa varoen, vaikka näiden erehdys olisi johtunut tietämättömyydestä. (Bellamy 1988, 133.) Naisen aseman muuttuminen alkoi näkyä viktoriaanisen kauden lopun kirjallisuudessa. Näytelmä- ja kertomakirjallisuudessa pohdinnan ja kritiikin kohteena oli usein naisen suhde avioliittoon sekä aviolliseen elämään (Koskela 1990, 17). Romaanien naiskuva muuttui hiljalleen 1880-luvun ja

ensimmäisen maailmansodan lopun välillä. Kuvaa passiivisesta, siveästä ja riippuvaisesta naisesta muutettiin kohti eroottista ja tunteikasta olentoa. (Stubbs 1979, xiv.)

1800-luvun lopulla vallitsi myöhäisviktorianinen kausi. Ajan ankaria sääntöjä alettiin kyseenalaistaa ja hiljalleen niistä luovuttiin. Jälkeenpäin viktorianista kulttuuria tiukkoine moraaleineen on pidetty jopa keinotekoisena ja luonnottomana sekä etenkin naisen alistettua osaa siinä on kritisoitu. Ei kuitenkaan sovi unohtaa, että viktorianisena aikana englantilainen yhteiskunta kehittyi ja muuttui huomattavasti ja että ihmisen elämä tuolloin riippui paljolti hänen yhteiskuntaluokastaan.

4. Naisen perimä

Naisen perimää käsittelen kahdessa alaluvussa. Luvussa 4.1. tarkastelen kohtalon osuutta naisen elämässä ja luvussa 4.2. perheen ja säädyn merkitystä naiselle.

4.1. Kohtalon väistämättömyys

Naturalistisissa romaaneissa henkilöihahmon huono ”kohtalo” johtuu usein tämän perimästä. Perinnöllisyys saattaa luoda romaanin tapahtumiin vahvan deterministisen juonteen, jolloin ihmisen mahdollisuudet toimintaan ovat melko vähäiset (Aalto 2000, 31). Tahdonvapauden yhteydessä on toisinaan puhuttu myös psykologisesta determinismistä. Degeneraatiolla sen sijaan tarkoitetaan mm. moraalista rappeutumista ja suvusta huonontumista. ”Huonot” sukujuuret sekä oletettu degeneraatio voivat näin koitua hyvänkin ihmisen kohtaloksi, eikä ihminen itse voi vaikuttaa omaan ”kohtaloonsa” millään tavalla. Hardyn lukemat opit evoluutiosta tukivat sitä käsitystä, että ihminen ei voi juurikaan kontrolloida kohtaloaan. Liian suuressa osassa ihmisen elämästä on sattuma mukana. (Henkin 1963, 224.)

Hardyn romaanin päähenkilön, Tessin, elämässä ”kohtalolla” on suuri osuus. Tessin huono onni alkaa pian sen jälkeen, kun hänen isänsä kuulee polveutuvansa vanhasta ja varakkaasta d’Urbervillen ritarisuvusta. Vastuuntuntoinen Tess lähtee viemään torille mehiläispesäkuntau, sillä hänen isänsä ei alkoholin juonnin

tähden kykene lähtemään aamuyöstä matkaan. Neito nukahtaa matkalla, jolloin postivaunut törmäävät hänen rattaisiinsa ja niiden terävä aisa tunkeutuu Tessin vanhempien hevosen rintaan. Ensimmäinen Tessille sattuva epäonninen tapahtuma on hevosen tapaturmainen kuolema. Kolarin juuri tapahduttua ja Tessin ymmärtäessä hevosen tilan kertoja kuvaa tapahtumia näin: *”In her despair Tess sprang forward and put her hand upon the hole, with the only result that she became splashed from face to skirt with the crimson drops.”* (31)

Epätoivoinen ja avuton Tess sotkeutuu hevosen vereen laittaessaan hyödyttömästi kätensä tämän haavaan. Nainen saa kasvoilleen ja paidalleen verta intuitiivisen toiminnan tuloksena. Verestä vihjaava kuvasto viittaa usein perimään, sillä yleisen käsityksen mukaan nimenomaan veri yhdistää ihmisen hänen perimäänsä. (Aalto 2000, 33). Tessin kasvot ja paidan tahraava veri konnotoi naisen omasta verestä ja yhteydestä hänen esi-isiensä vereen. Ensimmäisen epäonnisen sattuman eli hevosen kuoleman voidaan tulkita johtuvan Tessin juuri esille tulleesta perimästä. Hevoskolarin jälkeen naisen elämässä alkaa seurata muita epäonnisuuksia. On olennaista, että alkuperäisromaanin nimi on *Tess of the d’Urbervilles*, ei Tess Durbeyfield. Otsikolla Hardy vihjaa siitä, että Tessin perimä - rappeutunut d’Urberville-suku - vaikuttaa hänen elämäänsä. Yhteys d’Urberville-sukuun näkyy Tessin toiminnassa ja elämässä niin selkeästi, että se on tahdottu nostaa romaanin nimen tasolla esille. Naisen perimään viitataan siis jo otsikossa.

Romaanin kertoja on ekstradiegeettinen ja kaikkietävä, sillä hän on selkeästi havaittavissa. Lisäksi häntä voidaan luonnehtia heterodiegeettiseksi kertojaksi, koska hän itse on poissa tarinasta, jota kertoo. Romaanin kertoja on tyypillinen suvaitsevainen viktoriaanisen ajan henkilö. Hän on todennäköisesti miespuolinen ja hän kritisoi aikansa yhteiskunnan epäoikeudenmukaisia konventioita, joiden hän uskoo olevan syynä Tessin epäreiluun tuomitsemiseen. (Caminero-Santangelo 1994, 47.) Teoksen kertoja ilmaisee myötätuntoaan Tessiä ja hänen tilannettaan kohtaan ja kuvaa usein tapahtumia hänen näkökulmastaan. Kuvaamisen lisäksi kertoja myös kommentoi tapahtumia ja tuo esille oman asenteensa tapahtumiin ilmentäen näin auktoriteettiaan. Analysoimassani teoksessa ei ole havaittavissa komiikkaa. Romaani kuvaa melko realistisesti viktoriaanista kulttuuria. Esimerkiksi nuoren ja tietämättömän naisen viettely oli hyvin yleistä romaanin kirjoitusajankohdan Englannissa. Toisaalta taas Tessille usein tapahtuvat epäonniset sattumat eivät kuvasta realistista maailmaa.

Hevosen tapaturmainen kuolema johtaa siihen, että Tess vanhempiensa pienen painostuksen saattamana lähtee hakemaan taloudellista apua rikkaalta sukulaiseltaan Alecilta. Mies saa houkuteltua Tessin esiaviolliseen suhteeseen, minkä seurauksena nainen saa aviottoman lapsen, joka kuolee pian. Alecin teolla on naiselle kauaskantoiset seuraukset. Miehen anastaessa Tessin viattomuuden kertoja pohdiskelee tapahtuman syitä ja taustoja näin: *”One may, indeed, admit the possibility of a retribution lurking in the present catastrophe. Doubtless some of Tess d’Urberville’s mailed ancestors rollicking home from a fray had dealt the same measure even more ruthlessly towards peasant girls of their time.”* (82)

Katkelmassa kertoja arvelee syyn Tessin tämänkertaiseen onnettomuuteen olevan mahdollisesti tämän perimässä. Alecin röyhkeän toiminnan kautta ’kohtalo’ kostaa Tessille sen, mitä tämän panssariin pukeutuneet esi-isät ovat tehneet talonpoikaistyöille. Nainen saa maksaa sukulaistensa teoista ja tällainen maksu on kertojan mukaan luultavasti vain kohtuullinen verrattuna siihen, mitä köyhät tytöt ovat aikoinaan saaneet kokea. Kertojan vihjauksista päätellen naisen keho perimä on tämänkin onnettoman sattuman taustalla.

Tess kirjoittaa Angelille ennen naimisiin menoa kirjeen, jossa hän paljastaa kyseenalaisen menneisyytensä. Oven alta sujautettu kirje meneekin vahingossa maton alle ja Angel ei löydä sitä. Kirjeen kirjoittaminen ja lähettäminen on romaanissa eräs turhista yrityksistä luoda yhteys menneisyyden ja tulevan välille. Usein kirjeet saapuvat perille joko liian myöhään tai eivät ollenkaan. (Gordon 1976, 373).

Ratkaisevan kirjeen joutumista hukkaan voidaan pitää ’kohtalon ironiana’. Henkilö siis toimii onnettomuutta tai muuta pahaa välttääkseen juuri siten, että kaikki kääntyy hänen onnettomuudekseen tai tuhokseen. Tess pyrkii toimimaan oikein, korkean moraalinsa mukaisesti, sillä hän haluaa Angelin tietävän, ymmärtävän ja hyväksyvän tulevan vaimonsa todellisen taustan. Koska hän ei pysty kertomaan asiaansa Angelille suullisesti, hän kirjoittaa kirjeen. Nainen toimii moraalisesti oikein epävarmaa tulevaisuutta ja soimaavaa omaatuntoa välttääkseen, mutta sattuma kadottaa hetkeksi ratkaisevan kirjeen. Tessin elämä muuttuu entistä onnettomammaksi, kun Angel ei saa ajoissa tietää totuutta. Vihkipäivänä Tessin löytämä avaamaton kirje on liian myöhäistä antaa Angelille. Perimän ohjaama ’kohtalo’ määrää lopulta Tessin elämän suunnan, vaikka nainen toimiikin päättäväisesti ja moraalisesti oikein.

’Kohtalon ironiaa’ Tessiä kohtaan romaanissa on myös se, että Alec ei ole d’Urberville-suvun aito jäsen, toisin kuin Tess ja hänen isänsä. Kertojan mukaan

d'Urberville -nimen on ottanut aikoinaan käyttöön Simon Stoke, joka on mahdollisesti Alecin isä. Jos Alecin suku ei olisi sattumalta valinnut juuri kyseistä nimeä uudeksi nimekseen, ei Tessin tarvitsisi lähteä sinne apua pyytämään eikä Alec viettelisi häntä. Ilman yhteistä sukunimeä Tess ei olisi koskaan tavannut Alecia. Eräänlaista "kohtalon ironiaa" teoksessa on lisäksi se, että Angel ja Tess tapaavat toisensa jo ennen Tessin erehdystä Marlottin kylän keväisissä tanssiaisissa. Angel voisi siis jo siitä lähtien olla Tessille "oikea" mies, mutta Hardy ei anna käydä niin. (Koskela 1990, 39.)

Romaanissa Alec kertoo Tessille tarinan d'Urbervillen suvun vaunuista ja taposta. Tarinan mukaan satoja vuosia sitten eräs d'Urberville on ryöstänyt kauniin naisen, joka on yrittänyt karata d'Urbervillen vaunuista tämän viedessä häntä pois. Kamppaillessaan naisen kanssa d'Urberville on surmannut hänet. Kaukaisten sukulaisensa tavoin myös Tess syyllistyy tappoon. Alecin murha on intuitiivinen, järjetön teko Tessiltä. Murhan jälkeen Angel pohtii, mikä ihmeellinen voima Tessin d'Urbervilleläisveressä on saanut naisen tekemään kyseisen rikoksen. Angelin mieleen tulee ajatus, että sukutarina taposta on saattanut syntyä siitä, että d'Urbervillet ovat olleet tunnettuja sellaisista teoistaan. Romaanin kertoja vihjaa Angelin ajatusten kautta siitä, että Tess on saanut taipumuksen murhiin mahdollisesti perimästään. Tess saa teollaan veren virtaamaan samalla tavalla kuin hänen esi-isänsä. Vanha ja rappeutunut suku tiettyine taipumuksineen tekee Tessin elämästä kohtalokkaan. Perimästä johtuva väijäämätön "kohtalo" saa korkeamoraalisen naisen tekemään raa'an veriteon.

Kohtalonusko on koko romaanin usko, mihin viittaa mm. Tessin elämänkulku. Naisen elämä ei olisi niin huono-onnisten sattumien sanelema, ellei "kohtalo" ohjailisi sitä. Teoksessa tulee esille myös ihmisten usko kohtaloon ja taikauskoisuus. Ihmisten kohtalonuskosta kertoja vihjaa Alecin viedessä Tessin viattomuuden. Kertoja ei kuvaa suoraan sitä, mitä Alecin ja Tessin välillä tapahtuu, mutta tapahtumat voi päätellä siitä, mitä kertoja yleisemmällä tasolla kertoo: "*As Tess's own people down in those retreats are never tired of saying among each other in their fatalistic way: 'It was to be.'*" (83)

Katkelmassa kertoja esittää Tessin vertaisten uskovan "kohtaloon". Se esitetään suurena voimana, jota vastaan on turha taistella ja jonka oikut on hyväksyttävä sellaisenaan. 'Tessin vertaisilla' kertoja viittaa todennäköisesti työväenluokkisiin ihmisiin. Näiden ihmisten huono sosiaalinen asema on osittain perimän aikaansaannosta. Kohtalonusko tuleekin romaanissa esille pikemmin työväenluokan kuin keskiluokan yhteydessä. Maalaisväestön pakanallisuus ilmenee heidän

taipumuksena nähdä yhtäläisyyttä mm. heidän elämänsä tapahtumien sekä luonnon ilmiöiden välillä (Bonica 1982, 850). Pakanallisuus tulee siis ilmi romaanin työväenluokkaisten ihmisten taikauskossa ja se korvaa kristinuskon.² Katkelmassa kertoja vihjaa myös siitä, että Alecin teko on ”kohtalon” oikku, jonka on tarkoitettukin tapahtuvan.

Myös Tessin esitetään uskovan johonkin suurempaan voimaan, joka hänen elämäänsä vaikuttaa. Tess on omaksunut fatalistiset näkemykset menneisyyden voimasta lähiympäristönsä ihmisiltä (Koskela 1990, 59). Nainen on menossa Flintcomb-Ashiin töihin ja katselee kylän karua ja houkuttelematonta maisemaa, kun kertoja kuvaa hänen ajatuksiaan: ”*There seemed to be no help for it; hither she was doomed to come.*” (332) Katkelmassa kertoja esittää, että Tessin on turha panna vastaan, sillä hänet on tuomittu joutumaan Flintcomb-Ashiin. Tess on tietoinen siitä, että jokin suurempi voima päättää hänen elämänsä ja ettei hänellä ole keinoja voittaa sitä. Tuomitseminen voidaan tulkita rangaistuksena jostakin väärästä teosta tai osoituksena siitä, ettei Tess ole ansainnut parempaa. Kertoja ei anna vihjeitä siitä, kuka on tuominut Tessin Flintcomb-Ashiin tai millä perusteella. Tessin uskoma suurempi voima jää arvoitukseksi, mutta negatiivisen merkityksen sisältävä sana ’doomed’ voisi hyvinkin viitata naisen ’kohtaloon’.

Flintcomb-Ash on paikka, jossa Tessiä rankaistaan ja jossa hän saa kärsiä. Tessin työ on huonopalkkaista, karu maaperä tekee työnteosta raskasta ja työnantaja Groby kohtelee häntä muita palkollisia säälimättömämmin. Lisäksi sää on harvinaisen huono työntekoa ajatellen. Sateet kestävät pitkään, jonka jälkeen tulee tiukka pakkaneen ja tuisku. Kertoja kuvaa talvea sellaiseksi, jota ei ole koettu moneen vuoteen. Tessin aloitettua työt sade kastelee Tessin ja Marianin pellolla. Palkkaa saadakseen naiset jatkavat työtään kovasta sateesta huolimatta. Kertoja kuvaa sadetta: ”*It was so high a situation, this field, that the rain had no occasion to fall, but raced along horizontally upon the yelling wind, sticking into them like glass splinters till they were wet through.*” (337)

Tess työskentelee seudulla, jossa sade ei tule suoraan alas, vaan syöksyy tuulen mukana pistellen ihmisiä lasinsirujen tavoin. On kuin sade kivuliaisuudessaan rankaisisi läpimärkinä työskenteleviä naisia jostakin. Katkelmassa on tiivistettynä

² Hardy kuvaa maaseudun pakanoita romaanissaan sellaisella myötätunnolla, että kriitikot ovat esittäneet hänen aikomuksensa olleen vihjata siitä, että pakanallinen suhde luontoon tarjoaa moderneille yksilöille hyödyllisen kristinuskon korvikkeen (Bonica 1982, 851).

olennainen Tessin elämästä Flintcomb-Ashissa. Samalla tavoin hän joutuu puurtamaan ankarista olosuhteista huolimatta pitkiä päiviä Grobyn alaisena. Edes sää Flintcomb-Ashissa ei ole suosiollinen naista kohtaan. Aivan kuin ”kohtalo” hallitsisi jopa luonnonvoimia mieleisellään tavalla. Hardyn romaaneissa sattuma hallitseekin ihmisten toimintaa enemmän maaseudulla kuin kaupungissa (Holloway 1992, 139). Koska Tessiä koskettavat sattumat ovat lähes poikkeuksetta epäonnisia, voidaan sattuman tulkita toimivan romaanissa säälimättömän ”kohtalon” ehdoilla. Se johdattaa Tessin Flintcomb-Ashiin, jossa nainen joutuu kärsimään.

Romaanin kertoja viittaa ”kohtaloon” useassa kohden. Kertoja vihjaa siitä esimerkiksi silloin, kun Alec ilmestyy Tessin luo uskoon tulleen saarnaajana ja väittää Tessin viekottelevan häntä kauneudellaan. Tess kokee olevansa huono nainen ja pyytää Alecia rankaisemaan häntä teoistaan. Tämän jälkeen kertoja toteaa ”*Once a victim, always victim – that’s the law!*” (392) ”Kohtalo” kääntää Tessin ja Alecin asemat nurinpäin, eli nainen näyttäytyy synnintekijänä ja Alec tämän uhrina. On eräänlaista ”kohtalon ironiaa”, että uskoon tullut Alec syyttää Tessiä liiasta kauneudesta ja viekottelusta, vaikka tosiasiallisesti Tessin pitäisi syyttää Alecia nuoren naisen tietämättömyyden hyväksikäytöstä ja hänen elämänsä pilaamisesta. Osaamatta kyseenalaistaa Alecin syytöksiä Tess hyväksyy ne sellaisenaan.

Katkelman mukaan ”kohtalon” uhriksi kerran joutuneen täytyy olla sen uhrina aina. ”Kohtalo” luo omat loogiset ja säälimättömät sääntönsä, joihin ihmisen on alistuttava. Sen ollessa vastassa ihminen nähdään uhrina. Tessin viekottelema Alec esitetään uhrina, mutta katkelman kontekstista voisi tulkita Tessin joutuneen jälleen ”kohtalon” uhriksi. Se puuttuu Tessin elämään ohjaamalla uskovaisen Alecin hänen luokseen, mikä aiheuttaa lisää mielipahaa ja syyllisyyttä naiselle. Katkelmaa tulkiten Tessin joutuessa hevosonnettomuuteen eli ”kohtalon” uhriksi on hänen ”kohtalonsa” sinetöity. Yhdestä epäonnistuneesta sattumasta sekä huonosta perimästään nainen joutuu maksamaan koko loppuelämänsä. Vääjämätön ”kohtalo” kuljettaa häntä kohti kuolemaa.

Romaanin lopussa Tess joutuu surmattavaksi tekemänsä murhan vuoksi. Kaupungin kellojen lyönnin jälkeen musta lippu hulmahtaa vankilan tornin salkoon, mikä on merkki Tessin kuolemasta. Sen jälkeen on alluusio antiikin tragediakirjallisuuteen, jonka myötä kertoja ironisesti vihjaa ”kohtalon” osuudesta Tessin elämään: ”*Justice’ was done, and the President of the Immortals, in Aeschylean phrase, had ended his sport with Tess.*” (471) Hardyn mukaan ”President of the

Immortals’ on Aiskhyloksen käyttämän kreikankielisen ilmauksen käännös. Sankaritarta vastustavat voimat on elollistettu Aiskhyloksen ilmausta lainaten. (Laird 1975, 76.) Kuolemattomien päämies on ’kohtalon’ personifikaatio. Kertojan mukaan ’kohtalo’ viimeinkin lopettaa leikkinsä Tessin elämällä. Oikeus on täytetty ja Tess on saanut ansaitsemansa eli koston hänen esi-isiensä teoista.

Lainauksessa sana ’justice’ on lainausmerkeissä, mikä kertoo Hardyn omasta kannanotosta. Tällä tavoin kirjailija haluaa ilmaista tiedostavansa, että jonkin – todennäköisesti viktoriaanisen ajan - käsityksen mukaan oikeus tapahtui Tessin kuollessa, sillä hän menetti viattomuutensa ennen avioliittoa. Lainausmerkeillä kirjailija ilmaisee myös sitä, että hän itse pitää Tessin kuolemaa epäoikeutettuna ja haluaa kyseenalaistaa vastakkaiset näkemykset. Tällä varovaisella ilmaisulla Hardy ottaa kantaa Tessin tuomitsemiseen ja samalla naisen asemaan viktoriaanisessa yhteiskunnassa. Tessin kurjaan ’kohtaloon’ sisältyy Hardyn yhteiskuntakritiikkiä. Sysäämällä viattomuutensa menettäneelle naiselle näin paljon vastuksia Hardy ehkä halusi herättää aikalaisissaan myötätuntoa sankaritartaan kohtaan ja saada nämä näkemään erehtyneen naisen elämän uudeltaisesta näkökulmasta. Koska naisen rikkomus johtui hänen omasta tietämättömyydestään, näyttäytyvät tämän ylenpalttiset kärsimykset entistäkin epäoikeudenmukaisempina.

Romaanin muita naisia ’kohtalo’ ei koittele samalla tavoin kuin Tessiä, mutta kertoja ei kuvaakaan heidän elämäänsä tai perimäänsä samalla tarkkuudella kuin Tessin kohdalla. Tessin meijeriystävien Izzyn, Rettyn ja Marianin elämä tosin kääntyy huonolle tolalle, kun Angel nai Tessin, mutta tätä yksittäistä tapahtumaa ei voi selittää ’kohtalolla’ tai heidän perimällään. Naisten epäonnisuus selittyy pikemminkin heidän omalla syvällä rakkauden tunteellaan sekä vastarakkaudettomuudella. Kyse voi olla myös Tessin ’kohtalosta’. Naisille tapahtuneet onnettomat seikat saavat Tessin kokemaan entistä syvempää syyllisyyttä siitä, että Angel valitsi juuri hänet noista neljästä naisesta, vaikka omasta mielestään hän on taustaltaan kaikkein sopimattomin Angelille. Tessin ystävien laskusuuntaan kääntynyt elämä on ’kohtalon’ ivaa nimenomaan Tessiä kohtaan.

Romaanissa huonosta perimästä johtuva ’kohtalo’ vaikuttaa huomattavasti naisen elämään. Nainen joutuu maksamaan esi-isiensä arveluttavista teoista ja kun ’kohtalo’ hänet kerran ottaa uhrikseen, joutuu hän olemaan sen uhrina loppuelämänsä. Vaikka nainen olisi luonteeltaan korkeamoraalinen, ei ’kohtalo’ anna hänelle armoa. Romaanin nainen ei siis itse voi vaikuttaa juurikaan elämänsuuntaansa, mikäli ’kohtalo’

on valinnut hänet uhrikseen. Sen suuri osuus naisen elämässä korostaa hänen passiivista roolia oman elämän hallitsemisessa. Huonosta perimästä johtuva 'kohtalo' päättää naisen epäonnisen elämän kuolemaan. Toisaalta taas ne naiset, jotka eivät romaanissa joudu sen silmätikuiksi, voivat vaikuttaa huomattavasti enemmän elämänsäkuuluunsa kuin Tess. Romaanin naiskuva on siis 'kohtalon' suhteen kaksijakoinen: erityisen huonon perimän omaavaa naista se kiusaa tämän kuolemaan saakka, kun taas muut naiset se jättää rauhaan.

4.2. Perheen ja säädyn merkitys naiselle

Romaanissa Tessin lähtökohdat ovat vaatimattomat. Hänen työväenluokkainen ja köyhä perheensä asuu maaseudulla. Tessillä on kuusi sisarusta, huonokuntoinen koti ja isä, joka käyttää paljon rahaa alkoholiin. Tess edustaa rappeutuvaa Englannin köyhälistöä, joiden työtä ja elämäntapaa murensi maatalouden koneellistaminen (Stubbs 1979, 86). Vanhimpana lapsena Tessin on ansaittava oma elantonsa ja tuotava taloudellista apua perheelle.

Tessin kerrotaan osallistuvan kaikkeen maatalouteen liittyvään työhön ja olevan taitava ja näppäräkätinen. Perheessään Tess erottuu edukseen. Vanhemmat päättävät lähettää hänet edustamaan Durbeyfieldejä d'Urbervillein hoviin, mistä kertoja toteaa: *"In this instance it must be admitted that the Durbeyfields were putting their fairest side outward."* (36) Kertojan toteamuksen mukaan Tess edustaa perheensä parhainta puolta: onhan nuori nainen kaunis ja luonteeltaan sävyisä sekä ahkera. Vanhemmat lähettävät Tessin pyytämään taloudellista apua sukulaiseltaan, koska nainen on tehtävään tarpeeksi vanha, siisti ja miellyttäväkäytöksinen. Tess on kykeneväinen saamaan yhteyden muihin d'Urbervilleihin, sillä hän on muuntautumiskykyinen hahmo. Hän on samanaikaisesti sekä moderni että vanhanaikainen, mikä näkyy mm. hänen puhekielessään. (Gordon 1976, 367.) Nuori ja kaunis Tess on köyhän perheen ylpeys, jota vanhemmat näin hyödyntävät.

Romaanissa kertoja kuvaa jonkin verran nuoren Mercy Chantin perhettä, säätyä sekä elämää. Mercy on keskiluokkainen nuori, uskonnollinen ja säädyllinen nainen, jolla ei ole suuria ongelmia elämässään. Mercy on perheensä ainoa tytär ja Angelin tapaan hän on papin lapsi. Nuorten isät ovat ystäviä keskenään, minkä lisäksi perheet ovat naapuruksia. Mercy onkin se nainen, jonka Angelin vanhemmat mielellään

näkisivät tämän puolisona, kun taas Tess ei alemman yhteiskuntaluokkansa takia ole heidän mieleisensä miniä. Mercy on kirkon luona, kun kertoja esittelee hänet Angelin näkemänä:

Casting a glance in the direction of the church before entering his home, he beheld standing by the vestry-door a group of girls, of ages between twelve and sixteen, apparently awaiting the arrival of some other one, who in a moment became visible; a figure somewhat older than the school-girls, wearing a broad-brimmed hat and highly-starched cambric morning-gown, with a couple of books in her hand. (184-185)

Katkelmassa Mercy kuvataan siistinä, ahkerana ja uskonnollisena nuorena naisena. Mercyn kantamat kirjat kertovat ahkeruudesta, sakastin ovella tapaaminen uskonnollisuudesta ja nuorempien tyttöjen odottaminen hänen statuksestaan tyttöjoukossa. Mercyn leveälierinen hattu sekä tärkätty puku ovat merkkejä naisen siisteydestä ja keskiluokkaisuudesta, mutta toisaalta ne luovat hieman virallisen ja jäykähkön mielikuvan tästä naisesta. Mercya kuvataan kirkon lähetytyillä, sillä hän on protestantti. Romaanin kertojan mukaan Mercy käy usein kirkossa ja hän on hyvin innokas raamattutuntien pitäjä. Kertoja korostaa Mercyn uskonnollisuutta kuvaten naisen usein juuri kirkon lähellä tai Raamattuja kantamassa.

Myös Mercyn nimellä on merkitystä naiskuvan kannalta. Hardylla symbolisten nimien käyttö on merkki ihmisen ajattelutavoista tai elämänkatsomuksesta (Stubbs 1979, 84). 'Mercy' merkitsee armoa tai sääliä. 'Mercy' on myös myötätunnon ja pidättymisen osoittamista syyllistä kohtaan sekä myötätuntoa ja hyväntahtoisuutta (Random House 1966, 897). 'Chant' merkitsee laulua, laulamista ja hokemista, mutta sillä voidaan tarkoittaa myös yksinkertaista säveltä, jota käytetään virsien ja ylistyslaulujen laulamiseen jumalanpalveluksissa (Random House 1966, 246). Mercy Chant viittaa vahvasti nimenä hartaaseen toimintaan ja sen voidaan tulkita merkitsevän armolaulua. Nimen analogisella suhteella henkilöön Hardy painottaa Mercyn uskonnollista vakaumusta. Toisaalta Hardy saattaa ironisoida naisen henkilöahmoa ja tämän harrasta olemusta liioittelemalla Mercyn uskonnollisuutta tämän nimen kautta.

Mercyyn verrattuna Tess ei ole kovin uskonnollinen nainen. Hän käy joskus kirkossa ja toivoo saavansa lapselleen kristillisen kasteen, mutta kertoja ei kuvaa häntä samaan tapaan hurskaana kuten Mercya. Tess onkin enemmän pakanallinen hahmo. Stonehenge, johon nainen lopulta päätyy, edustaa pakanoille pyhää paikkaa. Tess on liikkunut, sekä moraalisesti että emotionaalisesti kohti Stonehengeä koko kertomuksen ajan. Stonehengessä Tess sanookin olevansa kotonaan. (Humma 1989, 80-

81.) Tess muuttuu siis kertomuksen myötä yhä pakanallisemmaksi hahmoksi, mikä erottaa hänet vakaasti kristinuskoisesta Mercysta. Etenkin maaseudun alemmissa yhteiskuntaluokissa kristinusko korvautui usein taikauskolla, joten Tessin pakanallisuuden voidaan tulkita johtuvan paljolti hänen työväenluokkaisuudestaan.

Mennessään pappilaan Angelin vanhempien luo Tess piilottaa raskaat kävelykenkensä pensaaseen voidakseen käyttää sirompia kenkiä vierailulla. Vähän myöhemmin Mercy ja Angelin veljet löytävät Tessin kengät pensaasta. Katkelma alkaa siitä, kun toinen Angelin veljistä kaivelee pensasaitaa sateenvarjollaan:

'Here's a pair of old boots,' he said. 'Thrown away, I suppose, by some tramp or other.'

'Some impostor who wished to come into the town barefoot, perhaps, and so excite our sympathies,' said Miss Chant. 'Yes, it must have been, for they are excellent walking-boots – by no means worn out. What a wicked thing to do! I'll carry them home for some poor person.'

Cuthbert Clare, who had been the one to find them, picked them up for her with the crook of his stick; and Tess's boots were appropriated. (354)

Tässä katkelmassa Tess samastuu kenkiensä perusteella ovelaan kerjäläiseen tai köyhään ja välinpitämättömään kulkuriin, joka on jättänyt kenkensä pensaaseen. Kenkien jättäminen pensasaitaan – vaikka ne ovatkin suhteellisen hyvässä kunnossa - kertoo omistajastaan tai jättäjästänsä sen, että hän on alemman säädyn henkilö kuin Mercy ja Angelin veljet. Katkelmassa Mercy erottuu selkeästi köyhistä eli Tessin kaltaisista tekemällä hyvää näiden puolesta, auttamalla huonompiosaisiaan. Kenkien löytäjien parempiosaisuutta ja hienoista halveksuntaa tai varovaisen ennakkoluuloista suhtautumista alempiluokkaisia ja näiden omaisuutta kohtaan kuvastaa se, että Cuthbert ottaa Tessin kengät ylös sateenvarjonsa nokassa, vaikka niiden noukkiminen käsin olisi luultavasti helpompaa. Ehkä kyseisen toiminnan taustalla on keskiluokkainen epäily köyhien levittämistä taudeista. Olennaista katkelmassa on myös se, että kertoja kuvaa Mercyä neiti Chant:na, kun taas Tessistä ei koko romaanin kuluessa puhuta neiti Durbeyfield:nä. Kertojan käyttämät naisten nimittämisen tavat heijastavat heidän yhteiskuntaluokkaansa. Mercyn ja Angelin veljien löytäessä Tessin kengät pensaasta Mercyn ja Tessin toisistaan poikkeavat säädyt sekä taloudelliset asemat tulevat romaanissa kärjistetyksi esille.

Tessin ja Mercyn perheet ja sääty poikkeavat selkeästi toisistaan, mikä näkyy naisten toiminnassa, vaatetuksessa sekä kuvaamisen tavassa. Kun Tess koittaa saada vanhemmilleen taloudellista apua, Mercy viettää aikaansa raamattutunteja pitäen.

Tess sensijaan muuttuu jatkuvasti yhä pakanallisemmaksi. Vanhempien ominaisuudet ja taloudellinen tilanne eivät pakota Mercya toimimaan tietyllä tavalla, vaan hänellä on mahdollisuus valita vapaa-ajanviettotapansa keskiluokkaisen naisen harrastuksista. Toisaalta kertoja ei kuvaa Mercya romaanissa samalla tavoin näppäräkätisenä ja ahkerana työntekijänä kuin Tessiä, mikä johtuu Mercyn keskiluokkaisuudesta. Mercyn ei tarvitse tehdä käytännön töitä kovin suuressa määrin. Näiden nuorten naisten sosiaalinen tilanne on suorassa suhteessa heidän vanhempiensa yhteiskunnalliseen asemaan.

Tess on kokematon ja vähän koulutettu nuori nainen, millä on hänen kannaltaan vakavat seuraukset. Tess kertoo Angelille käyneensä koulua kuusi luokkaa, hänen lahjakkuudestaan koulussa sekä siitä, että hänestä piti tulla opettajatar. Huonojen kotiolojen vuoksi naisen koulutus on kuitenkin jäänyt sikseen. Joaniin eli äitiinsä verrattuna Tess on kuitenkin hyvin koulutettu, sillä kertojan symbolisen näkemyksen mukaan heidän koulutuksessaan on kaksisataa vuotta väliä. Tessin ja hänen äitinsä koulutustason eroissa on nähtävissä viktoriaanisen ajan edistyksellisyys sekä koko kansan sivistykseen panostaminen. Tessin vähäinen koulutus johtuu paljolti hänen yhteiskuntaluokastaan sekä siitä, että joko perheen varattomuus tai naisen vastuuntuntoisuus perheestään on jättänyt haaveet opettajuudesta toteutumatta. Tess kokee perheensä vaatimukset taakkana itselleen, mutta vastuuntuntoisen luonteensa vuoksi hän ei kykene jättämään perhettään oman onnensa nojaan (Gordon 1976, 376).

Tessin kouluttamattomuuteen liittyy olennaisesti hänen kokemattomuutensa. Tessin lähtiessä rouva d'Urbervillen luo perheelleen taloudellista apua pyytämään hän pääsee maantieteellisesti pidemmälle kuin missä hän on koskaan käynyt. Matkan alkaessa kertoja kuvaa, miten tuttu Blackmoorin laakso on Tessille: *'The Vale of Blackmoor was to her the world, and its inhabitants the races thereof.'* (35) Hieman myöhemmin kertoja kuvaa nuoren naisen maantieteellistä tuntemusta koskien Blackmoorin laaksoa sekä sen takana olevaa aluetta: *'Every contour of the surrounding hills was a personal to her as that of her relatives' faces; but for what lay beyond her judgment was dependent on the teaching of the village school...'* (35)

Tess tuntee Blackmoorin laakson läpikotaisin. Se on hänen maailmansa, jonka asukkaat edustavat hänelle koko maailman asukkaita, koska muita hän ei tunne. Tessin maailma on hänen subjektiivisen kokemuksensa tulos. Kuvaamalla tuota laaksoa Tessin maailmaksi ja sen asukkaita sen eri kansoiksi kertoja painottaa naisen

elämänpiirin pienuutta. Tess on saanut kokemuksia vain pienellä maantieteellisellä alueella, mikä merkitsee hänen elämäkokemusten vähyyttä ja suppeata skaalaa.

Myöhemmässä katkelmassa kuvastuu vielä selkeämmin nuoren naisen kokemattomuus ja kapea näkemys maailmasta. Tuttujen maisemien kontrastina kertoja esittää Tessin kokemuksen ulkopuolella olevan maailman, jonka hän tuntee vain koulussa oppimansa perusteella. Oikeastaan Tess siis tietää ulkopuolisesta maailmasta jotakin, mutta ei tunne sitä käytännössä. Tessin kotiseutua ympäröivä suuri alue ei pelkästään maantieteellisesti ole tuntematon Tessille, vaan tuo alue sisältää eri tapoja, arvoja ja kulttuureja, joista nainen ei ole kovinkaan tietoinen. Konkretisoimalla Tessin elämänpiirin rajat maantieteellisiksi alueiksi kertoja vihjaa naisen elämäkokemusten vähyydestä. Lähiseudun kukkuloiden muodot ovat Tessille yhtä tuttuja kuin hänen sukulaistensa kasvot, mikä kertoo naisen olleen samoilla seuduilla kauan. Tess on oppinut tuntemaan Blackmoorin laakson, sillä hän on syntynyt ja viettänyt lapsuutensa siellä. Naisen kokemattomuus johtuu paljolti perheen säädystä: työväenluokkaisena Tessillä ei ole ollut mahdollisuuksia matkustaa ja nähdä paljoa maailmaa. Toisaalta romaanissa perheen taloudellinen ahdinko tuo Tessille mahdollisuuden kokea ja nähdä Blackmoorin laakson ulkopuolinen maailma.

Tessin eroottinen erehdys johtuu suurelta osin hänen kokemattomuudestaan sekä muodollisen sivistyksen puutteestaan. Ennen erehtymistään Tessin kerrotaankin olevan lähes tunteittensa ohjattavana ja vailla omaa kokemusta. Alecin vietyä viktoriaaniselle ajalle tärkeän arvon, neitsyyden, Tess syyttää tapahtuneesta kokemattomuuttaan sekä äitinsä passiivisuutta:

'O mother, my mother!' cried the agonized girl, turning passionately upon her parents as if

her poor heart would break. 'How could I be expected to know? I was a child when I left this house four months ago. Why didn't you tell me there was danger in men-folk? Why didn't you warn me? Ladies know what to fend hands against, because they read novels that tell them of these tricks; but I never had the chance o' learning in that way, and you did not help me!' (95)

Katkelmassa Tessin kiihkeät eleet kertovat tuskaisen tunteen voimakkuudesta. Nainen pitää tapahtunutta hirveänä ja peruuttamattomana asiana ja puolustelee sitä omalla kokemattomuudellaan ja nuoruudellaan. Itseään Tess ei syytä tapahtuneesta. Työväenluokkaisena nuorena Tessillä ei ole ollut mahdollisuutta tietää tai aavistaa tällaisista vaaroista, joista keskiluokkaiset naiset ovat tulleet tietoiseksi

lukemalla romaaneja ja ovat näin osanneet pitää varansa miesten kanssa. Tällöin ainoaksi tiedonlähteeksi on jäänyt Tessin äiti Joan, joka ei hänkään ole ajoissa varoittanut kaunista tyttärtään miehistä, mistä Tess häntä syyttää. Tessin tietämättömyyden voidaan katsoa johtuvan osittain valistuksen puutteesta. Joan ei ole kertonut nuoruuden vaaroista tyttärelleen, vaikka on tiennyt aiheen ajankohtaiseksi. Syynä tähän ovat Tessin kauneus ja varhaiskypsyys, joihin luottaen äiti koittaa saada tyttärensä hyviin naimisiin, vaikkei nuori Tess ole henkisesti valmis avioliittoon. Tess menettää moraalisen tasapainonsa, koska hänen tunteensa voittavat järjen, jota erilaiset elämäkokemukset tai äidiltä ja kirjoista saato tieto olisivat taanneet hänelle enemmän. Naisen erehdyksen taustalla on siis paljolti hänen alaluokkainen säätynsä sekä perheensä.

Tess synnyttää lapsen. Tessin isä häpeää tyttärensä tapausta niin, ettei anna tämän kutsua pappia lasta kastamaan. Lapsen ollessa sairas Tess ristii hänet nimellä Sorrow. "Sorrow" merkitsee surua tai ahdinkoa, jonka on aiheuttanut menetys tai pettymys ja se voi olla seurausta epäonnesta tai ongelmista (Random House 1966, 1358). Nimellä on analoginen suhde henkilöön, sillä Tessin lapsi saa hänet ahdinkoon kuolemalla pian. Nimi ei sinänsä luonnehdi omistajaansa, vaan se kuvaa pikemminkin sitä tunnetta, minkä Sorrow aiheuttaa läheisissään. Lapsen kuolema ja jääminen ilman kristillistä kastetta on Tessille raskasta. Lapsen hautaamisen jälkeen kertoja aloittaa uuden luvun näin:

'By experience,' says Roger Ascham, 'we find out a short way by a long wandering.' Not seldom that long wandering unfits us for further travel, and of what use is our experience to us then? Tess Durbeyfield's experience was of this incapacitating kind. At last she had learned what to do; but who would now accept her doing? (114)

Kertoja yleistää Tessin kokemuksen lainaamalla Roger Aschamia. Aschamin mukaan kokemuksen antama arvokas oppi sujuvoittaa ihmisen elämää jatkossa. Kertoja jatkaa Aschamin ajatusta edelleen yleisellä tasolla, mutta pessimistisestä näkökulmasta. Kertojan yleistystä tulkiten Tess on mennyt liian pitkälle eli hän on kokenut liikaa voidakseen enää hyödyntää kyseistä kokemustaan vastaisuudessa. Erehdyksensä opettamana Tess on viimein oppinut toimimaan oikein. Naisen kokemus on kuitenkin hyödytön, sillä kokemattomuuttaan hän on tehnyt koko loppuelämänsä vaikuttavan virheen. Vaikka nainen toimisi vastedes oppimansa mukaisesti, ei siitä enää olisi hyötyä hänelle. Karttuneet kokemukset muuttuvat esteeksi naisen elämässä. Kirjailija kritisoi aikansa ihmisten näkemyksiä kertojan näkökulman

kautta. Hardy vihjaa viktoriaanisen kulttuurin ajattelutavasta, jossa naisen siveyden menettämisen tuomittavuus ylitti ajatukset omista virheistä oppimisesta tai ihmisen kehittymisestä kohti parempaa ihmisyyttä kokemuksen avulla.

Keskiluokkaisten Angelin ja Mercyn rinnalla Tess nähdään vähän koulutettuna maalaisena. Mercy on saanut paremman koulutuksen kuin Tess ja hänellä on ollut keskiluokkaisten tavoin mahdollisuus saada sijaiskokemuksia kirjoista, jolloin hän on osannut välttää elämän vaaroja. Lisäksi Mercyllä on ollut keskiluokkaisena mahdollisuus matkusteluun, toisin kuin Tessillä. Perhe ja yhteiskuntaluokka merkitsevät Mercylle paitsi sivistystä, myös kokemuksellista ja laadukasta elämää.

Tessin elämässä perheellä ja säädyllä on toisenlainen merkitys, sillä niiden vuoksi naisen elämänpiiri on suppea ja hän jää vaille kunnollista koulutusta ja hyvää ammattia. Kokemusten vähyys ja tiedon sekä valistuksen puute ovat osasyitä Tessin erehdykseen, joka vaikuttaa negatiivisesti hänen loppuelämäänsä. Erehtymisen seurauksena Tess oppii ja saa paljon elämäkokemuksia, joita Mercyllä ei ole. Tess tuo esille ja jalostaa kokemuksesta saanutta tietoaan (Cambrero-Santangelo 1994, 57). Tämä näkyy mm. hänen näkemyksissään, joita hän esittää myöhemmin Angelille. Tessin kehittyneet näkemykset ja tiedon lisääntyminen eivät kuitenkaan juurikaan hyödytä naista, koska hänet tuomitaan tekojensa, ei oppimansa perusteella. Mercyn elämä jatkuu vakaalla pohjalla, koska hän menee naimisiin Angelin veljen eli omansäätyisen kanssa.

Kertoja kuvaa Tessiä hyvin kauniina ja muodokkaana naisena. Romaanissa mainitaan Tessin perineen äidiltään seksikkään ulkomuotonsa. Tessin kauneutta kertoja kuvaa mm. silloin, kun nainen on menettänyt neitsyytensä ja on juuri saanut lapsen. Tess on muiden nuorten naisten tavoin viljapellolla sitomassa lyhteitä, eikä hänen kasvojaan voi nähdä lukuunottamatta niitä hetkiä, jolloin hän hetkeksi lopettaa työnsä:

Then one can see the oval face of a handsome young woman with deep dark eyes and long heavy clinging tresses, which seem to clasp in a beseeching way anything they fall against. The cheeks are paler, the teeth more regular, the red lips thinner than is usual in a country-bred girl. It is Tess Durbeyfield, otherwise d'Urberville... (103)

Soikeat kasvot, tummat silmät ja pitkät hiukset luonnehtivat kaunista naista. Kertoja kuvaa Tessiä eroottisena mainitsemalla mm. hänen hyväillen valuvat hiuksensa sekä punaiset huulensa. Tess erottuu muista tytöistä muutamilla piirteillään. Hänen poskensa ovat kalpeammat, hampaansa tasaisemmat ja huulensa ohuemmat kuin muilla nuorilla maalaisnaisilla. Tällä kertoja ilmaisee sen, ettei Tess ole aivan tavallinen

maalaistyttö. Katkelman loppu sisältää vihjeen Tessin kauneuden juontumisesta hänen d'Urberville-suvultaan. Tess on perinyt hienot piirteensä vanhalta ja aikoinaan arvostetulta suvultaan, mikä selittää maalaistytön epätavallisen kauneuden. Tessin kauneus ja muodokkuus ovat siis peräisin hänen perheestään ja perimästään.

Tessin ulkonäkö aiheuttaa hänelle ongelmia. Nuoren naisen eroottinen viehättävyys sekä kauneus ovat syitä siihen, miksi Alec viettelee juuri hänet. Mies tuskin viettelisi Tessiä, mikäli tämä olisi tavallisen ja ikäisensä näköinen maalaistyttö. Nainen voidaan siis nähdä tässä ulkonäkönsä uhrina. Tessin ulkonäkö vaikuttaa Aleciin edelleen silloin, kun mies on kääntynyt uskoon. Tuolloin Tess ei halua olla Alecin kanssa missään tekemisissä. Kertojan mukaan Tessin ulkonäkö ja olemus viekottelevat Alecin. Seuraava katkelma kuuluu romaanin kohtaan, jossa Alec kuvailee Tessille niitä vaikutuksia, joita naisella oli häneen Alecin uskoon tulon jälkeisessä kyseisten ihmisten jälleennäkemisessä. Vuodatuksensa lomassa Alec sanoo: *'I was firm as a man could be till I saw those eyes and that mouth again – surely there never was such a maddening mouth since Eve's!'* (381-382)

Tessin kauniit kasvopiirteet ovat lumonneet jälleen Alecin. Mies nostaa puheessaan esille Tessin silmät sekä suun, jollaista harvoin näkee. Naisen kyseisten kasvopiirteiden näkeminen on horjuttanut Alecin vakaata uskoa.³ Tess on tahattomasti hurmannut Alecin jälleen ulkonäöllään, vaikkei hän halua olla missään tekemisissä miehen kanssa. Tessin perimästä johtuva ulkonäkö aiheuttaa hänelle vain harmia Alecin suhteen. Toisaalta kauneus ja seksuaalinen viehättävyys antavat Tessille kokemuksia, joita hän ei tavallisen näköisenä saisi.

Angel käy vanhempiansa kanssa keskustelua siitä, miksi hän on valitsemassa puolisoikseen juuri Tessiä. Aluksi mies vakuuttelee pastori Clarelle Tessin hyvyyttä ja sopivuutta itselleen. Sitten Angelin äiti puuttuu keskusteluun:

'Is she of a family such as you would care to marry into – a lady, in short?' asked his startled mother, who had come softly into the study during the conversation.

'She is not what in common parlance is called a lady,' said Angel, unflinchingly, *'for she is a cottager's daughter, as I am proud to say. But she is a lady, nevertheless – in feeling and nature.'*

'Mercy Chant is of a very good family.' (193)

³ Hieman myöhemmin Alec muuttuu entiselleen eli kevytmieliseksi viettelijäksi. Brickin näkemyksen mukaan Tess toistaa Angelilta omaksumiaan agnostisia oppeja Alecille niin kiihkomielisesti, että hän tahtomattaan kääntyy Alecin entiselleen (Brick 1962, 128). Brick uskoo siis Tessin ulkonäön sijaan naisen fanaattisten näkemysten olevan syyinä saarnaajan kääntymiseen.

Angelin äiti tahtoo tietää, millaisesta perheestä Tess on, eli onko hän ’hieno’ ja sivistynyt nainen. Toisin sanoen äiti kysyy pojaltaan, onko Tess keskiluokkainen. Angel vastaa rehellisesti, ettei Tessiä voida pitää totutun kielenkäytön mukaisesti ’hienona naisena’, mutta käytännössä Tess on sivistynyt nainen. Tess omaa sydämen sivistystä. Lisäksi Angel sanoo olevansa ylpeä siitä, että Tess on työmiehen tytär. Angelin puheesta huokuu päättäväisyys ja itsevarmuus. Äiti esittää pojalleen vaihtoehdoisen puolison sanomalla Mercyn olevan varsin hyvästä perheestä. Näin hän tekee toivoen poikansa menevän naimisiin samansäätöisen naisen kanssa. Katkelmassa näkyy hyvin Mercyn ja Tessin säätöero ja sen merkitys Angelille ja hänen äidilleen.

Tessin perhe ja säätö vaikuttavat melko paljon siihen, miksi Angel valitsee hänet puolisoekseen. Työmiehen tyttärenä Tess edustaa niitä arvoja, jotka ovat Angelille tärkeitä. Angel arvostaa naisessa enemmän käytännön oppineisuutta ja näppäryyttä kuin hyvää säätöä ja sen mukanaan tuomaa muodollista sivistystä.⁴ Koska Angel aikoo maanviljelijäksi, pitää hän käytännöllistä Tessiä itselleen Mercya sopivampana ja hyödyllisempänä vaimona. Tessin kauneus ei juurikaan vaikuta Angelin puolison valintaan.

Angelin vaimon valintaan vaikuttaa epäsuorasti myös puolisoehdokkaiden kasvatus. Angelin äiti jatkaa pian edellistä keskustelua sanomalla Mercyn saaneen täydellisen kasvatuksen. Tähän Angel toteaa, ettei ymmärrä, mitä hyötyä siitä on hänen tulevassa elämässään. Tällä Angel viittaa aikomukseensa ruveta maanviljelijäksi. Hieman myöhemmin keskustelun päätyttyä Angel pohtii syitä siihen, miksi Tessistä niin kovin pitää. Seuraavassa Angel puntaroi Tessin kasvatusa: *’Her unsophisticated open-air existence required no varnish of conventionality to make it palatable to him. He held that education had as yet but little affected the beats of emotion and impulse on which domestic happiness depends.’* (194)

Angel pitää Tessiä teeskentelemättömänä ja luonnollisena naisena, jota liika kasvatus ja koulutus eivät ole muuttaneet toisenlaiseksi. Tess on sopiva Angelille juuri sellaisena, ilman sovinnaisuuden mukanaan tuomaa pintakiiltoa. Angel ei paheksu Tessin vähäistä koulutusta ja kasvatusa ja näkee niiden vaikuttaneen hyvin vähän hänen tunteisiinsa Tessiä kohtaan. Mies näkee tulevan kodin ja perheen onnen riippuvan hänen välittömistä tunteistaan Tessiä kohtaan. Mercyn täydellinen kasvatus ei tee häneen

⁴ Gordonin mielestä Tessin muodollisella sivistyksellä on välineellistä merkitystä Angelille, sillä mies ponnistelee opettaakseen ja neuvoakseen Tessiä, jotta saisi hänet edustavammaksi isäpuolelleen (Gordon 1976, 376).

vaikutusta, koska siitä ei ole hyötyä Angelin käytännönläheisellä tulevaisuuden uralla. Lainauksen ilmaus 'sovinnaisuuden pintakiilto' viittaa epäsuorasti Mercyyn ja hänen hyvään kasvatukseensa. Taustalla on Angelin näkemys, jossa alunperin aidoista ja luonnollisista keskiluokkaisista naisista kasvatetaan epäaitoja ja Angelin näkökulmasta hyödyttömiä naisia.

Mercy ja Tess on kasvatettu hyvin erilaisissa ympäristöissä ja erilaisista lähtökohdista käsin. Mercy on hyvin kasvatettu sivistynyt nuori nainen. Hänelle on alusta alkaen opetettu, millaisia periaatteita hänen tulee elämässä noudattaa ja millainen keskiluokkaisen naisen tulee olla. Mercyn luonnollisuus, impulsiivisuus sekä omien tunteiden seuraaminen ovat väistyneet opittujen yhteiskunnallisten sopivuussääntöjen tieltä. Tessiin verrattuna Mercy näyttyy epäluonnollisena naisena Angelin silmissä.

Tessiä on kasvatettu ja valistettu suurpiirteisemmin, minkä vuoksi hän on melko luonnollinen ja seuraa tunteitaan. Tess on oppinut elämää sen itsensä kautta ja häntä ei ole varsinaisesti kasvatettu käyttäytymään tietyllä tavalla naisena. Työväenluokkaisena Tessin ei ole tarvinnut oppia vallitsevan säädyn käyttäytymissääntöjä ja naisen rajoitettua roolia, vaan hänen on tärkeämpää osata tehdä hyödyllistä käytännön työtä käsillään. Juuri tätä Angel Tessissä arvostaa. Tessin vähäinen ja käytäntöön pohjautuva kasvatus saa osaltaan Angelin kiinnostumaan hänestä. Angel näkee Tessin työtä pelkäämättömänä luonnollisena naisena Mercyn hyödyttömyyden rinnalla. Angelin käsitykset Mercysta ja Tessistä vastaavat paljolti viktoriaanisessa kulttuurissa vallinneita käsityksiä työväen- ja keskiluokkaisesta naisesta. Mercyn ja Tessin kasvatus nojautuu eri määrin yhteiskunnallisiin sopivuussääntöihin ja on melko suorassa suhteessa heidän perheisiinsä ja säätyihinsä.

Hardy on kärjistänyt näiden kahden naishahmon eroa, koska hän haluaa romaanissaan tuoda esille säädyn ja perheen merkityksen naiselle sekä kritisoida aikansa tiukkaa säätyajattelua. Mercy ja Tess on nähtävissä ikään kuin kilpailijoina, joista Angel valitsee Tessin, mutta Mercylle käy muuten elämässä paremmin. On olennaista huomata, että vaikka työväenluokkaisen naisen lähtökohdat ovat huonot ja keskiluokkaisen selkeästi paremmat, valitsee Angel silti Tessin ja pitää Mercya hyödyttömänä.

Edellä esitetyn katkelman ilmaus 'sovinnaisuuden pintakiilto' viittaa epäsuorasti Mercyyn ja hänen teennäisyyteensä Angelin näkemänä. Myös Tessin fokalisoimana Mercy vaikuttaa hieman jäykältä ja teeskentelevältä, kun hän sattumoisin näkee Mercyn edellään kävelemässä. Vasta vähän myöhemmin Tessille selviää, että

kyseessä on Mercy Chant. Tessin mahdollinen ennakkoluuloisuus tai kateellisuus Angelille alunperin määrättyä vaimoa kohtaan ei siis vaikuta Tessin ensivaikutelmaan Mercysta. Angelin ja Tessin fokalisaation kautta Hardy kritisoi viktoriaanista keskiluokkaa sekä sen pyrkimystä rajoitettuun ja opeteltuun naiseuteen, jota käyttäytymissäännöt ja moraalikoodit tukivat. Hardy esittää Mercyn edustaman keskiluokkaisen naiseuden keinotekoisena sekä hyödyttömänä. Hardyn romaaneissa keskiluokkaisia ei yleensäkaan kohdella kovin sympaattisesti ja he ovat tapahtumien reunamilla. Sen sijaan tavalliset kyläläiset ovat kirjailijan mielenkiinnon kohteena. (Holloway 1992, 138.)

Vähäinen koulutus ja kokemattomuus sekä valistuksen puute osoittautuvat huonoksi yhdistelmäksi nuoren naisen elämässä. Jalosukuinen Tess on saanut kauneutensa perimästään, mutta kauneus aiheuttaa naiselle ongelmia. Toisaalta kauneus tuo hänelle kokemuksia. Mercyn lähtökohdat ovat tyypilliset keskiluokkaiselle naiselle eli hän omaa muodollista sivistystä ja on saanut hyvän kasvatuksen. Luonteeltaan kumpikin nainen on ahkera, siisti ja vastuuntuntoinen, mistä voidaan tulkita vanhempien yhteiskuntaluokan vaikuttavan olennaisesti Mercyn ja Tessin elämäntapaan. Vanhempien sääty ja perheen arvot sekä taloudellinen tilanne vaikuttavat naisten koulutukseen, kasvatukseen, kokeneisuuteen sekä ajanviettopoihin, mikä tekee heidän elämäntapoihinsa niin poikkeavat.

5. Moraali naisen elämässä

Luvussa 5.1. käsitellän naisen ja eroottisuuden suhdetta romaanissa ja luvussa 5.2. naisten erilaisia moraalikäsitteitä.

5.1. Nainen ja seksuaalisuus

Viktoriaanisen ajan keskiluokkainen moraalikäsite vaati naiselta siveyttä ja rajoitti tämän eroottisuuden näyttämistä ja toteuttamista. Viktoriaanisen ajan tyypillistä viatonta ja eroottisesti passiivista naista romaanissa edustaa Mercy Chant. Angel keskusteleekin isänsä kanssa tulevasta puolisoistaan, kun tämä ottaa puheeksi Mercyn. Isä myöntää

maanviljelijän vaimon tarvitsevan käytännön taitoja, mutta jatkaa Mercyn siveydestä: *"I was going to add," he said, "that for a pure and saintly woman you will not find one more to your true advantage, and certainly not more to your mother's mind and my own, than your friend Mercy, whom you used to show a certain interest in."* (192)

Angelin isä pitää Mercya siveänä ja uskollisena naisena, jota parempaa Angel ei voi löytää. Mercy on Angelin vanhempien suosiossa ja myös mies itse on ollut hänestä kiinnostunut. Angel myöntää Mercyn olevan hyvä ja hurskas tyttö. Kertoja välittää Mercysta samanlaista kuvaa kertomalla tämän uskonnollisista harrastuksista ja korostamalla tämän keskiluokkaisuutta läpi romaanin. Mercyn eroottisuutta ei esitetä romaanissa. Mercy asettuu ikään kuin Tessin vastakkaiseksi hahmoksi viattomuuden ja eroottisuuden näyttämisen suhteen.

Sekä Angel että Alec huomaavat Tessin kauneuden ja puoleensavetävyyden. Tessiä kuvataan sensuellina koko romaanin ajan, vaikka hän saakin lapsen ja vanhenee. Tessin eroottisuuden voima korostuu mm. romaanin loppupuolella, kun hänen ulkonäkönsä saa kääntyneen ja saarnaajaksi ryhtyneen Alecin jälleen pauloihinsa. Tess vaikuttaa tahattomasti kauniilla kasvoillaan ja etenkin silmillään Aleciin, mitä mies ei pysty vastustamaan. Naisen eroottisuus näyttäytyy voimakkaana ja osittain negatiivisena piirteenä, kun se saa hartaan miehen luopumaan uskostaan. Naiset dominoivatkin yleensä seksuaalisuuden kautta Hardyn romaaneissa (Stubbs 1979, 65). Alecin fokalisaation kautta kertoja esittää Tessin viettelijänä, mutta ei synnillisenä naisena.

Naisen eroottisuudesta vihjaa romaanissa käytetty värisymboliikka. Kertoja mainitsee usein punaisen ja valkoisen sävyt kuvatessaan Tessiä ja tämän ympäristöä.⁵ Ensimmäisen kerran Tessiin rinnastetaan kyseiset värisävyt, kun hän osallistuu nuorena naisena naisyhdistyksen paraatiin Blackmoorin laaksossa. Samalla kertoja esittelee Tessin miellyttävänä tyttönä, jolla on viattomat silmät, jonka jälkeen hän jatkaa: *"She wore a red ribbon in her hair, and was the only one of the white company who could boast of such a pronounced adornment."* (10) Katkelmassa kertoja rinnastaa Tessin valkoiseen, mutta vielä enemmän punaiseen väriin. Nuori nainen on pukeutunut muiden tavoin valkoiseen pukuun, mutta erottuu joukosta punaisen tukkanauhansa vuoksi. Samanlaista somistetta ei muilla ole. Ei ole sattumaa, että

⁵ Sekä punaiseen että valkoiseen viittaavaa kuvastoa on löydettävissä muualtakin Hardyn tuotannosta, mutta ei kuitenkaan yhtä perusteellisenä ja merkityksellisenä kuin romaanissa *Tess of the d'Urbervilles* (Laird 1975, 60).

romaanin päähenkilö osallistuu naisyhdistyksen paraatiin. Hardy oli tyytymätön aikansa naisten asemaan ja koitti kohentaa sitä ottamalla tuotannossaan esille naisten elämän epäkohtia ja kuvaamalla edistyksellisiä naisia.

Yleensä punaista on pidetty vitaalisena, voimallisena ja rakkauteen liittyvänä värinä. Punaiseen on puettu myös paheellisia naisia. (Biedermann 1996, 284.) Punainen herättää assosiaation väkivallasta, intohimosta, syyllisyydestä tai kadotuksen pelosta (Laird 1975, 60). Sen sijaan valkoinen merkitsee viattomuutta, synnittömyyttä ja puhtautta. Lisäksi valkoinen viittaa epäoikeudenmukaiseen kärsimykseen ja puhtaaseen hengellisyteen (Laird 1975, 60). Edellisessä lainauksessa nuorten naisten pukujen valkoinen väri symboloi näiden viattomuutta ja puhtautta. Tessin samastaminen punaiseen vihjaa implisiittisesti hänen eroottisuudestaan ja elinvoimastaan. Punainen saattaa viitata myös vereen eli Tessin perimään, josta nainen on saanut intohimoisen luonteensa ja taipumuksen väkivaltaisiin tekoihin. Liittämällä Tessin sekä valkoiseen että punaiseen väriin kertoja esittää hänet viattomana ja muista naisista seksuaalisuudellaan erottuvana naisena.

Romaanin kaikkietävä kertoja kuvaa Tessiä eroottisena naisena, mistä kertoo hänen intuitiivinen toimintansa sekä hänen samastamisensa useissa kohdin seksuaalisina pidettyihin eläimiin tai kasveihin, Tessin aistillisuuden ja poikkeuksellisen kauneuden korostaminen sekä värisymboliikka. Tessin henkilöahmon kautta esille tuleva naisen eroottinen olemus näyttäytyy romaanissa enimmäkseen myönteisenä ja luonnollisena piirteenä. Tessin eroottisuus on peräisin hänen työväenluokkaisuudestaan, mikä merkitsee naisen kasvattamattomuutta sekä luonnollisuutta. Säätynsä vuoksi Tess ei ole sisäistänyt keskiluokkaisia normeja, jotka vaativat naiselta seksuaalisuuden kätkemisen. Osa Tessin eroottisesta olemuksesta tulee hänen perimästään sekä äidiltään teoksen antaman kuvan perusteella.

Pienetkin tapahtumat vihjaavat tulevasta viettelystä, jossa Alec saa Tessin antautumaan. Esimerkiksi ennen viettelyä Alec saa Tessin houkuteltua ottamaan hänen suudelmansa poskelleen sekä syömään hänen tarjoamansa mansikan suoraan hänen kädestään. Alecin tarjoama mansikka symboloi Raamatun paratiisin Eevan Aatamille tarjoamaa omenaa, jonka syömisen seurauksena synti tuli osaksi ihmiselämää. Samalla tavoin Alecin tarjoaman mansikan hyväksyminen syötäväksi vihjaa tulevasta synnistä. Alecin intiimit teot vihjaavat hänen halustaan päästä läheiseen suhteeseen nuoren neidon kanssa. Tess aluksi vastustaa Alecin kyseisiä aikomuksia, mutta antaa periksi

sitkeälle Alecille. Kyseiset tapahtumat ovat ennakoiteja tulevasta viettelystä ja kuvastavat sitä, että Tess on taivuteltavissa oleva nuori nainen.

Vähän ennen viettelyä Alec kertoo Tessille antaneensa tämän isälle uuden hevosen ja sisaruksille leikkikaluja, minkä Tess koee sitovan itseään. Mahdollisesti Tess ajattelee olevansa kiitollisuudenvelassa Alecille ja suostuu siksi vieteltäväksi. Kertojan mukaan Tess taipuu Alecin käyttäessä hyväkseen hänen avuttomuuttaan. Tess antautuu Alecille, koska hän on kokematon, tietämätön ja taivuteltavissa oleva nainen, joka koee olevansa vastapalveluksen velkaa miehelle, joka häntä viettelee.

Romaanissa naisen ja miehen esiaviolliset seksuaaliset kokeilut ovat eri asemassa. Erityisesti se näkyy Tessin ja Angelin henkilöahmojen kohdalla. Kun Angel ja Tess ovat juuri menneet naimisiin, haluaa mies paljastaa Tessille nuoruudessa tekemänsä erheen. Angel pelkää Tessin hylkäävän hänet tekonsa perusteella, mutta haluaa silti kertoa vaimolleen totuuden. Kertoja valaisee, kuinka Angel kertoo elämänsä vaiheesta, jolloin hän: *"...tossed about by doubts and difficulties in London, like a cork on the waves, he plunged into eight-and-forty hours' dissipation with a stranger."* (265-266) Angel on epäilyn ja vastoinkäymisten heittelemänä antautunut kahdeksi vuorokaudeksi eräälle oudolle naiselle. Kyseessä on prostituoitu, vaikkei romaanin kertoja sitä suoraan sanokaan. Mies selittää tekoaan epäonnellaan ja toivottomuuden tunteellaan, jotka saivat hänet heittäytymään naisen luo. Tess antaa anteeksi Angelille ja olettaa tämän ymmärtävän hänen samantyyppisen hairahduksensa.

Kun Tess hetken päästä kertoo Alec d'Urbervillestä ja neitsyyden menettämisestään Angelille, ei tämä halua uskoa kuulemaansa. Angel toivoisi vaimonsa olevan järjiltään, mutta toteaa Tessin käytöksestä tämän puhuvan totta. Lisäksi hän sanoo, ettei mikään Tessissä todista kyseistä väitettä todeksi. Tess pyytää Angelia antamaan hänelle anteeksi, koska hänkin on miehelle anteeksi antanut samanlaisen teon. Angel vastaa: *"O Tess, forgiveness does not apply to the case. You were one person; now you are another. My God – how can forgiveness meet such a grotesque – prestidigitation as that!"* (270)

Angelin mukaan kyse ei ole anteeksi antamisesta, sillä hän hahmottaa Tessin toisena kuin aikaisemmin. Kuulemansa perusteella Angel näkee Tessin kokonaan uudennlaisessa valossa kuin ennen, eikä näky häntä miellytä. Angel olettaa tuollaisen nuoruuden hairahduksen näkyvän mahdollisesti ihmisestä päällepäin ja ihmettelee sitä, ettei hän ole sitä Tessistä huomannut. Todennäköisesti Angel viittaa tällä Tessin viattomaan ja luonnolliseen olemukseen, johon hän on ihastunut ja joka

osoittautuukin miehelle valheeksi hänen saaman uuden tiedon perusteella. Naisen odottamaton menneisyys merkitsee Angelille hänen Tessistä luomansa kuvan murtumista. Vasta Tessin paljastus antaa Angelille riittävän tiedon, jonka avulla hän voi muodostaa kokonaiskuvan vaimostaan. Angelille olennaista ei ole se, mitä nainen on, vaan se, mitä hän on tehnyt. Angelin fokalisoimana Tessin paljastunut menneisyys tuhoaa hänen arvostuksensa ja muuttaa koko kuvan hänestä, vaikka hän on käytännössä sama persoona kuin aiemminkin.

Angel on luonut ideaalisen ja paikkansapitämättömän kuvan Tessistä. Keskustellessaan isänsä kanssa Mercyn ja Tessin eroista ja koittaessaan todistella Tessin paremmuutta Angel kuvaa tulevaa vaimoaan vakuuttavin ilmauksin: *”a young woman equally pure and virtuous as Miss Chant”* ja *”chaste as a vestal”* (192). Angel pitää Tessiä yhtä puhtaana ja siveänä kuin Mercya ja vertaa naista jopa vestaalittareen.⁶ Kyseiset ilmaisut kuvastavat sitä, miten puhtoinen kuva Angelilla Tessistä on ja miten varma mies on sanoistaan. Ideaalisen kuvan luominen selittää sen, miksi mies hylkää vaimonsa, kun tämä paljastaa yllättävän menneisyytensä. Angelin rakentama kuva neitseellisestä ja kokemattomasta Tessistä ei käy mitenkään yhteen Tessin paljastuksen luoman uuden kuvan kanssa. (Sumner 1981, 133.)

Myös Angel Claren henkilöhaamon kohdalla on kyse nimen analogisesta suhteesta kantajaansa. ”Angel” merkitsee enkeliä, hengellistä olentoa, Jumalan taivaallista palvelijaa ja viestintuojaa (Random House 1966, 56). Tarkastelemassani romaanissa Angel soittaa harppua. Miehen rinnastaminen hengelliseen olentoon viittaa implisiittisesti hänen idealisoivaan luonteenlaatuunsa sekä epärealistisiin näkemyksiinsä. Kertoja korostaa Angelin kiivaan tosinajattelijan luonnetta omassa perheessään, jossa vallitsee harras uskonnollisuus. Silti kirjailija on antanut tälle miehelle nimeksi Angel ja soittimeksi harpun. Tällä ristiriitaisuudella Hardy kuvaa miehen ailahtelevuutta ankaran puritanismin sekä joustavan epäsovinnaisuuden välillä. (Sumner 1981, 130.)

Angel kuvittelee olevansa aikansa uranuurtaja uusine ajatuksineen, mutta ei kykene ymmärtämään sitä, että Tess edustaa mahdollisesti uutta naiseutta ja hylkää vaimonsa vanhakantaisiin näkemyksiinsä nojaten (Beer 1983, 257). Angel on siis ristiriitainen henkilöhaamo. Romaanin lopussa kokemusta saatuaan Angel luopuu

⁶ Sana ”vestal” viittaa siveyteen sekä puhtauteen ja tarkoittaa mm. siveää, naimatonta naista ja neitsyttä. Vesta oli antiikin Rooman jumalatar, jota neitsyet palvelivat. (Random House 1966, 1589.)

puritanistisesta ajattelutavastaan, alkaa kyseenalaistaa viktoriaanisia siveysperiaatteita ja antaa Tessille anteeksi.

Romaanin päähenkilöiden toiminnan kautta tulee melko selvästi esille miehen seksuaalisten kokeilujen hyväksyttävyyden ja naisen kohdalla niiden tuomittavuus. Kyse on seksuaalisesta kokeneisuudesta nimenomaan ennen avioliittoa. Tällä tavoin romaanissa kuvataan kaksinaismoralismia. Angelin ja Tessin hairahdukset eroavat siinä, että Angel on tiennyt tehneensä väärin, mutta Tess ei kokemattomuuttaan ja muodollisen sivistyksen puutteen vuoksi ymmärrä tekoaan tuomittavaksi, ennen kuin se on jo tehty. Kumpikin hyväksyy Angelin teon, mutta Angel tuomitsee Tessin vastaavan rikkomuksen. Rinnastamalla Angelin ja Tessin seksuaalisen kokeneisuuden Hardy kritisoi keskiluokan moraalialueita, johon sisältyi joustamaton ja nimenomaan naisia koskeva siveyden vaatimus (Stubbs 1979, 69).

Angelin näkemyksen mukaan naisen eroottinen kokemus ennen avioitumista on turmellut hänessä jotakin kunnialliseen naiseuteen kuuluvaa. Tessin kannalta ongelmallista on se, että Angel soveltaa tätä keskiluokkaista moraalialueita työväenluokkaiseen vaimoonsa. Niin kauan kuin Tessiä arvostellaan hänen säätynsä näkökulmasta, hänen lankeamistaan voidaan pitää siedettävänä tapahtumana. (Stubbs 1979, 69.) Angelin keskiluokkaisuus sitoo miehen ajattelutapaa ja saa hänet tuomitsemaan vaimonsa. Angelin käsitys Tessin turmeltuneisuudesta edustaa viktoriaanisen kulttuurin keskiluokkaista ajatusta naisen siveyden säilyttämisestä. Koska avioitumaton Tess ei ole neitsyt, hänet määritellään epäpuhtaaksi tai suorastaan saastaiseksi viktoriaanisen yhteiskunnan sääntöjen mukaan (Stubbs 1979, 67). Angelin mustavalkoisen ajattelun kautta Hardy kuvaa viktoriaanisen kulttuurin näkemysten teennäisyyttä. Lisäksi kirjailija kuvaa sitä, miten syvällä seksuaaliset ennakkoluulot voivat olla jopa edistyneiden ihmisten keskuudessa (Stubbs 1979, 68).

Angelin tuomitessa ja hylätessä Tessin kirjailija osoittaa viktoriaanisen kulttuurin näkemysten teennäisyyden, vanhakantaisuuden ja joustamattomuuden. Kirjailijan näkemys on hahmotettavissa mm. seuraavasta katkelmasta, jossa kertoja arvostelee Angelin tuomitsevaa katsantokantaa Tessiä kohtaan kaikkitietävästä näkökulmastaan. Kertojan mukaan Angel on joissakin asioissa tapojen ja sovinnaisuuden orja, minkä jälkeen hän jatkaa Angelin arvioimista:

No prophet had told him, and he was not prophet enough to tell himself, that essentially this young wife of his was as deserving of the praise of King Lemuel as any other woman

endowed with the same dislike of evil, her moral value having to be reckoned not by achievement but by tendency. (313)

Kertojan mukaan Tess on luonteeltaan aivan yhtä hyvä kuin kuka tahansa. Naista ei tulisi tuomita hänelle tapahtuneiden ikävien asioiden vuoksi. Olennaista on se, mitä nainen on itse tahtonut ja tehnyt, ei se, mitä hänelle on tehty. Näin kertoja korostaa naisen seksuaalista passiivisuutta ja uhrina oloa, joista neitsyytensä menettänyttä naista ei tulisi tuomita. Tuomitsijoiden pitäisi katsoa tapahtuneen sijasta sen kontekstia ja määrittää naisen moraalinen arvo sen perusteella. Lisäksi teoksessa arvostellaan Angelin Tessiä koskevaa rajoittunutta näkemystä. Katkelmassa oletetaan miehen tarvitsevan profeetan apua tai taitoja, jotta hän osaisi tulkita vaimonsa tilannetta oikeudenmukaisemmin ja arvostaa häntä riittävästi. Kertojan mukaan Angel ei siis pysty näkemään vaimoaan oikeassa valossa, vaan siihen tarvitaan viisaamman, kokeneemman ja asioiden syvempiä yhteyksiä näkevän tietäjän ymmärrystä.

Kyseenalaistamalla Angelin toiminnan kirjailija vihjaa näkemyksestään, jonka mukaan Tessiä ei pitäisi tuomita hänen menneisyytensä perusteella ja että Tess on edelleen siveellinen nainen. Tämä näkemys on myös teoksen kokonaismerkitys. Hardyn ensisijainen tarkoitus on uudelleenmäärittää naisen viattomuus ja kyseenalaistaa se, mitä on yleisesti pidetty epäpuhtaana (Humma 1989, 74).

Tess häpeää ennen avioliittoa tapahtunutta erehdystään. Nainen päättää kuitenkin lähteä kirkkoon raskaana ollessaan. Hän koittaa olla herättämättä huomiota menemällä kirkkoon hyvissä ajoin ja istumalla lehterin alle suojaisaan paikkaan, missä on vain muutama ihminen. Jumalanpalvelus on menossa, kun kertoja kuvaa Tessin fokalisoimana seurakuntalaisten reaktioita huomatessaan hänet: *“The people who had turned their heads turned them again as the service proceeded; and at last observing her they whispered to each other. She knew what their whispers were about, grew sick at heart, and felt that she could come to church no more.”* (98)

Jumalanpalveluksen kestäessä osa ihmisistä katselee ympärillensä ja huomaa lopulta Tessin, minkä jälkeen he kuiskaavat toisilleen. Tess tietää ihmisten kuiskauksen sisällön, mikä tuottaa hänen sydämelleen tuskaa. Nainen kokee, ettei hän voi enää tulla kirkkoon. Kun osa kirkossa olijoista huomaa hänet ja kuiskuttelee sen jälkeen, tulkitsee Tess heidän puhuvan hänestä. Tessillä on selkeä käsitys siitä, mitä muut hänestä ajattelevat. Hän uskoo kirkossa istuvien kuiskuttelijoiden tuomitsevan hänen tekonsa ja pitävän häntä epäpuhtaana naisena. Häpeänsä tähden hän ei enää tahdo tulla kirkkoon uudelleen. Kyseisen kirkossa käynnin jälkeen Tess eristäytyy kyläläisistä

omaan kotiinsa ja liikkuu ulkona vain pimeällä, koska hän häpeää omaa tilaansa eikä halua muiden puhuvan siitä. Tessin näkemys häntä koskevista muiden ajatuksista johtaa näin naisen elämänpiirin pienenemiseen.

Kirkossa käynnin, piileskelyn ja häpeilyn jälkeen Tess päättää lähteä töihin. Kertoja pohdiskelee syytä Tessin yllättävään ihmisten läheisyyteen hakeutumiseen: *'She might have seen that what had bowed her head so profoundly – the thought of the world's concern at her situation – was founded on an illusion.'* (105) Hieman myöhemmin kertoja kuvaa Tessin herättämien ajatusten osuutta muissa ihmisissä: *'To all humankind besides Tess was only a passing thought.'* (105)

Kertojan mukaan Tess on kenties huomannut, että hänen päänsä alas painanut ajatus siitä, mitä maailma hänestä puhuu, ei pidä paikkaansa. Muille ihmisille Tess on vain nopeasti haihtuva ajatus. Hän on väärässä luullessaan tietävänsä kyläläisten ajatukset hänestä. Tess olettaa muiden ihmisten tuomitsevan hänet, mutta kaikkitietävä kertoja osoittaa kuvitelman vääräksi. Todellisuudessa naisen tapaus unohtuu nopeasti ihmisten mielistä. Kyläläiset eivät tuomitse Tessiä hänen erehdyksestään, sillä naisen tapaus on vain yksi monista, joihin työväenluokassa on totuttu. Tess on piilotellut ja häpeillyt aivan suotta. Nainen lähtee töihin arvellen, että hyödyksi oleminen tekee hänelle hyvää. Hän odottaa töihin lähtemisen seurausten voivan olla lähes mitkä tahansa, mutta luottaa siihen, että ihmiset unohtavat hänen tapauksensa muutaman vuoden päästä. Töihin lähtemisen halu voittaa muiden ihmisten häntä koskevien kuviteltujen ajatusten aiheuttaman häpeäntunteen. Tess ei koskaan saa selville sitä, mitä muut ihmiset hänestä todella ajattelevat.

Tess pääsee töihin elonkorjuuseen lyhteitä sitomaan. Kun hän viljanleikkuun ruokatauolla alkaa imettää lastaan, kertojan mukaan lähinnä istuvat miehet kääntävät kasvonsa hienotunteisina pellon toiseen päähän, kun taas osa miehistä alkaa polttamaan tupakkaa ja joku sivelee juomakuppiaan hajamielisesti. Naiset alkavat puhua vilkkaasti ja asettelevat tukkaansa. Vaikka leikkuuväki on tuskin aikaisemmin nähnyt Tessin lasta tai kuullut sen olemassaolosta, se suhtautuu siihen välinpitämättömästi. He viettävät ruokataukoaan aivan kuin mitään tavallisesta poikkeavaa ei olisi tapahtunut. Työläiset eivät kiinnitä juurikaan huomiota Tessiin ja hänen lapseensa tai kysele äidiltä lapsen taustasta. Leikkuuväen keskuudessa naisen seksuaalisiin kokeiluihin ennen avioliittoa suhtaudutaan melko välinpitämättömästi.

Kun Tess on saanut imetettyä lapsensa, alkavat muut naiset keskustella keskenään hänen naimattoman äidin asemastaan. Kaksi naista pohtii syitä Tessin erehdykseen:

'A little more than persuading had to do wi' the coming o't, I reckon. There were they that heard a sobbing one night last year in The Chase; and it mid ha' gone hard wi' a certain party if folks had come along.'

'Well, a little more, or a little less, 'twas a thousand pities that it should have happened to she, of all others. But 'tis always the comeliest! (104-105)

Katkelmassa ensimmäinen nainen arvelee, ettei Tessiä olisi voinut suostutella 'lankeamaan'. Hänen mukaansa jotkut ovat kuulleet nyyhkytystä viime vuotisenä yönä metsästä ja arvelee, että jollekin olisi voinut käydä huonosti, jos ihmiset olisivat menneet tuolloin kyseiselle paikalle. Toinen nainen harmittelee Tessin kovaa onnea ja arvelee tapauksen sattuneen Tessille tämän kauneuden tähden. Ensimmäisen naisen vihjailevasta puheesta on pääteltävissä, että hän arvelee miehen puoliväkisin saaneen Tessin antautumaan hänelle. Tähän viittaa mm. metsästä kuultu nyyhkytys. Naisen mukaan Tessin vietelleelle miehelle olisi käynyt huonosti, mikäli ihmiset olisivat lähteneet katsomaan itkun alkuperää. Naisen seksuaalista painostusta ei siis kyläläisten keskuudessa suvaita.

Toisen naisen puheesta voi päätellä nuoren naisen erehtymisen olevan melko yleistä kyseisten puhujien elämänpöirissä. Tessille tapahtunut ei ole ihmetyksen aihe eikä kumpikaan pidä sitä harvinaisena sattumana. Hyvin harmillisena toinen puhuja pitää vain sitä, että juuri Tessille on niin pitänyt käydä. Naisen mielestä Tessin erehdys selittyy nimenomaan tämän kauneudella, sillä kauneimmat naiset joutuvat helpoiten miehen viettelyn ja seksuaalisen painostuksen kohteeksi. Viljan leikkuussa työskentelevien naisten puheessa on havaittavissa myötätuntoa Tessin odottamatonta tilannetta kohtaan. He tulkitsevat tapahtunutta Tessin näkökulmasta eivätkä syytä naista tämän erehdyksestä. Naiset näkevät Tessin passiivisena ja kärsivänä osapuolena. Tessistä keskustelevat naiset ovat työväenluokkaisia, minkä voi päätellä mm. heidän maalaismurteestaan sekä pellolla työskentelystä. He eivät tuomitse tai hyljeksi Tessiä tämän seksuaalisen kokeilun vuoksi, sillä työväenluokassa tuollaiset tapahtumat olivat melko yleisiä ja hyväksytyjä johtuen työväenluokan keskiluokkaa löyhemmästä moraalista.

Viljanleikkuun jälkeen Tess lähtee työtovereineen kotimatalle. Naiset ovat Tessille ystävällisiä ja iloitsevat hänen tulemisestaan ihmisten pariin. Naiset

laulavat matkalla lauluja ja kertojan mukaan ” *they could not refrain from mischievously throwing in a few verses of the ballad about the maid who went to the merry green wood and came back a changed state.*” (106) Naiset eivät malta olla hieman ilkeästi laulamatta paria säkeistöä neitsyestä, joka meni iloiseen, vihreään metsään ja tuli muuttuneena takaisin. Laulun sisältö vastaa Tessin kokemuksia.

Kyseisen laulun laulaminen Tessin läsnäollessa on hieman ilkeää hänen näkökulmastaan katsottuna. Kertoja kuvaa tapahtumia Tessin näkökulmasta, mikä vihjaa hänen puolustavan Tessin näkemystä ja kokemusta. Vaikka naiset laulavatkin tuota laulua, ei se merkitse Tessin halveksintaa tai tuomitsemista. Tästä vihjaa heidän ystävällisyytensä sekä iloitseminen siitä, että Tess on tullut ihmisten pariin. Naisten näkemysten mukaan laulu on vain yksi osa arkipäiväisten laulujen kirjoa samalla tavoin kuin nuoren naisen erehtyminen ennen avioliittoa on osa työväenluokkaista elämää. Naiset laulavat säkeet, koska he ajattelevat Tessin suhtautuvan tilanteeseensa samalla tavoin kuin he itse ja olevan loukkaantumatta laulun laulamista. He uskovat Tessin asemasta voitavan laskea leikkiä. Naispuoliset työtoverit pitävät Tessin erehdyksestä ja raskautta maalaiselämään kuuluvana valitettavana osana ja varoittavana esimerkkinä tietämättömille naisille. Kaikki kyläläiset hyväksyvät Tessin ”lankeamisen” ja raskauden, eikä kukaan syytä häntä niistä naista itseään lukuun ottamatta (Stubbs 1979, 69).

Naisen eroottisuuteen otetaan tietynlainen asenne tutkimani romaanin alalukujen nimissä. Luvut ovat järjestyksessä ”The Maiden”, ”Maiden No More”, ”The Rally”, ”The Consequence”, ”The Woman Pays”, ”The Convert” ja ”Fulfilment”. Kuvaavat otsikot kertovat romaanin päähenkilön elämänvaiheista pääpiirteittäin. Alalukujen nimet heijastavat viktoriaanisen kulttuurin keskiluokkaista seksuaalimoraalia. Suhteutettuna kunkin luvun tapahtumiin ne vihjaavat näkemyksestä, jonka mukaan neitsyytensä menettänyt nainen joutuu kärsimään ja maksamaan teostaan. Esimerkiksi ”The Woman Pays”-luku alkaa siitä, kun Tess on juuri kertonut Angelille nuoruuden erehdyksestään ja mies jättää hänet. Tämän jälkeen ”langenneen” naisen elämänlaatu laskee selvästi. Hänen taloudelliset varansa loppuvat pian, hänen kerrotaan olevan henkisesti seisahdustilassa ja hän joutuu Flintcomb-Ashiin raskaisiin töihin. Tess saa maksaa teostaan monin tavoin.

Viktoriaanisen kulttuurin vallitseva suhtautuminen erehtynyttä naista kohtaan tulee parhaiten esille viimeisen luvun otsikon ”Fulfilment” suhteessa kyseisen luvun tapahtumiin. Tuossa luvussa Tess surmatahan Alecin murhasta. Luvun otsikko ja

tapahtumat vihjaavat naisen kuoltua tämän olevan vihdoin sopusoinnussa maailman kanssa. Tess kuolee, koska hän on uskaltanut kyseenalaistaa naisen seksuaalisen käyttäytymisen normeja (Stubbs 1979, 84). Vaikka Tessin kuolema johtuu käytännössä hänen tekemästään murhasta, se voi implisiittisesti olla seurausta hänen liian avoimesta eroottisuudestaan. Viktoriaanisen kulttuurin ajattelutapaa heijastavilla otsikoilla Hardy haluaa korostaa erityisesti aikansa vahvaa moraalialia, jota vastassa romaanissa on epäonninen ja luonteeltaan korkeamoraalinen nainen. Tällä tavoin kirjailija kyseenalaistaa aikansa moraalikäsitteitä.

Romaanin nimi *Tess of the d'Urbervilles* on huomionarvoinen. Tessin menneisyyden paljastuttua Angel alkaa pohtia, kuinka pääsisi kiusallisesta tilanteesta eroon. Mies ei voi elää vaimonsa kanssa enää yhdessä, mutta toteaa avioeron saamisen olevan mahdotonta. Angel perustelee Tessille yhteiselämän mahdottomuutta näin: *'How can we live together while that man lives? – he being your husband in Nature, and not I. If he were dead it might be different...'* (287) Toisella miehellä Angel viittaa Aleciin. Angelin mukaan Alec on Tessin luonnollinen puoliso, koska nainen on menettänyt neitsyytensä tälle. Nainen kuuluu siis ensisijaisesti Alecille ja vain miehen kuolema oikeuttaisi Tessin ja Angelin yhdessäolon. Angelin sanoissa piilee myös selitys Tessin myöhemmin tekemälle veriteolle. Tess murhaa Alecin voidakseen olla laillisen puolisonsa kanssa.

Viktoriaanisella aikakaudella vallinnut näkemys naisen luonnollisesta puolisoista tulee esille myös Alecin toiminnassa. Tällöin Alec on juuri muuttanut kääntyneestä miehestä lähes entiselleen Tessin vaikutuksesta. Alec sanoo Tessille tahtovansa ainoalla mahdollisella tavalla hyvittää tälle tuottamansa onnettomuus ja kosii tätä tietämättä naisen olevan jo naimisissa. Aikansa normeja seuraten Tessin pitäisi mennä neitsyytensä vieneen miehen kanssa naimisiin ja Alec on lopultakin valmis toimimaan kyseisten odotusten mukaisesti. Sekä Angel että Alec tuovat toiminnallaan ilmi viktoriaanisessa kulttuurissa vallinnutta ajattelutapaa.

Romaanin nimessä Tess on d'Urberville, mutta hän voisi olla myös Clare tai Durbeyfield. d'Urberville määrittää Tessin aseman ensisijaisesti neitsyytensä viemän miehen puolisoiksi, mihin johtanut tapahtuma osoittautuukin olennaiseksi tekijäksi Tessin elämässä. Romaanin nimi *Tess of the d'Urbervilles* kuvastaa viktoriaanisen moraalin mukaista suhtautumista naisen eroottisuuteen. Otsikolla kirjailija kritisoi aikansa joustamatonta ja jäykkää näkemystä, jonka mukaan naisen piti avioitua neitsyytensä vieneen miehen kanssa kunniansa säilyttääkseen.

Tutkimassani romaanissa on tiedostamattomasti viktoriaanista ja puritaanista etenkin seksuaalisuuden kuvauksessa. Hardy ei kuvaa naisen seksuaalisuutta teoksessa kovinkaan avoimesti, vaan siitä vihjataan erilaisten symboleiden kautta. Lisäksi Tessin viettely jätetään kokonaan kuvaamatta ja Angelin ja Tessin yhteistä onnellista aikaa ei kuvata seksuaalisuuden osalta. Hardy kuvaa eroottisuutta hyvin varovasti. Kirjailijan oma historia - jota luonnehtivat viktoriaaninen kulttuuri sekä puritanismi - vaikuttaa tahattomasti romaanin naiskuvaukseen, vaikka Hardy on pyrkinyt luomaan teoksessaan kuvaa uudesta ja radikaalista naiseudesta.

Tess rikkoo naisen siveyden vaatimusta, kun taas naisen seksuaalista passiivisuutta noudattavat romaanissa Mercy ja muut naiset. Naisen siveyden vaatimuksen voimakkuus riippui paljolti hänen säädystään. Kun keskiluokan ja ylemmän keskiluokan naiselta vaaditaan ehdotonta siveyttä, työväenluokkaisten naisten seksuaalinen passiivisuus ei ole samanlainen itsestäänselvyys. Näkemyksineen Angel edustaa viktoriaanista keskiluokkaista seksuaalikäsitystä ja hänen toiminnassaan onkin havaittavissa viktoriaaniselle kulttuurille ominainen kaksinaismoralistinen ajattelutapa. Tessin kyläläisten suhtautuminen naisen eroottisiin kokeiluihin ennen avioliittoa sensijaan on välinpitämätön ja myötätuntoinen. Tess itse kokee syyllisyyttä teostaan ja ajattelee muiden tuomitsevan hänet. Naisen eroottinen erehdys osoittautuu turmiolliseksi hänelle. Kirjailija asettaa viktoriaanisen kulttuurin seksuaalimoraalin ja korkeamoraalisen ”langenneen” naisen kontrastiin kuvatakseen naisen kohtelun epäoikeudenmukaisuutta.

5.2. Moraalin ristiriita

Tarkastelemassani romaanissa Tess kuvataan suhteellisen korkean moraalin omaavana naisena. Kertojan mukaan hän on tehnyt järkähtämättömän päätöksen ennen saapumistaan Talbothayn meijeriin. Tessin omantunnon kerrotaan päättäneen, ettei hän mene naimisiin, sillä hänen aviomiehensä saattaisi myöhemmin katua avioliittoa. Tess pelkää hänen taustansa aiheuttavan pettymyksen miehelle. Tessin jatkuvana taakkana teoksessa ovatkin häntä painavat menneisyyden tapahtumat, jotka johtavat hänet yhteiskunnalliseen rappioon (Gordon 1976, 371). Tessin menneisyys estää häntä menemästä oitis naimisiin Angelin kanssa. Hän pysyy päätöksessään vastaten Angelin useisiin kosintoihin kielteisesti ja todeten, ettei ole tämän arvoinen. Näin nainen tekee

siitä huolimatta, että hän rakastaa Angelia ja kieltäytyminen tuottaa hänelle tuskaa. Tess jaksaa sitkeästi torjua rakastamansa miehen kerta toisensa jälkeen, sillä hänen moraalinen luonteensa kehottaa niin tekemään. Tessin omatunto ja sydämen ääni käyvät keskinäistä kamppailua koko kesän syyskuuhun saakka, jolloin sydän voittaa ja Tess antaa myöntävän vastauksen Angelille.

Kuullessaan tyttärensä naimisiinmenoaikeista Joan kirjoittaa Tessille kirjeen, jossa hän kieltää tätä paljastamasta menneisyyttään sulhaselleen. Angelin ja Tessin naimisiinmenosuunnitelmien tultua meijeriläisten tietoon Retty, Izz ja Marian ilmaisevat kunnioitusta ja ihailua Tessiä kohtaan mm. hyväilemällä itkevää Tessiä ja vakuuttamalla, etteivät ole tätä parempia naisia. Marian sanoo Tessin sopivan heistä parhaiten Angelille. Lisäksi Marian kuiskaa Tessille, etteivät he tahdo vihata häntä, koska hän on Angelin rakastettu. Kertoja kuvaa, kuinka naisten sanat vaikuttavat Tessiin:

They were not aware that, at these words, salt, stinging tears trickled down upon Tess's pillow anew, and how she resolved, with a bursting heart, to tell all her history to Angel Clare, despite her mother's command – to let him for whom she lived and breathed despise her if he would, and her mother regard her as a fool, rather than preserve a silence which might be deemed a treachery to him, and which somehow seemed a wrong to these. (235-236)

Naisten sanat saavat Tessin itkemään katkerasti. Nainen päättää kärsivän sydämin kertoa tarinansa Angelille, huolimatta äitinsä neuvosta. Tess antaa miehen, jonka vuoksi elää ja hengittää, halveksia häntä niin tahtoessaan ja äitinsä pitää häntä typeränä. Hän haluaa paljastaa menneisyytensä mieluummin kuin olla vaiti, joka olisi petos Angelia kohtaan ja vääräys hänen ystävilleen. Tess saa ystäviltaan vilpitöntä kunnioitusta, vaikka kaikki neljä naista ovat rakastuneita samaan mieheen. Kunnioituksen seurauksena Tess kokee olevansa sopimaton nainen Angelille ja ystäviensä pettäjä, mikäli hän ei kerro totuutta tulevalle miehelleen. Nainen ei pysty toimimaan äitinsä ohjeen mukaan, sillä hänen omatuntonsa ei salli läheisten pettämistä. Hän päättää kertoa elämäntarinansa tietäen sen olevan vahingoksi itselleen. Kyseisellä toiminnallaan Tess assosioituu hänen pyhään kaimaansa, Teresaan (Gordon 1976, 369). Tessin päätös kuvastaa naisen korkeata moraalialia, joka voittaa oman edun tavoittelun.⁷

⁷ Gordon näkee Tessin tunnustuksen puhdistumisen välineenä. Hänen mukaansa Tess uskoo olevansa jälleen viaton nainen tunnustettuaan Angelille historiassaan tekemänsä teot. (Gordon 1976, 377.)

Tess kertoo elämäntarinansa Angelille, mikä järjestyttää miehen kuvaa vaimostaan. Angel ja Tess ovat pienellä kylätiellä, kun mies kertoo Tessille lähtevänsä tämän luota pois ja pohtivansa, voiko vielä sietää elämää vaimonsa rinnalla. Jos hän kokee pystyvänsä elämään Tessin kanssa, hän lupaa tulla takaisin. Angel pyytää, ettei Tess yritä tulla hänen luokseen ja lupaa, että nainen saa kirjoittaa hänelle. Kertojan mukaan Angelin ilmoitus avioparin määrittelemättömästä erossaoloajasta on Tessille kuin kuolemantuomio. Tess miettii, onko ansainnut kaiken sen, mutta hyväksyy Angelin ehdot luottaen miehensä arvostelukykyyn. Sen jälkeen kaikkietävä kertoja toteaa Tessin suhtautumisesta Angelin ehdotukseen:

If Tess had been artful, had she made a scene, fainted, wept hysterically, in that lonely lane, notwithstanding the fury of fastidiousness with which he was possessed, he would probably not have withstood her. But her mood of long-suffering made his way easy for him, and she herself was his best advocate. (299)

Kertoja sanoo, että jos Tess olisi ollut ovela, hän olisi voinut järjestää Angelin ilmoituksesta kohtauksen, pyörtyä tai itkeä hysteerisesti syrjäisellä kylätiellä. Angelin jyrkästä luonteesta huolimatta tämä ei olisi luultavasti voinut pitää tällöin puoliaan naista vastaan. Mutta naisen kärsivällinen luonne edisti Angelin asiaa. Tess ei käytä juonikkuutta hyväkseen, vaikka hän luultavasti saisi naisellisilla keinoilla Angelin jäämään luoksensa. Tess ei voi käyttää seksuaalisuuttaan ja kauneuttaan hyväkseen korkean moraalin vuoksi (Stubbs 1979, 66). Lisäksi Angelilla on moraalista valtaa Tessiin, mikä tekee naisen melko puolustuskyvyttömäksi (Koskela 1990, 51). Naisella olisi useita keinoja saada miehensä jäämään luoksensa. Tessin nöyrä ja moraalinen luonne, epäitsekkyyys, uhrautuvuus sekä Angelin moraalinen valta häneen ovat syitä siihen, että hän hyväksyy näennäisen tynesti Angelin ilmoituksen, vaikka hän kokeekin erossaoloilmoituksen raskaana. Nainen kyseenalaistaa miehensä päätöksen ainoastaan mielessään.

Kertoja ei kuvaa romaanissa Mercyn moraalialia. Toisaalta Mercy ei kulttuuritaustansa vuoksi ajaudu tilanteeseen, jossa hänen moraalin joutuisi kovalle koetukselle. Myöskään Tessin meijeriystäviä ei juurikaan kuvata moraalin kannalta lukuunottamatta Izzya, jonka kertoja ottaa esille ohimennen. Angel on lähdössä Brasiliaan, kun hän tapaa Izz Huetin. Angel tietää Izzyn rakastaneen pyytettömästi häntä ja pyytää hetken mielijohdeesta naista mukaansa matkalle, mihin Izz suostuu. Angel kysyy naiselta, rakastaako tämä häntä enemmän kuin Tess, mihin hän vastaa kieltävästi. Lisäksi Izz sanoo, että Tess olisi antanut henkensä miehen puolesta eikä hän

voi enempää tehdä. Izzyn rehellisten sanojen vaikutuksesta Angel päättääkin lähteä yksin matkalle. Hänellä on jo vaimo, joka häntä rakastaa. Kertoja kommentoi Izzyn sanoja Tessistä: *'Like the prophet on the top of Peor Izz Huett would fain have spoken perversely at such a moment, but the fascination exercised over her rougher nature by Tess's character compelled her to grace.'* (319)

Kertojan mukaan Izzylla olisi ollut mahdollisuus puhua todesta poikkeavasti Angelille, mutta Tess vaikuttaa Izzyn siten, että naisen on pakko armahtaa ystävänsä. Izz voisi siis vahingoittaa kilpailijaansa kertomalla Angelille tekaistun näkemyksensä Tessin rakkaudesta miestä kohtaan, mutta Tessin luonne pakottaa hänet puhumaan totta. Kertojan puheesta päätellen Izz on aiemmin ollut vähemmän moraalinen ja ilman Tessiä hän toimisi kyseisessä tilanteessa tottumuksensa mukaisesti. Katkelmassa ilmenevä Izzyn korkeampi moraalinen ei ole hänelle luontaista, vaan se on peräisin Tessiltä, joten se ei välttämättä ole pysyvää. Tessin vaikutuksesta Izz ei kykene asettamaan omaa etuaan tilanteessa etusijalle. Izzyn rinnalla Tess asettuu naista korkeampaan asemaan hänelle luonteenomaisen moraaliutensa perusteella.

Joan Durbeyfieldin eli Tessin äidin moraalinen ei ole sama kuin tyttärellään. Kun Tess on ensi kertaa tavannut Alec d'Urbervillen, toivoo Joan nuoren tyttärensä saavan hänestä aviomiehen itselleen. Joanille on tärkeää, että Tess saa olla häneen ihastuneen rikkaan miehen seurassa ja valloittaa tämän olemuksellaan ja ulkonäöllään. Siksi hän ei anna Tessin lähteä arkisella puvullaan Alecin äidin luo töihin, vaan pesee tyttärensä hiukset hyvin ja pukee tämän ylle valkoisen leningin. Tess taipuu äitinsä tahtoon uskoen tämän tietävän, mitä tekee. Kertoja kuvaa leningin ja pestyn tukan vaikutusta Tessin ulkonäköön: *"...the airy fulness of which, supplementing her enlarged coiffure, imparted to her developing figure an amplitude which belied her age, and might cause her to be estimated as a woman when she was not much more than a child."*(50)

Leningin väljyys sekä runsas kampaussuunnitelma tekevät Tessistä täyteläisen näköisen. Niiden vaikutuksesta hänen kehittyvä vartalonsa näyttää tavallista runsaammalta ja se voi saada pitämään häntä naisena, kun hän on vielä miltei lapsi. Joan tekee tyttärestään mahdollisimman kauniin ja jopa eroottisesti vetovoimaisen, jolloin Tess vaikuttaa kokeneemmalta ja aikuisemmalta kuin itse asiassa onkaan. Muuttamalla nuoren tyttärensä ulkomuodon niin aikuismaiseksi kuin suinkin äiti pyrkii tekemään vaikutuksen mieheen. Joan ei kuitenkaan valmista Tessiä henkisesti siihen, miten häneen ihastuneen miehen kanssa tulisi toimia. Tämän äiti jättää tekemättä

tarkoituksella. Ennen Tessin lähtöä Joan kehoittaa miestä: *’But whatever you do, don’t say too much to Tess of his fancy for her, and this chance she has got. She is such an odd maid that it might set her against him, or against going there, even now.’* (51)

Joan sanoo miehelleen, että mitä tahansa hän tekeekin, ei tämä saa kertoa Tessille miehen mieltymisestä häneen ja sen Tessille mukanaan tuomasta mahdollisuudesta. Joanin mukaan neito on niin kummallinen, että se saattaisi asettaa hänet miestä vastaan tai jopa saada naisen vastustamaan Alecin äidin luo matkustamista. Tessin mahdollisuudella Joan viittaa tyttärensä mahdolliseen tilaisuuteen mennä miehen kanssa naimisiin. Joan ei halua Tessin tietävän Alecin ihastumisesta häneen tai sen mahdollisista seurauksista, sillä hän arvelee tyttärensä tällöin vastustavan miehen läsnäoloa. Tämä taas todennäköisesti lannistaisi äidin toiveet tyttären hyvästä avioliitosta, johon Alecin ilmaantuminen Tessin elämään on antanut hyvän tilaisuuden.

Äidin epäily Tessin vastustuksesta häneen ihastunutta miestä kohtaan viittaa siihen, ettei nuori Tess ole vielä valmis suhteeseen miehen kanssa. Tämä on kuitenkin Joanille toisarvoista. Tess tarvitsisi miehiin liittyvää valistusta keikarimaisen Alecin ihastuttua häneen. Joan jättää valistamisen sikseen senkin uhalla, että Alec käyttäisi Tessiä hyväkseen kosimatta tätä, jolloin Tess joutuisi epäedulliseen asemaan. Tessin äiti on valmis käyttämään tietämättömän tyttärensä kauneutta ja eroottisuutta hyväkseen saavuttaakseen tavoitteensa. Kyseinen toiminta kuvastaa osaltaan Joanin arveluttavaa moraalialia.

Tess menettää neitsyytensä osittain valistuksen puutteen vuoksi, jonka jälkeen hän palaa kotiinsa. Tessin huomattuaan Joan kysyy häneltä, tuliko hän kotiin mennäkseen naimisiin, johon Tess vastaa kieltävästi. Tämän jälkeen Tess kertoo äidilleen, mitä hänelle on tapahtunut. Tessin kertomuksen jälkeen kertoja välittää äidin kommentit Tessin toiminnasta: *’And yet th’st not got him to marry ’ee!’ reiterated her mother. ’Any woman would have done it but you, after that!’* (94)

Joan ihmettelee, miten Tess ei ole tapahtuneesta huolimatta saanut Alecia kosimaan häntä. Hänen mukaansa jokainen nainen Tessiä lukuunottamatta olisi sen tehnyt. Katkelmassa rinnastuvat Tessin ja hänen äitinsä erilaiset moraalikäsitkukset. Äidin mielestä Tessin olisi pitänyt vaatia neitsyytensä vieneen Alecin säilyttämään hänen kunniansa menemällä hänen kanssaan naimisiin. Joanin mukaan Tess saisi tällä tavoin rikkaan miehen avioitumaan itsensä kanssa. Tess ei kuitenkaan ole osannut tai halunnut vaatia Alecilta kosintaa, mikä vihastuttaa Joania. Koskelan mukaan Tess

tietoisesti ”jättää” Alecin ilmentäen näin itsenäistä naiseutta, jota vastassa oli viktoriaanisen ajan sovinnaisuussäännöt (Koskela 1990, 50).

Äidin mielestä naisen tulisi käyttää eroottisuuttaan ja kauneuttaan hyväkseen päästäkseen hyviin naimisiin, kun taas Tess asettaa toiminnassaan omantunnon omaa tai läheisen etua korkeammalle sijalle. Joanin alhaisemmasta moraalista vihjaa myös hänen myöhempi neuvonsa Tessille olla kertomatta nuoruuden erehdyksestään Angelille. Joan on valmis turvautumaan oveliin ja moraalittomiin keinoihin saadakseen tyttärensä hyviin naimisiin. Tess joutuu kärsimään äitinsä sisäistämästä arveluttavasta moraalista.

Tessin eettiset periaatteet aiheuttavat hänelle suuria ongelmia. Jos nainen olisi kertomatta Angelille menneisyydestään, hän voisi elää yhdessä miehensä kanssa tämän halveksimatta häntä. Myöhemmin, Angelin tuntiessa vaimonsa taustan, Tess voisi käyttää naisellisia keinoja saadakseen miehensä jäämään hänen luokseen, mutta jättää sen tekemättä. Tessin toimintaa rajoittaa hänen tunnollisuutensa sekä puhdas moraalinsa, minkä vuoksi hän on melko haavoittuvainen ja puolustuskyvytön nainen.⁸ Tessin voidaan katsoa joutuvan suorastaan korkean moraalinsa uhriksi, sillä se johtaa hänet vaikeuksiin ja tekee hänen elämästään raskasta.

Romaanin naiskuvaan sisältyy siis niin puhdasta kuin epäpuhdastakin moraalialia. Joan noudattaa epäeettisiä periaatteita, kun taas hänen vanhin tyttärensä on sisäistänyt korkeamman moraalin. Tessin ja Joanin moraalien vertailu ja niiden seuraukset tuovat esille merkittävän näkökohdan. Romaanissa viktoriaanisen kulttuurin nainen joutuu käyttämään moraalisesti arveluttavia keinoja selviytyäkseen sosiaalisesti ja taloudellisesti hyvin elämästä. Tämä koskee etenkin sellaista naista, joka on rikkonut yhteiskunnallisia moraalinormeja. Jos Tess toimisi äitinsä neuvojen ja periaatteiden mukaisesti, olisi hän Angelin tai Alecin kanssa hyvissä naimisissa.

Kuvaamalla Tessin elämänvaikeuksia kirjailija haluaa korostaa korkeamoraalisen naisen huonoa selviytymistä omana aikanaan. Tessin tarkka omatunto evää häneltä sen selviämiskaiston, joka hänen äidillään on. Romaanissa aidosti moraalinen nainen joutuu kärsimään. (Stubbs 1979, 67.) Viktoriaanisen ajan normeja rikkonut Tess on liian rehellinen nainen tullakseen toimeen vallitsevassa

⁸ Stubbsin mukaan Tessin moraalisuus tuhoaa hänet, kun se lähestyy masokismia. Hardy kuitenkin edelleen esittää naisen vaatimattomuuden hyvänä ja ihailtavana asiana, jolloin hän implisiittisesti tukee naiseuden moraalista mallia. Tämä sotii romaanin yleistä linjaa vastaan, sillä se esittää naiseuden moraalisen mallin vahingollisena ja alistavana. (Stubbs 1979, 83.) Tässä suhteessa tutkimassani teoksessa on havaittavissa tiedostamattomasti viktoriaanista ja puritaanista.

yhteiskunnassa. Hardy kritisoi aikansa yhteiskuntaa ja sen naiselle asettamia roolirajoja esittämällä romaanissaan, että alhaisemman moraalin omaava nainen selviytyisi viktoriaanisessa yhteiskunnassa paremmin kuin korkeampimoraalinen.

Usein Hardyn romaanien keskeiset henkilöhahmot menettävät elämänotettaan ja ajautuvat aina ankarampiin olosuhteisiin, joissa heitä lopulta kohtaa kuolema (Holloway 1992, 98). Yhteiskunnallisten normien rikkominen ei sinänsä tuottaisi ongelmia Tessille, mutta moraalisuutensa vuoksi hän joutuu elämässään pahoihin vaikeuksiin ja kuolee lopulta. Naisen huono menestys elämässä johtuu hänen sopimattomuudestaan viktoriaaniseen yhteiskuntaan. Tessille luonteenomainen passiivisuus, nöyryys sekä hänen omaksumansa puritaaninen ajattelutapa jättävät hänet puolustuskyvyttömäksi (Stubbs 1979, 82). Kirjailija uskoikin, että oma luonne koituu ihmisen kohtaloksi (Holloway 1992, 140). Tämä on selkeästi nähtävillä Tessin henkilöhahmon kohdalla.

Tessin sopimattomuudessa yhteiskuntaansa heijastuu kirjailijan darwinistinen ajattelutapa. Luonnonvalinnan periaatteen mukaan ympäristöönsä sopivimmat yksilöt säilyvät kauiten elossa ja tuottavat jälkeläisiä. Tessin passiivisuus, korkea moraalit sekä epäitsekkyys kuvataan hänelle haitallisina ominaisuuksina. Tällaisella naisella on heikommat mahdollisuudet jäädä eloon ja siirtää ominaisuutensa jälkeläisilleen. Luonto karsii Tessin pois, sillä luonteensa vuoksi hän selviytyy huonosti viktoriaanisessa kulttuurissa. Tessin tarina on pitkittynyt kuvaus epäonnistuneesta eloonjäämistäistelusta (Holloway 1992, 141). Tess ei kuulu niihin yksilöihin, jotka selviytyvät hyvin elämän haasteista, toisin kuin hänen äitinsä. Kirjailija kuvaa viktoriaanisen yhteiskunnan joustamattomia moraalinormeja tässä Darwinin luonnonvalinnan periaatteen kautta.

Romaanissa nainen seuraa elämässään joko yhteiskunnallisia moraalinormeja tai luonnosta ja ihmisestä itsestään peräisin olevaa moraalit. Naiset siis uskovat eri periaatteisiin ja toimivat niiden mukaan elämässään. Naisten moraalit lähde ilmenee tarkasteltaessa mm. heidän suhtautumistaan naisen esiaviollisiin seksuaalisiin suhteisiin. Yhteiskunnalliset moraalitnormit rajoittavat naisen eroottisuuden toteuttamista ja määrittelevät, miten ihmisten pitää seksuaalitnormin rikkojiin suhtautua. Esimerkiksi Mercy Chant noudattaa elämässään uskonnollisia oppeja ja pysyy yhteiskuntansa asettamissa naisen ahtaissa roolirajoissa toteuttamalla naisen siveyden vaatimusta. Myös Angelin äiti tukeutuu yhteiskunnalliseen moraalitit edellyttäessään Angelin tulevan vaimon olevan viaton. Romaanin keskiluokkaiset naiset tukeutuvat

yhteiskunnalliseen moraaliin. Keskiluokkaisten naisten elämässä yhteiskunnan moraalit on tullut jo varhaisessa kasvatuksessa tutuksi, jolloin sitä on vaikea olla omaksumatta kyseenalaistamisesta puhumattakaan.

Sen sijaan työväenluokkaiset Marlottin kylän naiset seuraavat toiminnassaan luonnollista moraalit. He ovat omaksuneet sen asuessaan maaseudulla, missä keskiluokan yhteiskunnallisilla säännöillä ei ole suurta merkitystä. Tessin kotikylän naiset eivät tuomitse nuorta naista tämän erehdyksestä ennen avioitumista, sillä tapahtunut on heidän moraalinormiensä mukaan sallittua. Nämä naiset näkevät seksuaalisuuden ihmiselämän luonnollisena osana, jota ihmisen ei tarvitse rajoittaa ulkopuolelta tulevien määräysten tai odotusten mukaan.

Myös työväenluokkaisen Joanin suhtautuminen naisen esiaviollisiin seksuaalisiin kokemuksiin on melko vapaa. Kun Tess on kertonut tälle erehdyksestään Alecin kanssa, ei Joan ole Tessille vihainen tapahtuneesta, vaan siitä, ettei tytär ole saanut Alecia kosimaan itseään. Nuhdeltuaan tyttärtään äiti toteaa: *”Well, we must make the best of it, I suppose. Tis nater, after all, and what do please God!”* (95) Joan toteaa, että heidän täytyy koittaa selviytyä tilanteesta parhaansa mukaan. Tapahtunut on osa elämää ja niin kai sen on tarkoitettu menevänkin. Joan suhtautuu tilanteeseen tyynesti, vaikka kyseessä on hänen oma tyttärensä. Hän pitää Tessin tapausta osana maalaisnaisen elämää ja hyväksyy sen hyvin nopeasti. Joan ja kylän naiset suhtautuvat melko vapaasti naisen esiaviollisiin seksuaalisiin kokemuksiin, koska heidän moraalin lähteensä on luonto.

Kertoja kuvaa romaanissa luonnollisen ja yhteiskunnan moraalin erilaisuutta usein Tessin henkilöahmon kautta. Tess on poikkeus kahdesta edellä esitetystä naistyyppistä, sillä hänen moraalin lähteensä muuttuu elämänkokemusten myötä. Tess noudattaa aluksi luonnollista moraalit, jonka hän on omaksunut asuessaan maaseutukylässä. Tess ei tunne luonnon lisäksi muuta moraalin lähdeä, joten hän noudattaa sitä. Nainen toimii oman tunteensa ja luonnollisen moraalin mukaisesti antautuessaan Alecille. Menettyään neitsyytensä ennen avioliittoa nainen joutuu kosketukseen yhteiskunnallisen moraalin kanssa.

Neitsyyden menettämisen ja yhteiskunnallisen moraalin tiedostamisen jälkeen Tess alkaa nähdä toimintansa uudesta näkökulmasta. Tekonsa perusteella hän

pitää itseään synnillisenä naisena.⁹ Tess kokee ihmisten halveksivan häntä, minkä vuoksi nainen eristäytyy kyläläisistä ja on ulkoilmassa vain pimeän tullen. Kertoja kuvaa, kuinka Tess kuljeskelee metsässä pitäen itseään samalla rikoksen perikuvana, joka tunkeutuu viattomuuden alueelle. Sen jälkeen kaikkietävä kertoja toteaa: *'But all the while she was making a distinction where there was no difference. Feeling herself in antagonism she was quite in accord. She had been made to break an accepted social law, but no law known to the environment in which she fancied herself such an anomaly.'* (99)

Kertoja esittää, että Tess tekee erotuksia siellä, missä ei ole mitään erilaisuutta. Tess on vihamielinen itseään kohtaan. Nainen on rikkonut yleisesti hyväksytyä yhteiskunnallista lakia, mutta se laki ei ole voimassa siinä ympäristössä, jossa hän kuvittelee olevansa poikkeava. Kertoja vihjaa, että Tess turhaan näkee itsensä rikoksen perikuvana ja syyllisenä. Nainen on kieltämättä rikkonut yhteiskunnallista normia, mutta sillä ei ole mitään merkitystä luonnossa. Tess luulee olevansa poikkeava olio luonnossa, sillä hän näkee itsensä viattoman luonnon vastakohtana. Kertojan näkemyksen mukaan nainen hahmottaa maailmaa liian dikotomisesti. Perimmiltään hän kuitenkin kuuluu luontoon. Katkelma kuvastaa Tessin omaksuman viktoriaanisen yhteiskunnan ahtaan moraalin vastakkaisuutta luonnosta peräisin olevalle sallivammalle moralille.

Tessin saadessa aviottoman lapsen hänen omaksuma yhteiskunnallinen moraalitulee jälleen romaanissa selkeästi esille. Kertoja kuvaa, kuinka Tess häpeää ja katuu erehdystään, josta hänen pieni lapsensa on konkreettisenä todisteena. Lisäksi kertoja paljastaa, etteivät muut juurikaan välitä Tessin tilanteesta puhumattakaan tämän tuomitsemisesta tekonsa perusteella. Tämän jälkeen kertoja toteaa Tessin käsityksistä: *'Most of the misery had been generated by her conventional aspect, and not by her innate sensations.'* (106)

Suurimman osan Tessin kurjuudesta on siis tuottanut hänen oma sovinnainen näkökulmansa, eivät hänen synnynäiset tunteensa. Tessin konventionaalinen näkökulma edustaa yhteiskunnallista moraalitulee jälleen romaanissa selkeästi esille. Kertoja kuvaa, kuinka Tess häpeää ja katuu erehdystään, josta hänen pieni lapsensa on konkreettisenä todisteena. Lisäksi kertoja paljastaa, etteivät muut juurikaan välitä Tessin tilanteesta puhumattakaan tämän tuomitsemisesta tekonsa perusteella. Tämän jälkeen kertoja toteaa Tessin käsityksistä: *'Most of the misery had been generated by her conventional aspect, and not by her innate sensations.'* (106)

⁹ Bellamyn mukaan Tessin itsensä syyllistäminen johtuu hänen nykyaikaisuudestaan sekä koulutuksestaan, jotka ovat vieraannuttaneet hänet vaistomaisesta elämästä (Bellamy 1988, 144). Bellamy uskoo Tessin siis olleen tietoinen yhteiskunnallisesta moralista jo joutuessaan vietelleyksi.

olettaa muidenkin toimivan sen mukaisesti eli tuomitsevan hänet erehdyksestään. Kertoja kyseenalaistaa yhteiskunnallisen näkökulman sopivuuden Tessille osoittamalla naisen kurjuuden osasyiksi hänen viktoriaanisesta kulttuurista periytyvät sovinnaiset ajatuksensa. Tess olisi siis lapsensa kanssa melko onnellinen mikäli hän seuraisi omia synnynnäisiä tuntemuksiaan. Katkelmassa tulee ilmi kirjailijan näkemys Tessin synnynnäisen moraalin paremmuudesta. Luonnolliseen moraaliin tukeutuva nainen voisi hyväksyä itsensä sellaisenaan, minkä vuoksi hänen elämänsä olisi rikkaampaa ja onnellisempaa.

Kertoja vertaa Tessiä usein vangittuun tai ahdingossa olevaan eläimeen. Tessin oltua Flintcomb-Ashissa töissä vähän aikaa hänen työnantajansa tunnistaa hänet samaksi naiseksi, jonka seurassa ollut mies (Angel) on aiemmin lyönyt häntä. Työnantaja Groby muistaa Tessin myöhemmin paenneen häntä metsään tämän vaatiessa häneltä tunnustusta siitä, että on viihtynyt aiemmin Alecin seurassa. Tessin menneisyys seuraa häntä mm. Grobyn hahmon kautta, minkä vuoksi hän on vältellyt miestä. Groby tokaisee Tessille peltotöiden lomassa, että nyt on hänen vuoronsa päästä voittajaksi. Sen jälkeen kertoja toteaa: *'Tess, between the Amazons and the farmer like a bird caught in a clap-net, returned no answer, continuing to pull the straw.'* (343)

Tess on kuin lintu Amatsonien ja maanviljelijän välisessä kämmenotteessa. Hän ei vastaa Grobylle, vaan jatkaa olkien vetämistä. Katkelmassa kertoja vertaa Tessiä lintuun, joka on ihmisten kämmenten puristuksissa. Yhteiskunnan edustajat ovat vanginneet luontokappaleen. Amatsonit viittaava linnun kontekstiin, maanviljelijä taas naisen kontekstiin. Lintuun verratun Tessin ahdinko ennustaa hänen tulevaa elämäänsä Flintcomb-Ashissa. Groby ottaa naisen silmätikukseen teettäen tällä raskaimmat työt ja vaatien tältä paljon.

Kaikkein selkeimmin nainen samastetaan alistettuihin eläimiin seuraavassa katkelmassa. Angel on jättänyt vaimonsa ja Tessin rahat ovat loppuneet. Nainen on matkalla Flintcomb-Ashiin töihin, kun hän nukkuu yönsä metsässä. Yöllä Tess miettii hukkaanmennyttä elämäänsä ja sitä, onko maan päällä toista yhtä kurjaa olentoa kuin hän. Hän toivoo olevansa kuollut. Lisäksi Tess on kuulevinaan kummallisia ääniä, mutta huomaa vasta aamulla niiden alkuperän. Lähellä puiden juurella on joukko kuolleita ja kituvia fasaaneja. Tess ymmärtää fasaanien olevan metsästysseuran jäljiltä siinä tilassa. Seuraavassa nainen päättelee fasaanien päätymisen puiden alle:

...and while those that had dropped dead under the shot, or had died before nightfall, had been searched for and carried off, many badly wounded birds had escaped and hidden themselves away, or risen among the thick boughs, where they had maintained their position till they grew weaker with loss of blood in the night-time, when they had fallen one by one as she had heard them. (328)

Linnut, jotka olivat kuolleet suoraan laukauksesta tai ennen yön tuloa, oli etsitty ja otettu mukaan. Moni haavoittunut lintu oli paennut ja piiloutunut sankkaan oksistoon. Linnut olivat pysyneet siellä kunnes ne verenvuodon vaikutuksesta olivat käyneet heikoiksi yön aikana ja putoilleet maahan yksitellen. Tästä tulleita ääniä Tess oli yöllä kuullut. Fasaanien kärsimys kuvastaa yhteiskunnasta aiheutunutta naisen tuskaa. Linnut symboloivat Tessiä, metsästäjät taas symboloivat yhteiskunnan tuomitsevaa asennoitumista viattomuutensa menettänyttä naista kohtaan.

Samalla tavoin kuin metsästäjät haavoittavat fasaaneja, yhteiskunta vahingoittaa naista tiukoilla moraalikäsitteillään. Osa linnuista pääsee pakoon ja piiloutuu oksien suojaan. Myös kärsivä Tess koettaa paeta yhteiskunnallista tuomiotaan ja sinnitellä epäsiivän naisen ja jätetyn vaimon rooleistaan huolimatta. Lintujen tavoin myös Tess vuotaa verta, joskin metaforisesti (Humma 1989, 68). Lopulta verenvuodosta nääntyneet riistalinnut putoavat maahan, mistä metsästäjät ne myöhemmin löytävät. Samoin sinnikäs Tess joutuu antamaan romaanin lopussa periksi yhteiskunnalliselle moraalille, kun hän saa kuolemantuomion. Sekä Tess että linnut ovat luontoa vääristävän yhteiskunnan avuttomia uhreja. Tess on moraalikäsitteiden uhri, linnut taas laskelmoidun julmuuden uhreja. (Stubbs 1979, 68.)

Kertoja kuvaa hieman kyseisen katkelman jälkeen Tessin tunteita: *'With the impulse of a soul who could feel for kindred sufferers as much as for herself, Tess's first thought was to put the still living birds out of their torture...'* (329) Tess toimii sisimpänsä yllyttämänä. Nainen kokee toisten kärsimykset yhtä voimakkaana kuin omansa. Tessin ensimmäinen ajatus on vapauttaa kituvat linnut pois tuskistaan. Kertojan mukaan nainen väentääkin jokaisen näkemänsä kärsivän linnun niskat nurin ja jättää ne odottamaan metsästäjien tuloa. Nainen samastuu lintujen tuskaan, joten hän päättää säälistä surmata kituvat linnut.¹⁰ Tessin teko ja tunteet ovat verrattavissa hänen yöllisiin ajatuksiinsa omasta surkeudestaan ja halustaan kuolla. Tessin tekemä lintujen surmaaminen on symbolisesti hänen itsemurhansa (Humma 1989, 68). Tess

¹⁰ Humma esittää Tessin muuttuvan jatkuvasti yhä hyväntahtoisemmaksi sekä kovemaksi hahmoksi. Nämä kaksi puolta tulevat esille hänen surmatessaan haavoittuneet linnut, sillä surmaaminen vaatii tekijältään kumpakin ominaisuutta. (Humma 1989, 78.)

tekee kärsiville linnuille sen, minkä on tuskissaan toivonut itselleenkin tapahtuvan. Kärsivien lintujen osuminen naisen tielle korostaa Tessin omaa kärsimystä.

Kertoja vertaa Tessiä romaanissa myös mm. hypnotisoituun lintuun sekä varpuseen, jolta voittaja vääntää niskat nurin. Tessiä siis verrataan useimmiten lintuun, jonka vapaus on riistetty ja jota jokin taho hallitsee. Tessin vertaaminen ja samastaminen vangittuun tai ahdingossa olevaan lintuun kuvastaa naisen alkuperäistä luontoon kuulumista sekä luonnosta eriytymistä. Tess on kuin eläin, eli hän on vapaa luontokappale, joka seuraa luonnon sääntöjä. Alistettuun eläimeen vertaaminen sensijaan vihjaa yhteiskunnallisista moraalिसäännöistä, jotka ovat vanginneet naisen tämän omaksuessa ne arvojärjestelmäkseen. Tessin vertaaminen nimenomaan lintuihin johtuu siitä, että lintu on vapauden symboli. Vertaamalla naista vangittuun lintuun kirjailija haluaa korostaa Tessin vapauden menetystä.

Yhteiskunta kahlitsee vapaan luonnon kasvatin samoin kuin lintu joutuu epäluonnollisen tahon hallittavaksi. Asettamalla luonnon ja yhteiskunnan vastakkain Hardy tuo esille yhteiskunnan moraalisen keinotekoisuuden. Tessin ongelmat johtuvat enimmäkseen yhteiskunnan ja yksilöiden asenteista häntä kohtaan (Sumner 1981, 160). Moraalillaan yhteiskunta rajoittaa naisen luonnollisia mahdollisuuksia toimia. Sen sijaan luonto esitetään sallivana moraalisen lähteenä yhteiskuntaa vasten peilattuna. Romaanissaan Hardy esittää luonnonlait viktoriaanisen yhteiskunnan tiukkoja sääntöjä parempana ohjenuorana naiselle.

Tessin moraalinen luonne ei sovi häntä ympäröivään yhteiskuntaan, missä heijastuu Darwinin luonnonvalinnan periaate. Romaanin keskiluokkaiset naiset seuraavat yhteiskunnan sanelemaa moraalista, kun taas työväenluokkaisten naisten moraalisen lähteenä on luonto. Tess on poikkeuksellinen nainen, sillä hänen moraalisen lähteensä muuttuu. Rikkoessaan yhteiskunnallista moraalista Tess havahtuu sen olemassaoloon. Kaikkitietävällä kommentoinnillaan kertoja esittää Tessin kuuluvan luontoon, minkä lisäksi hän vertaa naista usein vapautensa menettäneeseen lintuun. Kertoja esittää Tessin henkilöahmon kautta luonnon aitona ja yhteiskunnan keinotekoisena moraalisen lähteenä. Kirjailijan näkemyksen mukaan luonnon silmissä Tessin erehdyksessä ei ole mitään väärää, mutta yhteiskunnan moraalisen mukaisesti on.

6. Naiseuden mahdollisuudet

Luvussa 6.1. käsittelen naisen luonnollisuutta. Luvussa 6.2. otan esille rakkauden ja avioliiton mahdollisuuksien antajana naiselle.

6.1. Naisen luonnollisuus

Tutkimassani teoksessa nainen esitetään osana luontoa. Saatuaan lapsen Tess lähtee töihin viljanleikkuuseen. Kertoja kuvaa työntekijöiden toimia pellolla kiinnittämättä huomiota yksittäisiin ihmisiin. Peltomiesten pukeutumista kuvailtuaan kertoja ryhtyy kuvaamaan naisen ja luonnon suhdetta:

But those of the other sex were the most interesting of this company of binders, by reason of the charm which is acquired by woman when she becomes part and parcel of outdoor nature, and is not merely an object set down therein as at ordinary times. A field-man is a personality afield; a field-woman is a portion of the field; she has somehow lost her own margin, imbibed the essence of her surrounding, and assimilated herself with it. (101-102)

Sitojista kiinnostavimpia ovat toisen sukupuolen edustajat, sillä nainen saa viehätysvoimaa, kun hänestä tulee osa luontoa. Tällöin hän ei ole ainoastaan siihen asetettu esine, kuten yleensä. Peltomies on persoonallisuus pellollaan, maalaisnainen on osa peltoa. Nainen on ikäänkuin kadottanut oman minuutensa, imenyt itseensä ympäristönsä olemuksen ja sulautunut siihen. Kertoja käsittelee katkelmassa naisen ja luonnon suhdetta yleisellä tasolla. Miehen ja naisen suhde luontoon on keskenään hyvin erilainen. Mies näyttäytyy luontoa vasten persoonallisuutena, kun taas nainen sulautuu osaksi luontoa kadottaen oman minuutensa. Sanomalla, ettei nainen ole ainoastaan luontoon asetettu esine kertoja viestittää, ettei nainen ole luonnosta erillinen. Nainen ei pelkästään kuulu luontoon, vaan hänestä tulee osa sitä. Hän kadottaa oman persoonallisuutensa luonnon voimakkaan vaikutuksen seurauksena.

Naisen luontoon sulautuminen esitetään vääjäämättömänä ilmiönä, jota hän ei voi vastustaa. Kertojan näkemys naisen viehätysvoiman lisääntymisestä tämän tullessa osaksi luontoa vihjaa kertojan miehisestä näkökulmasta. Miesnäkökulmasta naisen luontoon kuulumisen esitetään myönteisenä asiana. Koska maalaisnaiset, kuten Tess, ovat osa luontoa, heidät on vapautettu seksuaaliseen käyttäytymiseen liittyvistä odotuksista tai yhteiskunnallisista ehdoista (Parker 1992, 275). Kuuluessaan luontoon

naisella on mahdollisuus toimia vastoin yhteiskunnallisia sääntöjä, mikä laajentaa hänen elämänpiiriään huomattavasti.

Tess uhmaa tiedostamattaan seksuaaliseen käyttäytymiseen liittyviä yhteiskunnallisia odotuksia antautuessaan Alecille. Olennaista Tessin viettelyssä on se, että se tapahtuu luonnon keskellä. Nainen lankeaa luonnossa, karisseilla lehdillä, ikivanhojen kuusten ja tammien juurella. Luonnossa yksilön käyttäytymistä säätelevä sosiaalinen kontrolli heikkenee ja intohimot saattavat voimistua (Tanner 1979, 19). Luonto puitteineen antaa siihen kuuluvalla naiselle vapaan tilan toimia intuiotensa mukaan, jollaista yhteiskunta ei tarjoa. Luontoon kuulumisestaan huolimatta Tess tuskin antautuisi tunteidensa vietäväksi kaupungissa tai kylässä samalla tavoin kuin rauhallisen luonnon keskellä.

Luontoaan seuraamalla ja yhteiskunnallisiin sääntöihin perustuvan järjenkäytön sivuuttamalla Tess kykenee toteuttamaan itseään naisena paremmin ja voi elää aidompaa ja vapaampaa elämää. Luontoon tukeutuminen antaa naiselle mahdollisuuden tehdä sellaisia tekoja ja seurata sellaisia tunteita, joihin yhteiskunnallisia sääntöjä noudattavalla naisella ei ole hyväksyttävää mahdollisuutta. Luontoaan Tess seuraa väistämättä mm. silloin, kun hän rakastuu Angeliin, itseään ylempiluokkaiseen mieheen. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta naisen ei olisi sopivaa seurustella ylempiluokkaisen miehen kanssa, etenkin, kun nainen on erehtynyt ennen avioitumistaan. Luontoaan Tess seuraa myös Alecin viettellessä hänet. Itse viettelyä romaanin kertoja ei kuvaa, mutta myöhemmin, Tessin matkatessa kohti Talbothayn meijeriä hän viittaa naiselle tapahtuneeseen: *”The irresistible, universal, automatic tendency to find sweet pleasure somewhere, which pervades all life, from the meanest to the highest, had at length mastered Tess.”* (121)

Kertojan mukaan kaikkia elollisia olentoja, alhaisimmasta korkeimpaan asti, vallitsee vastustamaton, yleinen ja tahdoton taipumus löytää miellyttävää nautintoa jostakin. Tuo taipumus oli lopulta saanut Tessinkin hallintaansa. Kertoja pitää naisen erehdyttä inhimillisenä. Tessin käyttäytyminen on ilmentänyt ihmiselle yleistä ja luontaista taipumusta etsiä nautintoja tämän luokasta tai sukupuolesta riippumatta. Katkelman perusteella Tess on aluksi taistellut Alecia ja omia tuntemuksiaan vastaan, mutta on lopulta antanut niille periksi. Vaikka Tess on toiminut vaistojensa ja tunteidensa mukaan, hänen toimintaansa ei voi sanoa hallitsemattomaksi tai holtittomaksi, sillä naisen vaistomaista toimintaa kuvataan romaanissa luonnollisena

asiana. Oman tunteen seuraamisessa - joka tässä johtaa seksuaaliseen itsensä toteuttamiseen - luonto antaa naiselle vapauden toimia rajattomammin kuin yhteiskunta.

Edellinen lainaus tutkimastani romaanista sisältää viktoriaanisen kulttuurin kritisointia. Antautuessaan Alecille Tess toimii vastoin yhteiskunnallisia normeja. Tätä näkökulmaa kertoja ei kuitenkaan tuo esille katkelmassa, vaan hän kuvaa Tessin toimineen inhimillisten taipumusten mukaisesti. Kertojan kuvauksen perusteella naista ei voi juurikaan syyttää erehdyksestään, koska se perustuu ihmisille universaaliin taipumukseen. Kyseenalaistamalla viktoriaanisen yhteiskunnan normit kertojan hahmossa Hardy ilmaisee tyytymättömyytensä aikansa vallitseviin käsityksiin. Kertojan näkemyksellä Tessin toiminnan inhimillisyydestä ja universaaliudesta kirjailija viestittää viktoriaanisen yhteiskunnan moraalin luonnottomuudesta. Sen ajan keskiluokkaisissa moraalinormeissa ei otettu riittävästi huomioon ihmisten luonnollisia taipumuksia, mikä tekee normeista keinotekoisia ja vaikeasti noudatettavia. Puhumalla kertojan roolissa luonnollisemman ihmisyyden puolesta Hardy ottaa kantaa etenkin aikansa naista koskeviin tiukkoihin seksuaalinormeihin.

Tess on naishahmo, joka samastetaan romaanissa usein luontoon. Tess on työskennellyt Talbothayn meijerissä vähän aikaa ja tavannut Angel Claren, kun hän eräänä kesäkuun iltana kuulee puutarhasta harpun helinää. Tess vaikuttuu soitosta ja alkaa hiljalleen lähetä soittajaa pysytellen pensaiden takana piilossa. Kertoja kuvaa puutarhaa ja naisen liikkumista siellä:

The outskirt of the garden in which Tess found herself had been left uncultivated for some years, and was now damp and rank with juicy grass which sent up mists of pollen at a touch; and with tall blooming weeds emitting offensive smells – weeds whose red and yellow and purple hues formed a polychrome as dazzling as that of cultivated flowers. She went stealthily as a cat through this profusion of growth, gathering cuckoo-spittle on her skirts, cracking snails that were underfoot, staining her hands with thistle-milk and slug-lime, and rubbing off upon her naked arms sticky blights which, though snow-white on the apple-tree trunks, made madder stains on her skin...(142-143)

Puutarhan perukka, missä Tess käveli, oli jätetty hoitamatta useiden vuosien ajan. Se oli nyt kostea ja rehevä mehevine heininen, joista irtosi siitepölypilvi kosketuksesta. Korkeat kukkivat rikkaruohot tuoksuivat huumaavasti, rikkaruohot, joiden punainen, keltainen ja purppura väri loisti yhtä sokaisevana kuin viljeltyjen kukkien. Hän hiipi varovaisesti kuin kissa läpi runsaan kasvuston, kastellen hameensa hyönteisten eritteeseen, murskaten etanoita jalkojensa alle, tahrien kätensä limaan ja

pihkaan ja saaden paljaille käsivarsilleen pistävää homesientä, joka teki hänen ihoonsa punaisia täpliä, vaikka se loisti lumivalkeana omenapuun rungolla.

Yleensä puutarha käsitetään hoidettuna ja ihmisen muokkaamana luonnon palasena, mutta tekstikatkelmassa puutarhan perukka on hoitamaton ja villi, samoin kuin sen kauniit rikkaruohot. Luonnontilassa oleva puutarha symboloi yhteiskunnan ulottumattomuutta. Samastamalla Tessin kauniisiin rikkaruohoihin ja hoitamattomaan puutarhaan kertoja korostaa Tessin luonnollisuutta, vapautta sekä hurmaavuutta. Lisäksi Tess samastetaan liikkumisensa perusteella kissaan, mikä painottaa hänen naisellisuuttaan, seksuaalisuuttaan ja luonnollista vapauttaan toimia intuihionsa mukaisesti ilman yhteiskunnallisia rajoitteita. Tess on kuin luonnonlapsi liikkeessään sulavasti runsaassa kasvustossa ja likaantuessaan luonnon eritteisiin. Puutarhassa käyskennellessään Tess kuvataan luonnonoliona, joka on vapaa yhteiskunnallisista normeista, joita viljellyt kukat symboloivat. Katkelmassa kertoja esittää naisen ikään kuin vastakkaisena kaikelle järjestäytyneelle, säännölliselle ja hoidetulle. Tessin erottuminen kontrolloidusta on esitetty myönteisenä.

Katkelmassa kuvataan naisen eroottisuutta hyvin selkeästi. Tessin elämänvoimaan, eroottisuuteen ja hedelmällisyyteen viittaa katkelmassa mainittu kostea, rehevä ja hoitamaton puutarha, mehevä heinä, tupruava siitepöly, rikkaruohojen huumaava tuoksu sekä luonnon eritteet, jotka tahrivat naisen vartaloa. Kasvien ja eläinten eritteet viittaavat ruumiin nesteisiin. Näin luonnon harkitsematon sensuaalisuus on liitetty Tessin ruumiseen. (Caminero-Santangelo 1994, 52.) Luonnon tavoin Tess on tiedostamattaan ja tahattomasti eroottinen.

Naisen eroottisuudesta vihjaa myös esimerkkikatkelmassa käytetty värisymboliikka. Tessin iho värjäytyy homesienen kosketuksesta punaiseksi samaan aikaan kun kertoja kuvaa lähellä olevien omenapuiden runkojen hohtavan lumivalkeaa sävyä samaisen homesienen vaikutuksesta. Tessin samastaminen punaiseen tuo esille hänen luonnollisen eroottisuutensa ja elämänvoimansa, mutta toisaalta viittaa hänen synnillisyyteensä ja siveettömyyteensä verrattuna ympäröivään luontoon, joka nähdään puhtaan valkeana ja viattomana.

Hardy viittaa värisymboliikalla siihen, kuinka Tess tuomitaan epäsideksi naiseksi viktoriaanisen kulttuurin kontekstista käsin. Tess on rikkonut naisen sallitun eroottisuuden rajoja erehtymällä ennen avioitumista. Nainen ei sinänsä tiedosta olevansa eroottinen, mutta kertoja kuvaa hänet sellaisena. Tess on yhteydessä luontoon nimenomaan seksuaalisuutensa kautta (Bonica 1982, 854). Tessin eroottisuus esitetään

useimmiten voimakkaana ja luonnollisena piirteenä. Värisymboliikan kautta se näyttäytyy kuitenkin kielteisenä ominaisuutena. Naisen eroottisuutta esitetäänkin teoksessa paljolti epäsuoraan, sillä viktoriaanisen ajan kustantajat kieltäytyivät julkaisemasta eroottisuutta kuvaavia teoksia noudattaen aikansa puritaanista linjaa.

Tessin fokalisaatioissa korostuu monesti hänen aistinsa ja aistihavaintonsa. Etenkin kuuloaisti on Tessille tärkeä havaintojen tuottaja, mutta kertoja kuvaa myös muita naisen aisteja teoksessa. Tess lähtee eräänä toukokuuisena aamuna toiveikkaana matkaamaan Talbothayn meijeriin. Kertoja kuvaa naisen mielialan ja luonnon yhteyttä Tessin fokalisaation kautta: *’Her hopes mingled with the sunshine in an ideal photosphere which surrounded her as she bounded along against the soft south wind. She heard a pleasant voice in every breeze, and in every bird’s note seemed to lurk a joy.’* (121)

Naisen toiveet sekoittuivat auringonpaisteeseen, joka ympäröi häntä, kun hän asteli eteenpäin vasten lempeää etelätuulta. Hän kuuli miellyttävän äänen joka tuulenhenkäyksessä ja joka linnun laulussa tuntui piileksivän ilo. Otteessa kertoja kuvaa Tessin kuulo- ja tuntoaisteja. Nainen tuntee leppoisan etelätuulen ja kuulee tuulen ääniä sekä linnun laulua. Nainen on hyvin tiiviissä yhteydessä luontoon aistiensa kautta. Tessin aistien kuvaaminen korostaa naisen eläimenkaltaisuutta ja luonnollisuutta. Katkelmassa luonto kuvastaa naisen tunnetilaa. Tessin sisäisestä ilosta ja toiveikkuudesta kertovat tuntemukset sulautuvat ympäröivän luonnon ilmiöiden aistimukseen, mikä osaltaan korostaa naisen luonnonlapsimaisuutta. Kirjailijalla olikin taipumus esittää aistimellisuutta elottomassa ympäristössä, erityisesti luonnossa (Bonica 1982, 849).

Talbothayn meijerissä ollessaan Tess kuulee tarinan Jack Dollopista, joka vietti erään tytön jättäen tämän sitten oman onnensa nojaan. Tarina saa hänet muistamaan oman menneisyytensä ja hän tulee alakuloiseksi. Illalla Tess lähtee ulos miettien kuulemansa tarinan surullisuutta sekä sitä, miten kukaan ei tiedä, kuinka omakohtainen tarina on hänelle. Sen jälkeen kertoja kuvaa Tessin havaintoja luonnosta: *’The evening sun was now ugly to her, like a great inflamed wound in the sky. Only a solitary cracked-voiced reed-sparrow greeted her from the bushes by the river, in a sad, machine-made tone, resembling that of a past friend whose friendship she had outworn.’* (157)

Ilta-aurinko näytti hänestä rumalta, aivan kuin se olisi ollut suuri tulehtunut haava taivaalla. Vain yksinäinen varpunen tervehti häntä joen pensaikosta

surullisella, koneellisella sävelellä, muistuttaen jonkun vanhan häneen kyllästyneen ystävän ääntä. Vaikka Hardyn luonto toisinaan näyttää vahvistavan ihmisen iloa, voi se myös voimistaa hänen suruaan (Bonica 1982, 852). Tekstikatkelmassa esiintyy jälleen aurinko, mutta hyvin toisin nähtynä kuin edellisessä katkelmassa. Nimenomaan aurinkoa kuvataankin usein Tessin fokalisaation kautta. Auringon näyttäytyminen rumana ja sen samastaminen tulehtuneeseen haavaan heijastaa Tessin tunnetilaa. Myös varpusen monotoninen ja surullinen sävel osaltaan vahvistaa Tessin alavireistä mielialaa. Nainen aistii luonnon ilmiöitä omien ajatustensa mukaisesti, minkä vuoksi luonto näyttää voimistavan hänen alakuloista mielialaansa.

Usein kertoja kuvaa Tessiä luonnon kautta. Naisen kuvataan olevan luonnossa kuin kotonaan ja hänet esitetään osana luontoa monin tavoin. Esimerkiksi ollessaan Alecin äidin kanalassa töissä hän oppii viheltämällä kommunikoidaan lintujen kanssa (Humma 1989, 67). Kommunikointi vihjaa lintujen ja naisen osittaisesta samankaltaisuudesta sekä luontoon kuulumisesta. Kertoja kuvaa Tessiä osana luontoa myös silloin, kun nainen on antautunut Alecille ja hän luulee kyläläisten tuomitsevan hänet tapahtuneesta. Nainen lähtee ulos vain öisin ja metsässä hän ei tunne olevansa niin hylätty kuin ihmisten parissa. Kertoja kuvaa Tessin liikkumista luonnossa: *'On these lonely hills and dales her quiescent glide was of a piece with the element she moved in. Her flexuous and stealthy figure became an integral part of the scene.'* (98)

Yksinäisillä kukkuloilla ja laaksoissa naisen rauhallinen liikkuminen on osa sitä elementtiä, missä hän liikuskelee. Hänen notkeasta ja hiipivästä hahmostaan tulee olennainen osa maisemaa. Katkelmassa Tess kuvataan selkeästi osana luontoa. Nainen sulautuu hyvin häntä ympäröivään luontoon ja maisemaan nimenomaan liikkumisensa tähden. Tessin liikkuminen luonnossa on rauhallista ja notkeaa, ei kömpelöä tai vaikeaa, kuten luonnossa tottumattoman liikkujan matkaaminen olisi. Kuvaamalla naisen olemusta taipuisaksi ja hiipiväksi kertoja korostaa tämän liikkumisen vaivattomuutta. Tess liikkuu ulkona luonnon olion tavoin sulautuen ympäristöönsä. Tessin yksilöllisyys menettää merkitystään, koska hänestä tulee yksi osa persoonatonta ympäristöä (Caminero-Santangelo 1994, 49). Vaikka kertoja kuvaa Tessin luonnollisuuden myönteisenä piirteenä romaanissa, saa naisen osana luontoa kuvaaminen näyttämään hänet vähemmän älylliseltä, persoonalliselta ja inhimilliseltä olennoita.

Kertoja kuvaa Tessin eläimenkaltaisuutta myös seuraavassa katkelmassa. Tessin lapsen kuoltua nainen toivoo pääsevänsä muille seuduille, jotta voisi unohtaa

hänelle tapahtuneen. Kertojan mukaan Tess saa odottaa kauan lähtötilaisuutta, mistä hän jatkaa: *"A particularly fine spring came round, and the stir of germination was almost audible in the buds; it moved her, as it moved the wild animals, and made her passionate to go."* (115-116)

Tuli erityisen kaunis kevät. Silmujen itämisen liikkeen saattoi miltei kuulla. Se vaikutti häneen kuten villieläimiin ja sai hänet kiihkeästi haluamaan lähteä matkaan. Keväiset luonnon muutokset vaikuttavat Tessin vietteihin ja vaistoihin samoin kuin metsän eläimiin. Nainen valpastuu kevätilmasta ja tuntee kovaa halua lähteä matkaan. Tess tukeutuu luonnolliseen maailmaan huolimatta kristillisestä opetuksestaan. Luontoon tukeutuminen näkyy hänen kuvitelmissaan sekä tuntemuksissaan. (Bonica 1982, 850.) Kuvaamalla kevään merkkien yliherkkää aistimista kertoja viittaa Tessin eläimenkaltaisuuteen. Kertoja samastaa Tessin vahvasti villieläimiin, jotka toimivat elämässään luonnollisten vaistojensa ja viettiensä mukaisesti. Vaistojensa kautta Tessillä on samankaltainen vapaus ja mahdollisuus toimia intuitiivisesti kuin metsän eläimillä. Vaistot ohjaavat osittain Tessin toimintaa ja tekevät päätöksenteosta helppoa ja selkeää. Tess saakin pian kutsun meijeritytöksi Froom-joen laaksoon, jota hän noudattaa.

Sen lisäksi, että kertoja kuvaa Tessin eläimenkaltaisuutta, hän vertaa Tessiä eläimeen romaanin useissa kohdissa. Naista verrataan kissan lisäksi useisiin lintuihin, karpäseen sekä kotieläimeen.¹¹ Tessiä kuvataan usein myös kasvien ja kukkien kielikuvien kautta (Humma 1989, 66). Tessin samastamista eläimiin sekä kasveihin voidaan pitää kertojan vihjeenä naisen mahdollisuudesta vapauteen ja luonnollisuuteen.

Tess ei toimi jatkuvasti sisäisen tunteensa mukaisesti, vaikka kertoja kuvaakin häntä usein luonnon kautta ja hän seuraa elämässään paljolti luontoaan sekä tunteitaan. Angelin lähdettyä Amerikkaan nainen palaa Alecin luo taatakseen äidilleen ja sisarilleen jonkinlainen toimeentulo. Tällöin Tess uhrautuu jo toisen kerran perheensä vuoksi Alecille. Miehellä onkin taloudellinen valta Tessiin. (Koskela 1990, 50.) Perheen isän kuoltua Tessillä ja Joanilla ei ole kunniakasta tapaa elättää itseään ja perheen lapsia. Muuttaessaan Alecin luo Tess muuttuu korkealuokkaiseksi prostituoiduksi. (Caminero-Santangelo 1994, 58.) Tällä kirjailija osoittaa sen, kuinka

¹¹ Humma jakaa Tessiin samastetut eläimet kahteen ryhmään. Esimerkiksi kissa edustaa villieläinten ryhmää. Tämä alkukantainen puoli tulee Tessistä esille hänen murhatessaan Alecin. Tessin esittäminen linnun kaltaisena kuvastaa hänen toista, lempeää puoltaan. (Humma 1989, 67.)

epäoikeudenmukainen naisen asema oli viktoriaanisessa kulttuurissa. Ilman miehen yhteiskunnallista ja sosiaalista tukea naisella ei ollut juurikaan selviytymismahdollisuuksia.

Muuttaessaan asumaan Alecin luo Tess joutuu uhrautumaan ja unohtamaan tunteensa, jotka käskvät pysyä kaukana miehestä, jonka hän kokee vastenmieliseksi. Tess edustaakin viktoriaanisen naisen yhtä tärkeimmistä ominaisuuksista eli uhrautuvaisuutta (Koskela 1990, 58). Vastuuntunto omasta perheestä estää häntä seuraamasta omaa luontoaan. Aviottoman lapsen synnyttyään Tess omaksuu yhteiskunnan keskiluokkaisen moraalin. Naisen elämä muuttuu rajoitetummaksi, kun hän alkaa luonnon sijaan noudattaa yhteiskunnallisia normeja ja tuomitsee itsensä niihin nojaten. Siitä huolimatta kertoja kuvaa häntä jatkuvasti teoksessa luonnon kautta.

Tess erottuu muista naisista kertojan kuvailuissa. Hän on juuri vastannut Angelin kosintaan kielteisesti, kun mies jälleen tivaa naiselta uutta vastausta kosintaansa. Tess sanoo surullisena, ettei voi mennä naimisiin. Tämän jälkeen kertoja jatkaa Tessin ja muiden naisten toiminnan kuvaamista:

She went out towards the mead, joining the other milkmaids with a bound, as if trying to make the open air drive away her sad constraint. All the girls drew onward to the spot where the cows were grazing in the farther mead, the bevy advancing with the bold grace of wild animals – the reckless unchastened motion of women accustomed to unlimited space – in which they abandoned themselves to the air as a swimmer to the wave. It seemed natural enough to him now that Tess was again in sight to choose a mate from unconstrained Nature, and not from the abodes of Art. (204)

Nainen meni niitylle ja riensi muiden maitotyttöjen seuraan aivan kuin yrittääkseen saada ulkoilman karkottamaan hänen surulliset ajatuksensa. Tytöt menivät kaikaisemmalle niitylle, jossa lehmät laidunsivat. Joukko eteni pelottomasti villieläinten tavoin. Naiset olivat tottuneet liikkumaan rajoittamattomassa tilassa, jossa heidän liikkeensä sulautui ympäristöön kuin uimarin liike aaltoihin. Kun hän näki taas Tessin, tuntui hänestä luonnolliselta valita kumppaninsa vapaasta luonnosta, ei teeskentelijöiden joukosta. Katkelman lopussa tyttöjä katseleva henkilö eli fokalisoiija on Angel.

Tekstikatkelmassa kertoja samastaa kaikki naiset luontoon verratessaan heitä villieläimiin ja kuvatessaan heidän sulavaa liikettään lehmien niityllä. Kertoja kuvaa erityisesti Tessiä luonnon kautta, sillä hän olettaa luonnon mahdollisesti vaikuttavan naisen mielialaan. Katkelmassa korostuu Tessin ja muiden naishahmojen

keskinäinen erilaisuus Angelin fokalisoimana. Tess on nainen, joka erottuu joukosta Angelin silmissä. Angel näkee Tessin muiden maitotyttöjen rinnalla vapaan luonnon kasvattina ja suorasukaisena naisena. Tessistä tuleekin Angelille tietynlaisen elämäntavan ja arvojärjestelmän symboli (Bonica 1982, 851). Muita tyttöjä Angel pitää epäluonnollisina teeskentelijöinä, mikä viittaa todennäköisesti tyttöjen taipumukseen olla seuraamatta omaa luontoaan ja sisintä tunnettaan.

Vaikka kertoja toisinaan kuvaa maalaisnaisia yhteisönä osana luontoa, ei hän Tessiä lukuunottamatta kuvaile romaanin yksittäisiä naisia luonnon kautta tai eläimen kaltaisena. Joan tukeutuu elämässään enimmäkseen luonnon sääntöihin ja luottaa sen voimaan mm. uskoessaan Alecin rakastuvan kauniiseen tyttärensä. Tessin meijeriystävät Retty, Izz ja Marian eivät juurikaan seuraa toiminnassaan luontoaan. Poikkeuksena on heidän kiintymisensä Angeliin. Rakastuessaan Angeliin naiset seuraavat luontoaan tahtomattaankin, sillä kertoja esittää rakastumisen vääjäämättömänä. Naiset eivät voi estää mielihalunsa kasvua, vaikka he ovat tietoisia siitä, etteivät koskaan saa Angelia omakseen (Caminero-Santangelo 1994, 53). Tessin ystävät on kuvattu maallisempina ja luonnollisempina naishahmoina romaanissa kuin Mercy Chant johtuen heidän alemmasta yhteiskuntaluokastaan. Mercyn luonnollisen ja vaistoihin perustuvan toiminnan kuvaus jää olemattomaksi. Naisen vähän kuvattu elämä koostuu lähinnä uskonnon harjoittamisesta ja hyväntekeväisyydestä. Hän toimii järkevästi, uskonnollisia oppeja ja yhteiskunnallisia periaatteita noudattaen, antamatta tunteen tai luonnollisten vaistojen vaikuttaa elämäänsä.

Romaanissaan Thomas Hardy asettaa luonnon ja yhteiskunnan vastakkain. Teoksessa luontoa kuvataan alkuperäisenä, aitona, muuttumattomana ja voimavaraisena perustana, joka on olemassa riippumatta yhteiskunnasta. Ihmisten luoma yhteiskunta sisältää osittain keinotekoisia ja muuttuvia normistoja. Kertoja esittää luonnon sekä keinona ymmärtää Tessiä että yhteiskunnallisten lakien oikeudenmukaisuuden mittana, mutta hän ei pysty kuvaamaan luontoa täysin objektiivisesti. Kertojan luontoa koskevien subjektiivisten ja objektiivisten näkemysten sekoittuminen viittaa kertojan näkökulman epäluotettavuuteen. (Caminero-Santangelo 1994, 48.)

Sekä yhteiskunnan että luonnon lait ovat julmia ja mielivaltaisia *Tess of the d'Urbervilles*-teoksessa (Caminero-Santangelo 1994, 52). Hardyn darwinistiset näkemykset vaikuttavat olennaisesti hänen luontokuvaukseensa. Kirjailija esittää luonnon romaaneissaan usein voimakkaana, ankarana ja piittaamattomana. Se on välinpitämätön ihmisen toiveiden ja päämäärien suhteen (Henkin 1963, 225). Luonto on

ihmisen hallitsemattomissa, mutta toisinaan se kuvataan sallivana. Tessiä ympäröivän luonnon esittäminen kuvastaa naisen elämäntilannetta. Esimerkiksi Froom-joen laaksoa kertoja kuvaa paratiisin kaltaisena paikkana, kun taas Flincomb-Ashin maisema on kuin kirottu julmuudessaan ja joustamattomuudessaan. (Humma 1989, 79.) Tutkimassani romaanissa luontoa kuvataan toisaalta vapaana tilana ja mahdollisuuksien tarjoajana ihmiselle, toisaalta taas se näyttäytyy julmana ja piittaamattomana tuodessaan huono-onnisia sattumia Tessin elämään.

Romaanissa maalaisnainen esitetään osana luontoa. Kaikilla maalaisnaisilla on luonnon tarjoamat mahdollisuudet toteuttaa itseään. Tess on kuitenkin ainoa nainen, joka seuraa luontoaan, vaistojaan ja tunteitaan elämässään. Häntä kuvataan osana luontoa koko teoksen ajan. Kertoja kuvaa Tessiä eläimenkaltaisena luonnonoliona ja samastaa hänet usein eläimiin. Lisäksi hän esittää Tessin eroottisena naisena nimenomaan luonnon kautta. Nainen saa henkilökohtaisia mahdollisuuksia luonnosta itsensä toteuttamiseen. Luontoa kuvataan mahdollisuuksien tarjoajana ja vapauden tilana naiselle. Luontoon tukeutuva nainen voi seurata omia luonnollisia ja aitoja vaistojaan sekä tunteitaan, jotka antavat hänelle käytännössä suuremmat mahdollisuudet toimia naisena kuin yhteiskunta moraalinormeineen. Tessiä lukuunottamatta muut naiset ovat menettäneet osittain tai kokonaan oman luonnollisuutensa. Kertoja ei kuvaakaan heitä luonnon kautta. Retty, Izz, Marian sekä Joan seuraavat luontoaan jonkin verran, Mercy taas ei lainkaan. Tess menettää mahdollisuutensa toimia luonnon ehdoilla omaksuessaan yhteiskunnan normit. Hardy kuvaa luontoa aitona ja alkuperäisenä suhteessa yhteiskuntaan, mutta toisaalta sitä kuvataan usein ankarana ja ihmisestä piittaamattomana.

6.2. Rakkaus ja avioliitto

Naisen asema, tarpeet ja tavoitteet ovat usein olleet ja ovat osin edelleenkin miehelle alistaisia. Kun naisen alistettu asema ei ole suonut naiselle vapautta omien tarpeiden ja tavoitteiden toteuttamiseen eikä vapautta ulkoisista rajoituksista, naiselle on jäänyt sisäinen sydämen vapaus, joka on peräisin kyvystä rakastaa kaikissa ulkoisissa olosuhteissa. (Korte 1988, 21.) Viktoriaanisen tai minkään muun kulttuurin moraalinormit ja sopivaisuuskäsitykset eivät siis kykene kieltämään naiselta rakastumisen tai rakastamisen mahdollisuutta ja vapautta. Rakkaus on se alue, jossa

nainen voi toteuttaa itseään toimimalla aitojen tunteittensa mukaisesti. Rakastuminen tapahtuu itsestään ja esteettä huolimatta ympäristön odotuksista, painostuksesta tai sopivaisuuskäsityksistä.

Eräänä naisen essentialistisena eli biologisesti määräytyneenä piirteenä on pidetty voimakasta tunne-elämää. Rakastumisen ja rakastamisen tarjoamista vapauksista puhuttaessa on kuitenkin syytä muistaa, että rakastuminen tapahtuu spontaanisti eli minkäänlaisesta suunnitellusta tai tietoisesta oman toiminta-alueen laajentamisesta ei rakastumisessa ja rakastamisessa naisten tai miesten kohdalla ole kyse. Rakkaus on rajatonta, eli sen tunteen syntymistä ei voi estää, eikä rakastumisen kohdetta voi itse valita. Rajattomuudestaan huolimatta rakkaus on myös usein vaikeaa ja monimutkaista, kuten tutkimani romaani osoittaa.

Romaanissa Tess on naishahmo, jonka rakastumista ja rakkautta kertoja pääasiassa kuvaa. Tessin lisäksi myös muutama meijerin tyttö eli Izz, Retty ja Marian rakastuvat Angel Clareen. Ainoana vastarakkautta Angelilta saa Tess, joka tuntiessaan itsensä epäpuhtaaksi ja alempiarvoiseksi pyristelee papin pojan rakkautta vastaan. Tess kuuluu työväenluokkaan eli alempaan säätyyn kuin keskiluokkainen Angel. Nainen haluaisi olla Angelin kanssa, mutta käy itsekseen pitkän moraalisen taistelun, ennen kuin antautuu miehen rakkaudelle. Tess yrittää ennen naimisiin menoa paljastaa tulevalle miehelleen arveluttavan menneisyytensä, mutta oven alta työnnetty kirje menee vahingossa maton alle ja Angel ei saa Tessin kirjettä, jossa tämä kertoo Alecista ja kuolleesta lapsestaan. Lisäksi Tess yrittää kertoa Angelille menneisyydestään häöpäivänään ennen vihkimistä, mutta Angel estää Tessiä puhumasta ikäviä asioita sellaisena päivänä.

Tess rakastuu Angeliin vaikka hän samalla kokeekin, ettei ole ansainnut miehen rakkautta ja huomiota itselleen. Nuoruuden erehdyksensä vuoksi Tess pitää itseään sopimattomana vaimona Angelille. Lisäksi hän kokee syyllisyyttä siitä, että hänen ystävänsä ovat rakastuneita Angeliin, mutta juuri hän, vähiten miehen huomion ansainnut nainen, saa selkeästi eniten Angelilta huomionosoituksia. Vaikka olosuhteet Tessin rakkaudelle eivät ole kaikkein suotuisimmat, ei hän kykene olemaan rakastumatta Angeliin. Angel kosii Tessiä yllättäen tällä tytön. Kertojan mukaan Angel kosii Tessiä, jotta nainen huomaisi Angelin tunteiden olevan vakavia ja pysyviä. Sen jälkeen kertoja kuvaa Tessin suhtautumista Angelin yllättävään rakkaudenosoitukseen: *'She turned quite careworn. She had bowed to the inevitable result of proximity, the necessity of loving him...'* (201)

Nainen muuttui kalpeaksi. Hän oli alistunut sille, mikä oli väistämättömänä seurauksena miehen läheisyydestä eli rakastamaan häntä. Vasta Angelin kosinta saa Tessin ymmärtämään oman, Angelia kohtaan kokemansa tunteen voimakkuuden. Kertoja esittää Tessin rakastumisen vääjäämättömänä. Angelin läsnäolon välttämättömänä seurauksena on ollut Tessin rakastuminen tähän. Naisella ei ole ollut minkäänlaista mahdollisuutta vastustaa rakastumistaan, vaikka hänellä olisi ollut järjellinen syy tehdä niin. Rakkaus voittaa naisen itsehillinnän. Rakkaus antaa naiselle mahdollisuuden toimia vastoin omaa tahtoa, järkeä tai yleisiä sopivaisuussääntöjä.

Rakkaus on naiselle mahdollisuuksien tila. Angel on todennäköisesti Tessin ensirakkaus, mikä antaa naiselle mahdollisuuden eroottisiin tuntemuksiin sekä ennenkokemattomiin onnen tunteisiin. Angel saa Tessin uuteen kukoistukseen rakkaudellaan (Koskela 1990, 51). Rakastuminen muuttaa Tessin elämää onnellisemmaksi, mutta toisaalta myös ahdistavaksi. Vastustamattoman rakkauden ilmaantuminen eroottisesti erehtyneen ja korkeamoraalisen naisen elämään saa hänet kokemaan tilanteensa hyvin ristiriitaisena. Idyllisestä rakkaudesta huolimatta Tess on jatkuvasti tietoinen uhkaavasta menneisyydestään (Koskela 1990, 56). Rakkauden tulo Tessin elämään voidaan nähdä jopa julmana sattumana.

Rakastumalla Angel Clareen ja varsinkin saadessaan tältä rakkautta Tess saa osakseen ihailua ja arvostusta. Naista arvostetaan enemmän, kun hän saa vastarakkautta itseään ylempiluokkaiselta mieheltä. Angelin rakkaus Tessiä kohtaan ja tämän avioliittoaiheet saavat Rettyyn, Izzyn ja Marianin ihaillemaan Tessiä entistä enemmän. Kuultuaan Tessin ja Angelin naimisiinmenoaikeista tytöt utelevat tarkempaa avioitumispäivämäärää Tessiltä ja Izz toteaa Tessin pääsevän naimisiin herrasmiehen kanssa. Sen jälkeen kertoja kuvaa tyttöjen eleitä:

And by a sort of fascination the three girls, one after another, crept out of their beds and came and stood barefooted round Tess. Retty put her hands upon Tess's shoulders, as if to realize her friend's corporeality after such a miracle, and the other two laid their arms round her waist, all looking into her face. (234)

Yhtäläisestä kiinnostuksesta tytöt hiipivät sängyistään toinen toisensa jälkeen ja kävivät seisomaan paljain jaloin Tessin ympärille. Retty laittoi kätensä Tessin olkapäille aivan kuin yrittääkseen ymmärtää ystävänsä ruumilliseksi olennoksi sellaisen ihmeen jälkeen. Kaksi muuta tyttöä kietoivat kätensä Tessin vyötärölle. Kaikki katsoivat Tessiä silmiin. Naisten ihailu Tessiä kohtaan tulee esille katkelmassa

ruumiillisten eleiden kautta. Retty, Izz ja Marian koskevat Tessiä fyysisesti aivan kuin varmistaakseen tämän olevan yhä lihaa ja verta Angelin odottamattoman kosinnan jälkeen. Nuorten naisten puhumattomuus ja yhtenäiset eleet viittaavat suureen ja yksimieliseen Tessin ihailuun ja arvostamiseen. He pitävät uutista Tessin ja Angelin naimisiinmenosta Tessille onnellisena ihmeenä. Tessin ystävät ovat ylpeitä ja yllättyneitä siitä, että Angel on valinnut puolisonsa tavallisten työväenluokkaisten maalaisnaisten joukosta eli heidän vertaisistaan.

Tess nousee ystäviään korkeampaan asemaan Angelin rakkauden vuoksi. Tällöin hänen henkilökohtaiset mahdollisuutensa naisena laajenevat siinä mielessä, että hänen sanomaansa ja tekemäänsä arvostetaan meijerin piirissä enemmän kuin ennen. Ylempiluokkaisen miehen ihailu ja sitoutumishalu ikään kuin tukevat naista ja nostavat hänen tekemisensä uudenlaiseen arvoon. Vaikka Tessin status nousee muiden meijerin naisten silmissä Angelin osoitettua rakkauttaan ja sitoutumisen haluaan tälle, ei hänen elämänsä vielä tässä vaiheessa muutu juurikaan laajemmaksi mahdollisuuksiltaan käytännössä.

Romaanista välittyy käsitys siitä, että rakkauden eteen ollaan valmiita ponnistelemaan. Rakkauden vuoksi voi tarvittaessa uhrautua ja tehdä arveluttavia tai järjettömiäkin tekoja. Tästä vihjaavat mm. Tessin käyttäytyminen sekä Beck Knibbsin puheet. Esimerkiksi Beck Knibbs, naimisissa oleva nainen, kommentoi kuulemaansa huhua leskestä, joka jätti kertomatta tulevalle miehelleen varattomuudestaan päästäkseen naimisiin, tutulla sananlaskulla: *"All's fair in love and war."* (212) Hieman myöhemmin Beck kommentoi vielä samaista huhua: *"Any woman could do it."* (212) Beckin mukaan kaikki on sallittua sodassa ja rakkaudessa ja jokainen nainen voisi vastaavassa tilanteessa toimia samoin eli olla vaarantamatta avioliittoaan, vaikka se merkitsisikin asioiden salailua. Beckin käsityksen mukaan jokaisella naisella on rakkauden vuoksi oikeus juonitella saadakseen haluamansa. Hänen mielestään rakkaus on hyvä syy salata asioita tai olla epärehellinen.

Olennaista on huomata myös se, millä sanoin kertoja kuvaa Beck Knibbsiä. Beckin asema määritellään teoksessa hänen miehensä kautta, sillä kertojan mukaan hän on "muuan naimisissa oleva nainen mökeistä". Naisen siviilisäädyn ilmaiseminen kyseisessä kontekstissa on olennaista siksi, jotta rakkauteen ja avioliittoon kantaottavan naisen kokemus kyseisistä asioista tulisi esille. Naisen siviilisäädyn kertominen vihjaa myös siitä, että naimisissa oloa pidetään romaanissa varsin hyväksyttävänä asemana naiselle. Tästä kertoo lisäksi se, että Tess nuorena

erehdyttyään ajattelee Aleksander d'Urbervillen mahdollisen kosinnan olevan yhteiskunnallinen pelastus hänelle. Tess ajattelee näin siitä huolimatta, ettei hän tiedä, mitä kyseiseen kosintaan vastaisi. Avioliitto pelastaisi Tessin maineen ja olisi siksi yhteiskunnalliselta kannalta katsottuna oikea ratkaisu erehtyneelle naiselle.

Angelin lähdettyä Brasiliaan Tess palaa Alecin luo voidakseen avustaa taloudellisesti köyhää äitiään sekä sisarusiaan. Lopulta Angel antaa anteeksi vaimonsa eroottisen erehdyksen ja palaa tämän luo. Angelin tavattuaan Tess kokee, ettei hänellä ole monia vaihtoehtoja tulevaisuuden suhteen ja surmaa Alecin. Tess työntää leikkuuveitsen Alecin rintaan, koska hän uskoo Angelin sanoja, joiden mukaan Alec on hänen luonnollinen puolisonsa ja että hän voi elää Angelin kanssa vain Alecin kuoltua. Murha on myös kosto viettelystä sekä siitä, että Alec on houkutelut Tessin Angelin lähdettyä luoksensa ja käskenyt tämän unohtaa miehensä, joka ei koskaan enää palaa naisen luo. Lisäksi Tessin tekemä murha voidaan tulkita kapinana naisen mahdotonta elämäntilannetta ja yhteiskunnan rooli odotuksia vastaan.

Romaanissa rakkauden ollessa kyseessä naisen on lupa rikkoa yhteiskunnallisia normeja ja sääntöjä. Tess rikkoo näitä sääntöjä, kun hän murhaa Alecin rakkautensa vuoksi. Rakkauden tunne tuo Tessille oikeuden tehdä sen vuoksi mitä tahansa. Rakkaus Angeliin saa Tessin toimimaan spontaanilla ja selkeästi tuomittavalla tavalla, vaikka kertoja kuvaakin häntä muulloin harkitsevana, pidättyvänä ja muiden tunteet huomioon ottavana nuorena naisena. Rakkaus siis antaa naiselle tavallista vapaammat toimintamahdollisuudet. Tosin kyseisessä kontekstissa vapauden ottamisella omiin käsiinsä on negatiiviset seuraukset, sillä murhasta seuraa naisen vangitseminen ja kuolemantuomio.

Tess idealisoi, kunnioittaa ja suorastaan palvoo miestänsä. Tess pitää Angelia erehtymättömänä ja luottaa tähän täysin. (Stubbs 1979, 70-71.) Tessin idealisoiva rakkaus tulee esille mm. syksyllä, kun pari ei ole vielä mennyt naimisiin, mutta on muuten tiiviisti yhdessä. Kertoja toteaa noiden syksyisten päivien olleen Tessin elämän onnellisimpia, minkä jälkeen hän kuvaa Tessin rakkautta ja käsitystä Angelista:

There was hardly a touch of earth in her love for Clare. To her sublime trustfulness he was all that goodness could be – knew all that a guide, philosopher, and friend should know. She thought every line in the contour of his person the perfection of masculine beauty, his soul the soul of saint, his intellect that of a seer. (227)

Hänen rakkautensa Clarea kohtaan oli lähes yliluonnollista. Ylevässä luotettavuudessaan hän oli kaikkea, mitä hyvyys voi olla. Hän tiesi kaiken, mitä oppaan, filosofin ja ystävän tulikin tietää. Jokainen piirre hänessä oli täydellisintä miehistä kauneutta, hänellä oli pyhimyksen sielu ja tietäjän älykkyys. Katkelmassa korostuu Angelin henkinen puoli Tessin näkemänä, sillä kertoja painottaa hänen sieluaan ja älyään ulkoisen olemuksen sijaan. Angelin miehinen kauneus koostuu hänen luonteenpiirteistään, ei ulkonäöstään. Tällainen henkisen puolen korostaminen vihjaa Tessin idealisoivasta rakkaudesta ja asetelmasta, jossa Tess on selvästi äyllisesti alempana suuresti ihailemaansa ja rakastamaansa miestä.

Kumppanin idealisointia kuvastavat myös katkelman sisältämät melko ehdottomat ilmaukset, joilla kertoja kuvaa Angelia Tessin fokalisoimana. Angel on niin hyvä kuin ihminen saattaa ikinä olla, mies tietää kaiken tarvittavan ja jokainen piirre hänessä on täydellisintä kauneutta. Tällaiset piirteet omaavaa ihmistä ei ole olemassakaan. Angel on Tessin ensirakkaus, mikä osaltaan saa naisen näkemään rakastettunsa yliluonnollisena olentona. Tess uskoo Angelin tietävän kaiken paremmin kuin hän, minkä vuoksi hän opettelee tämän näkemyksiä ulkoa ymmärtämättä niitä täysin. Tess ottaa Angelilta oppimansa tiedot elämänohjeikseen. Angelista tulee Tessille eräänlainen jumala, jonka agnostis-moraalisia oppeja hän vaalii ja toistaa (Brick 1962, 128). Rakkaus siis tekee Tessistä vähemmän ajattelevan ja epäitsenäisemmän naisen, sillä se saa hänet tukahduttamaan omat mielipiteensä. Lisäksi Angelin ihailu merkitsee Tessin itsearvostuksen vähenemistä sekä haavoittuvaisuuden kasvua (Koskela 1990, 51). Tessin idealisoiva rakkaus Angelia kohtaan johtuu heidän säätyerosta, naisen vähäisestä koulutuksesta sekä ensirakkauden luonteesta.

Tällainen kritiikitön ja idealisoiva rakkaus tekee Tessin elämästä rajoittuneempaa. Tess hyväksyy kaiken Angelin toiminnan juurikaan kyseenalaistamatta sitä. Tess ottaa esimerkiksi melko tynesti vastaan Angelin kaksinaismoralistiseen ajatteluun perustuvan päätöksen jättää vaimonsa tämän kyseenalaisen menneisyyden vuoksi ja lähteä Amerikkaan. Rakkautensa ja kunnianhimonsa vuoksi Tess ei tahdo pyytää mieheltään rahaa selvitäkseen taloudellisesti tämän lähdettyä Brasiliaan. Romaanissa sokea ja idealisoiva rakkaus rajoittaa naisen elämää siinä mielessä, ettei hän osaa kyseenalaistaa rakkaansa toimintaa ja arvoja tai muutenkaan pitää puoliaan tämän suhteen. Tess on valmis tekemään jopa itsemurhan sen vuoksi, että Angel pääsisi hänestä vapaaksi ilman avioerosta koituvaa häväistystä. Tessin kyseinen toiminta ilmentää rakkautta, joka ei hae omaa etuaan sekä uhrautuvuutta. Hardy kritisoi

romanttista rakkautta mm. tällä teoksellaan, mikä näkyy Tessin voimallisen rakkauden vaikutuksessa hänen luonteeseensa (Stubbs 1979, 71). Romaanissa rakkaus on siis sekä naista vangitseva että vapauttava elementti. Rakkauden vaikutus riippuukin sen laadusta.

Romaanin kertoja kuvaa myös muiden naisten rakastumista. Marianin, Rettyyn ja Izzyn tunteellisuutta kuvataan romaanissa jonkin verran, sillä he ovat Tessin tavoin rakastuneita Angel Clareen. Heidän rakkautensa ei kuitenkaan saa vastakaikua ja toisinaan se näyttäytyykin melko tuskallisena tunteena. Naisten rakkaus yltyy entisestään, kun Angel ystävällisesti tarjoutuu kantamaan kaikki neljä ystävästä tulvalammikon yli, jotta he ehtivät kirkkoon ajoissa ja siisteinä.

Samana iltana naiset puhuvat keskenään Angelista sekä fyysisen kontaktin aiheuttamista tuntemuksista ja ajatuksista. Marian kertoo aikoneensa mennä erään häntä kosineen meijerimiehen kanssa naimisiin, mutta päättäneensä mieluummin kuolla kuin avioitua hänen kanssaan. Izz sanoo toivoneensa, että Angel olisi suudellut häntä kantaessaan naista päivällä sylissään. Seuraavaksi kertoja kuvaa fyysisen kontaktin aiheuttamaa epätoivoa ja rakkauden tunnetta naisissa: *”The air of the sleeping-chamber seemed to palpitate with the hopeless passion of the girls. They writhed feverishly under the oppressiveness of an emotion thrust on them by cruel Nature’s law – an emotion which they had neither expected nor desired.”* (171)

Makuuhuoneen ilma näytti värisevän tyttöjen toivottomasta intohimosta. He vääntelehtivät kuumeisesti tukahduttavan tunteen vaikutuksesta, jonka heidän tielleen oli sysännyt julma luonnonlaki. Tuota tunnetta he eivät olleet odottaneet eivätkä toivoneet. Naisten rakkautta kuvataan esimerkkikatkelmassa melko vaikeana ja suorastaan ei-toivottuna tunteena. Retty, Izz ja Marian ovat intohimoisesti rakastuneita ja kertoja kuvaa heidän tunnettaan raastavana, tukahduttavana ja hyvin voimallisena. Intohimo on niin voimakas, että sen voi melkein nähdä ilman värähtelyä. Rakkauden tunne kuvataan julmana luonnonlakina, mikä vihjaa siitä, että naiset ovat rakastuneet tahtomattaan ja luonnostaan. Luonnon voima, joka ilmenee rakkautena ja intohimona Angelia kohtaan, pitäisi olla vastustettavissa, mutta sen voimakkuus voittaa tyttöjen tahdon ja yksilöllisyyden (Caminero-Santangelo 1994, 53). Naiset tuntevat väistämättömästi eroottisen voiman vaikutuksen, joka ei ota huomioon ihmisten tunteita (Bonica 1982, 860).

Naisten kokema fyysinen läheisyys Angelin kanssa tämän kantaessa heitä on mahdollisesti heidän ensimmäinen fyysinen kontaktinsa miehen kanssa. Se aiheuttaa

vahvoja eroottisia tuntemuksia, jotka naisten on tukahdutettava jo ajan konventionaalisen moraalin tähden (Bonica 1982, 860). Voidaan siis ajatella, että viktoriaanisessa kulttuurissa vallinnut puritanismi patoaa osaltaan näiden naisten eroottisuutta. Naisten intohimo on päässyt kasvamaan niin suureksi, että fyysinen kontakti miehen kanssa saa padotun intohimon purkautumaan voimalla. Retty, Izz ja Marian eivät intohimorakkaudestaan uudenlaisia itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia saa, vaan rakastuminen kuvataan kohtalokkaana heille. Intohimorakkaus ilman vastarakkautta kuvataan romaanissa naista raastavana ja hänen elämäänsä synkistävänä tekijänä. Tessin ja Angelin mentyä naimisiin näiden Tessin ystävien elämä kääntyy huonommaksi; Retty yrittää hukuttautua, Marian etsii lohdutusta alkoholista ja Izz sairastuu masennukseen. Intohimoinen rakkaus ja vastarakkauttomuus saavat naisten elämät huonommalle tolalle. Rakkaus ja sen tunne on tässä kontekstissa naisen elämää rajoittava ja elämänlaatua huonontava tekijä.

Tess saa laajemmat toimintamahdollisuudet naisena hyvän avioliiton kautta, johon rakkaus on johtanut. Naisen naimisiinmeno on nähtävissä yhteiskunnallisena mahdollisuutena, sillä avioliiton myötä naisten taloudellinen tilanne sekä arvostus usein nousivat viktoriaanisessa kulttuurissa. Äitiys ja vaimous normittivat naisen elämää. Tessin kotiväki ja etenkin äiti ovat tyytyväisiä Tessin ja Angelin avioliittoon, samoin meijerin väki. Avioliiton kautta Tess nousee ylempään säätyyn eli keskiluokkaan eikä hänellä tai hänen vanhemmillaan ole enää samanlaista taloudellista ahdinkoa, joka vallitsi perheen arkea ennen Tessin avioitumista. Heti avioitumisen jälkeen Tess saa jalokivin koristeltuja koruja, jotka Angelin sukulainen on jättänyt annettavaksi miehen tulevalle vaimolle. Silloinkin, kun Tess on jo paljastanut häpeällisen menneisyytensä Angelille, mies pitää taloudellisesti huolta vaimostaan, vaikkei muuten haluakaan olla tämän kanssa tekemisissä. Tämä johtuu siitä, ettei Angelin ole mahdollista saada avioeroa vaimostaan ja lain mukaan hän on velvollinen huoletimaan vaimonsa toimeentulosta.

Useissa Thomas Hardyn romaaneissa tulee esille hänen pessimistinen ajatuksensa avioliiton onnistumisesta sekä se tosiasia, että naisen oli vaikea saada avioero miehestään viktoriaanisena aikana (Stubbs 1979, 60-63). Hardyn tuotannossa avioliitto voidaan siis nähdä pikemminkin naista kahlitsevana kuin vapauttavana tekijänä. Kuitenkin romaanissa *Tess of the d'Urbervilles* tulkitseen avioliiton tuovan osaltaan naiselle lisämahdollisuuksia toteuttaa itseään ja toimia yhteiskunnan asettamissa ahtaissa rajoissa laajemmin kuin avioitumattomana.

Tarkastelemassani romaanissa Angel ja Tess keskustelevat avioerosta ja Angel toteaa avioeron saamisen olevan lain mukaan mahdotonta. Kun Angel ei voi erota vaimostaan, hän pakenee tilannetta Amerikkaan. Mies pyrkii huolehtimaan siitä, että hänen vaimonsa taloudellinen tilanne pysyy vakaana myös silloin, kun hän on itse poissa. Kertojan mukaan Angel toimittaa asioitaan pankissa ennen lähtöä Brasiliaan. Mies palaa kotiinsa talletettuaan Tessin timantit pankkiin. Sitten kertoja kuvaa tarkemmin Angelin aiempia toimia pankissa:

He also paid into the bank thirty pounds – to be sent to Tess in a few months, as she might require; and wrote to her at her parents' home in Blackmoor Vale to inform her of what he had done. This amount, with the sum he had already placed in her hands – about fifty pounds – he hoped would be amply sufficient for her wants just at present, particularly as in an emergency she had been directed to apply to his father. (315)

Hän jätti pankkiin kolmekymmentä puntaa lähetettäväksi Tessille muutaman kuukauden kuluessa, kun nainen niitä pyytäisi. Hän kirjoitti siitä Tessille osoittaen kirjeensä naisen vanhempien kotiin Blackmoorin laaksoon. Tämän summan sekä Tessille aikaisemmin antamansa viisikymmentä puntaa hän toivoi riittävän naisen tarpeisiin, etenkin kun hän oli neuvonut Tessiä hätätilanteessa kääntymään hänen isänsä puoleen. Angel suojelee Tessiä taloudellisesti. Hän pitää huolta siitä, ettei hänen vaimonsa tarvitse elää kurjuudessa, vaikkei itse olekaan paikalla ja pysty elämään tämän kanssa. Vaimolleen varaamansa kahdeksankymmenen punnan lisäksi mies on varmistanut Tessin voivan kääntyä taloudellisissa ongelmissa hänen isänsä puoleen. Katkelmasta kuvastuu Angelin hieman vastentahtoinen vaimon taloudellinen tukeminen, mikä kertoo sen velvollisuudenomaisesta luonteesta. Siitä huolimatta Angel ottaa hyvin huomioon vaimonsa taloudelliset tarpeet. Angelin toiminnan taustalla on viktoriaanisen kulttuurin käsitys siitä, että kunniallisen miehen piti elättää vaimonsa kaikissa olosuhteissa. Vaimolla oli siis oikeus saada mieheltään taloudellinen turva, joka osaltaan takasi hänelle paremmat mahdollisuudet toimia yhteiskunnassa.

Avioliitosta huolimatta Tessin elämä ei käytännössä ole kauaa tavallista varakkaampaa tai yleensäkkään mahdollisuuksiltaan laajempaa. Kertojan mukaan Tessin rahat loppuvat vajaan vuoden kuluttua, minkä aikaisista tapahtumista hän ei kerro juuri mitään. Lähes kaikki rahoista on mennyt Tessin vanhemmille ja loput nainen käyttää omiin välttämättömiin menoihinsa. Vuosi Angelin ja Tessin häiden jälkeen Tess yrittää tavoittaa Angelin vanhempia näiden kotoa pyytääkseen taloudellista tukea ja saadakseen Angelin äidin houkuttelemaan poikansa takaisin kotiin. Yritys kuitenkin epäonnistuu,

sillä miehen vanhemmat ovat silloin kirkossa eikä Tess tavoita heitä. Naisen elämä jatkuu pian taloudellisesti yhtä kurjana, kuin se oli ennen rakastumista Angeliin. Kirjailijan naturalistinen ote vaikuttaa Tessin elämän kuvaukseen. Perimän vaikutus on osasyynä Tessin ja hänen perheensä jatkuvaan köyhyyteen, puutteeseen ja kurjuuteen.

Avioituessaan Angel Claren kanssa Tess vie sen paikan, jota Angelin vanhemmat olivat ajatelleet Mercy Chantille, säntilliselle ja Angelin kanssa samaan yhteiskuntaluokkaan kuuluvalle hurskaalle papin tyttärelle.¹² Kertojan mukaan Angel olisikin luultavasti mennyt Mercyn kanssa naimisiin ilman Tessin osumista miehen tielle. Tässä mielessä voidaan sanoa, että rakkaus on sattumanvaraista. Tessin ja Angelin avioliitto on rakkausavioliitto, kun taas Mercyn ja Angelin avioituminen olisi perustunut järkeen.

Mercya ja Tessiä verrattaessa nousee esille oman säädyn vaikutus naisen elämän mahdollisuuksiin eri elämäntilanteissa. Mitä alemmasta yhteiskuntaluokasta nainen on, sitä parempaan asemaan hänen on mahdollista nousta esimerkiksi avioliiton avulla. Toisaalta alemman yhteiskuntaluokan naisten elämä ilman edullista avioliittoa on taloudellisilta mahdollisuuksiltaan rajoitetumpaa kuin esimerkiksi keskiluokkaisten. Mercyn taloudelliset mahdollisuudet tai status eivät kasvaisi avioitumalla Angelin kanssa. Koska Tess on alemmasta yhteiskuntaluokasta kuin Angel, käytännöllisesti katsottuna hän ei naisena voisi juurikaan paremmin avioitua. Mercya ja Tessiä verrattaessa korostuukin Tessin henkilökohtaiset mahdollisuudet naisena. Hänellä on henkilökohtaiset mahdollisuudet parantaa taloudellista tilannettaan ja elämäntilannettaan avioliiton kautta, joita Mercyllä ei ole johtuen hänen säädystään.

Romaanissa Tessin ja Angelin avioliitto jää melko lyhyeksi ja parin yhteinen onnellinen avioliittoaika on aivan romaanin lopussa, ennen kuin Tess vangitaan Alecin murhasta. Hardyn romaaneissa ”oikean” miehen ja ”oikean” naisen saadessa lopulta toisensa heidän suhteensa onkin usein tuomittu tuhoutumaan (Koskela 1990, 38). Angel suojelee ja tukee kaikin keinoin vaimoaan, vaikka tietääkin tämän murhateosta. Murhan jälkeen pariskunta piilottelee metsässä ja vanhassa kartanossa päätyen lopulta Stonehengelle. Tuo aika näyttäytyy romaanissa ikään kuin kuherruskuukautena, niin onnellinen toisensa jälleen löytänyt pari tuolloin on.

Suoranaista erotiikkaa romaanin kertoja ei kuvaa, mutta hän esittää viitteitä parin onnellisesta yhteisestä ajasta. Angel ja Tess lähtevät suureen metsään

¹² Hardy kuvaakin usein epäsuhtaisia avioliittoja tai rakkaussuhteita. Niissä joko mies tai nainen on alemmasta säädystä. (Koskela 1990, 44.)

kävelemään, jotta he saisivat olla rauhassa ja jottei Tessiä löydettäisi ja vangittaisi. Kertoja kuvaa avioparin läheisyyttä ja ajatuksia heidän kävellessään metsässä: *'Each clasping the other round the waist they promenaded over the dry bed of fir-needles, thrown into a vague intoxicating atmosphere at the consciousness of being together at last, with no living soul between them; ignoring that there was a corpse.'* (458)

Käsivarret toistensa vyötäröllä he astelivat kuivalla kuusenneulamatonilla. He heittäytyivät epämääräiseen huumaavaan tunnelmaan tietoisina siitä, että saivat olla viimeinkin yhdessä ainoankaan elävän olennon erottamatta heitä toisistaan ja piittaamatta ruumiin olemassaolosta. Katkelmassa kertoja esittää parin onnellisena siitä, että he viimeinkin saavat olla yhdessä kenenkään tai minkään sitä estämättä juuri sillä hetkellä. Tess ja Angel ovat onnellisia yhdessä vasta Alecin kuoltua. Yhdessäolo on rakastavaisille niin tärkeää, että Alecin murha on heille toisarvoinen asia. He ajattelevat vain toisiaan ja yhdessäoloaan. Käsien vyötäröllä pitäminen ja pikaiset suudelmat ovat kaikkein intiimeimpiä kertojan kuvaamia fyysisiä kontakteja. Sen pidemmälle kertoja ei miehen ja vaimon kuherruskuukauden kuvaamisessa mene. Vähän aikaa Tess saa rauhassa nauttia miehensä läsnäolosta ja rakkaudesta ja antautua tälle täysin. Nainen on tyytyväinen jo tuohon lyhyeen aikaan, jonka hän saa Angelin kanssa viettää. Kun Tessin hakijat saapuvat, sanoo nainen saaneensa nauttia kyllikseen. Pyristelemättä ja tyynenä hän antaa miesten vangita itsensä.

Romaanissa kuvattu Tessin ja Angelin kuherruskuukausi heijastelee viktoriaanisen kulttuurin näkemystä, jonka mukaan avioliitossa naisella on yhteiskunnallisesti oikeutettu lupa kokea eroottista halua ja nautintoa sekä näyttää avoimesti oma eroottisuutensa. Viktoriaanisessa kulttuurissa kyseinen normi koski etenkin keskiluokan ja ylemmän keskiluokan naisia. Mahdollisuutta eroottisuutensa näyttämiseen ja toteuttamiseen nainen ei hyväksytysti saanut avioliiton ulkopuolella. Naisen avoimessa seksuaalisuudessa on kyse tämän yhteiskunnallisista mahdollisuuksista.

Viktoriaanisessa kulttuurissa naisen toiminta-alue oli hyvin rajattu verrattuna miehen oikeuksiin toimia yhteiskunnassa. Keskiluokkaisen naisen paikka oli kotona. Rakastumisen, rakastamisen ja avioliiton merkitys mahdollisuuksien antajana korostuu näin etenkin naisen kohdalla. Rakastuminen suurentaa Tessin liikkumatilaa niin itse rakkauden kuin sen tuoman avioliitonkin kautta. Tess rakastuu aidosti ja esteettä Angeliin, vaikka se ei hänen elämäntilanteessaan ole kovin järkevää. Tessin rakkaus on esimerkkinä siitä, että naisella on rajoittamaton vapaus rakastua ja rakastaa

sopimattomissakin tilanteissa. Sekä rakastuminen että rakastaminen ovat vapaita yhteiskunnallisista normeista ja ne antavat naiselle mahdollisuuden seurata omia tunteitaan ja toimia irrationaalisesti. Naisen rakastuminen on paitsi rajoittamatonta, myös hallitsematonta.

Rakastaminen on nähtävissä romaanissa myös voimallisena ja tuskallisena tunteena naiselle, mistä kertoo Tessin ystävien intohimoinen ja epätoivoinen rakkaus sekä Tessin tekemä Alecin murha. Etenkin romaanin naishahmot kokevat rakkauden ja rakastamisen niin merkityksellisinä, että niiden vuoksi ihminen voi tehdä lähes mitä tahansa. Idealisoiva rakkaus rajoittaa merkittävästi naisen elämää. Rakastuminen voidaan siis nähdä toisaalta myös rajoittavana tekijänä, sillä rakastumistaan ja rakastamistaan ei voi hallita ja ne voivat johtaa ihmisen entistä huonompaan ja rajoitetumpaan elämään. Vapaus rakastua merkitsee Tessin kohdalla onnettomuutta, sillä rakastumisen seurauksena tapahtumat alkavat vyöryä päätyen pisteeseen, jossa väijäämättömästi rakastunut nainen kuolee. Useissa Hardyn romaaniessa rakkaus vahingoittaaakin naista tai tuhoaa tämän (Koskela 1990, 91).

Avioliiton myötä naisen mahdollisuudet toteuttaa itseään ovat laajemmat kuin aikaisemmin. Avioliitto tarjoaa naiselle tavoitellun ja yhteiskunnallisesti hyväksyttävän aseman, jossa hänellä on paremmat mahdollisuudet menestyä elämässään. Lisäksi se voi olla yhteiskunnallinen pelastus erehtyneelle naiselle. Aviomies huolehtii naisen taloudellisesta tilanteesta ja kohottaa tämän statusta kuuluessaan ylempään yhteiskuntaluokkaan. Tässä kontekstissa kyse on naisen henkilökohtaisista mahdollisuuksista. Hyvän taloudellisen tilanteen lisäksi avioliitto tuo naiselle yhteiskunnallisen mahdollisuuden paljastaa oma eroottinen puolensa sekä saada eroottista nautintoa. Rakkauden ja avioliiton mukanaan tuomat mahdollisuudet ovat romaanissa naiselle vain väliaikaisia.

7. Päätäntö

Tutkimassani romaanissa naiskuva on hyvin vahvasti kytköksissä viktoriaanisen kulttuurin käsityksiin naisen roolista, tehtävistä ja arvostetuista luonteenpiirteistä. Teoksessa kuvataan useanlaisia naisia. Sen päähenkilö on Tess Durbeyfield, joka poikkeaa muista naisista toiminnassaan ja ajattelussaan. Tessin henkilöahmo erottuu selkeästi viktoriaanisen ajan naisihanteesta, sillä hänet on tietoisesti luotu poikkeavaksi

Hardyn ajan naisen roolista ja vaatimuksista. Tess edustaakin uutta naiseutta, mistä erityisenä merkinä on hänen kuvaamisensa seksuaalisena naisena. Tessin edustama naiseus haastaa viktoriaanisen ajan sovinnaisen naiseuden.

Tessin vastakohtana romaanissa kuvataan Mercy Chantia, joka on tyypillinen esimerkki viktoriaanisen kulttuurin keskiluokkaisesta naisesta. Naisen toiminta, ajattelu sekä kuvaamisen tapa riippuukin paljolti hänen säädystään. Viktoriaanisen kulttuurin läsnäolo on havaittavissa teoksessa myös eri yhteiskuntaluokkien kuvaamisessa ja erottelussa sekä keskiluokan vallan kuvaamisessa. Kirjailijan elinaikana vallinnut naisen asema sekä sen ajan moraalit – etenkin seksuaalimoraali – ovat vaikuttaneet olennaisesti romaanin naiskuvaan.

Naisen oletettu huono perimä esitetään romaanissa kohtalonomaisena tekijänä. Syy naisen jatkuviin huono-onnisiin sattumiin ja tiettyihin haitallisiin taipumuksiin on tämän rappeutuneessa suvussa. Vanhentunut ajatus degeneraatiosta vaikuttaa osaltaan romaanin kulkuun. Nainen saa maksaa esi-isiensä teoista. Nainen voi vaikuttaa hyvin vähän elämänsuuntaansa, mikäli kohtalo on valinnut hänet uhrikseen. Tällaisella naisella onkin melko passiivinen rooli oman elämänsä hallitsemisessa. Naisen perimästään saamansa haitalliset taipumukset ilmenevät hänen toiminnassaan. Joutuessaan kerran kohtalon uhriksi nainen joutuu olemaan sen heittelemänä aina ja lopulta kohtalo päättää naisen elämän.

Naisen perimään liittyy myös hänen perheensä ja säätynsä. Ne vaikuttavat huomattavasti hänen koulutukseensa, kasvatukseensa, uskoonsa, elämäkokemuksiinsa, muodolliseen sivistykseensä sekä tapaansa arvottaa asioita. Työväenluokkaisella naisella ei ole hyviä mahdollisuuksia hankkia kunnan koulutusta, jolloin hänen tietonsa maailmasta perustuu paljolti kokemuksille, joita hän ei juurikaan saa pienessä elämänpiirissään. Työväenluokkaisen naisen kokemattomuus on osasyynä erehdykseen, joka vaikuttaa hänen loppuelämäänsä. Perheensä heikon taloudellisen tilanteen vuoksi tällaisesta naisesta tulee kova työntekijä, kun taas keskiluokkainen nainen omaa enemmän muodollista sivistystä konkreettisen taidon sijaan. Kirjailija esittää keskiluokkaisen naiseuden teoksessa keinotekoisena ja hyödyttömänä. Perimästä naiselle saattaa tulla myös joitakin ulkoisia piirteitä, kuten kauneus. Naisen perheen yhteiskuntaluokka sekä taloudellinen tilanne ovat merkittäviä tekijöitä, joilla voidaan selittää esimerkiksi Mercyn ja Tessin elämäkulkujen keskinäistä erilaisuutta.

Naisen moraalin perusta on arvioitavissa hänen suhtautumisessaan naisen esiaviollisiin seksuaalisiin suhteisiin. Tess rikkoo ainoana naisena seksuaalisen

viattomuuden vaatimusta. Työväenluokkaiset naiset hyväksyvät hänen erehtymisen huomattavasti keskiluokkaisia helpommin. Keskiluokkaisen naisen moraalit pohjautuu yhteiskunnallisiin normeihin, kun taas työväenluokan naisten moraalit on sallivampaa ja peräisin luonnosta. Moraalinen arvio riippuu paljolti arvioijan omasta säädystä sekä erehdyksen tehneen naisen säädystä. Angelin ja Tessin eroottiset kokeilut rinnastuvat teoksessa toisiinsa. Angelin oman hairahduksensa hyväksyminen ja vaimonsa erehdyksen tuomitseminen ilmentää viktoriaanisessa kuttuurissa ominaista kaksinaismoralistista ajattelutapaa. Tessiä verrataan usein vangittuun lintuun, mikä vihjaa naisen kuulumisesta alunperin luontoon ja siitä vieraantumista. Tess vieraantuu luonnosta, kun hän omaksuu yhteiskunnalliset moraalisäännöt tullessaan niistä tietoiseksi.

Teoksessa on havaittavissa useantasoisia naisen moraalit, joista korkeinta astetta ilmentää Tess ja alhaisinta hänen äitinsä Joan. Romaanin kuvauksen perusteella naisen on käytettävä moraalisesti arveluttavia keinoja selviytyäkseen hyvin elämästä. Aidosti moraalinen nainen joutuu kärsimään. Tällä Hardy kritisoi viktoriaanista yhteiskuntaa sekä sen naiselle asettamia rajoituksia. Naisen moraalit voi muuttua tapahtumien myötä, toisin kuin perimä. Moraalit jakaa naisia erilaisiin ryhmiin ja se on merkittävä aspekti romaanin naiskuvasta.

Naisen mahdollisuudet tulevat romaanissa esille lähinnä tämän luonnollisuuden sekä rakkauden ja avioliiton kautta. Naisen kuvataan olevan osa luontoa. Tess on ainoa nainen, joka seuraa luontoaan ja kertoja kuvaakin häntä usein eläimen kaltaisena oliona. Tessin elämää ja toimintaa kuvataan luonnon kautta, jolloin se näyttyy laajempaan ja kokemuksista rikkaampaan kuin muiden naisten. Naisen mahdollisuus toteuttaa itseään luonnossa ja luonnon ehdoilla voidaan nähdä myös häntä rajoittavana tekijänä, sillä hänen toimintansa tulee tuomitukseksi viktoriaanisen yhteiskunnan moraalit perusteella. Naisen mahdollisuuksia rajoittavat osaltaan hänen virheelliset käsityksensä siitä, mitä muut hänestä ajattelevat.

Naisen mahdollisuudet toteuttaa itseään laajenevat hänen rakastumisen ja avioliiton myötä. Rakastuminen on rajoittamatonta, sillä siihen tai sen kohteeseen nainen ei voi itse vaikuttaa. Rakastumisen rajoittamattomuus voikin aiheuttaa myös tuskaa naiselle. Rakkaus antaa hänelle oikeuden tehdä lähes mitä tahansa. Hyvä avioliitto tarjoaa naiselle mahdollisuuden nousta ylempään säätyyn ja toteuttaa yhteiskunnallisesti hyväksytysti omaa seksuaalisuuttaan. Lisäksi se takaa naiselle taloudellisen toimeentulon ja saattaa nostaa hänen statusta myös muiden silmissä.

Naisen mahdollisuudet tekevät romaanin naiskuvasta monitahoisen ja osittain ristiriitaisen. Ne eivät välttämättä takaa hänelle vapautta ja onnea ainakaan pitkäksi aikaa.

Teoksessa on kuvattu useita syitä Tessin kohtaloon. Yksi syy on Tessin huono perimä, joka aiheuttaa naiselle onnettomia sattumia johtaen hänen elämänsä yhä huonommalle tolalle ja lopulta kuolemaan. Toinen syy naisen elämän kurjistumiseen ja ennenaikaiseen kuolemaan on hänen luonteessaan. Korkea moraali ei sovi viktoriaanisen yhteiskunnan naiselle, joka on erehtynyt ennen avioitumistaan. Tessin kohtalon taustalla voidaan nähdä siis myös Hardyn darwinistisia näkemyksiä. Antamalla Tessin kuolla teoksen lopussa kirjailija kyseenalaistaa aikansa moraalinormit. Naisen nuorena menettämä neitsyys on yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna korvaamaton erehdys, jonka voidaan ajatella lopulta johtavan naisen kuolemaan. Kirjailija kuvaa Tessin elämän traagisuutta esittääkseen aikansa arvot kyseenalaisessa valossa.

Tutkimani romaanin naiskuvaa ovat siis muotoilleet paljolti viktoriaaninen kulttuuri sekä kirjailijan tyytymättömyys naisen asemaan tuona aikana. Naiskuvaan vaikuttavat myös Hardyn naturalistinen ote, deterministinen kuvaustapa sekä Charles Darwinilta tulleet näkemykset mm. luonnonvalinnan periaatteesta. Luonnonvalinnan periaatteen mukaan niillä yksilöillä, joilla on tiettyjä hyödyllisiä ominaisuuksia, on muita paremmat mahdollisuudet jäädä eloon ja siirtää ominaisuutensa jälkeläisilleen. Näin luonto valikoi ne yksilöt, jotka pystyvät parhaiten selviytymään elämän haasteista. Kirjoitusajankohdan puritaaniset näkemykset ilmenivät myös kustantajien toiminnassa, mikä on osaltaan muovannut romaanin naiskuvaa. Lisäksi mm. kirjailijan taipumus vahvan luontokuvaston ja symboleiden käyttöön vaikuttaa naiskuvaan, sillä naista kuvataan paljolti luonnon kautta ja hänen eroottisuutensa tuodaan esille usein symbolein. Naiskuvaan vaikuttaa osaltaan myös Hardyn taipumus käyttää symbolisia nimiä vihjaamassa henkilön ajattelutavoista tai elämäntavasta.

Romaanissa *Tess of the d'Urbervilles* on havaittavissa myös viktorianismin ja puritanismin varjo. Hardy on tiedostamattaan tuonut aikansa konventionaalisia näkemyksiä esille romaanissaan etenkin seksuaalisuuden kuvauksessa. Teoksessa kuvataan naisen seksuaalisuutta melko varoen, usein kielikuvien kautta. Ihmisten eroottista läheisyyttä ei kuvata lainkaan vaan sen olemassaolosta ainoastaan vihjataan. Lisäksi Stubbs on huomauttanut kirjailijan kuvaavan Tessiä romaanissa tavalla, joka on ristiriidassa teoksen välittämän kuvan

kanssa ja joka itseasiassa tukee naisen vaatimatonta ja alistettua roolia. Vaikka Hardy pyrki radikaaliin naiskuvaukseen, kuvaa hän romaanissaan naista tahattomasti viktorianismin ja puritanismin edellyttämällä tavalla.

Olen halunnut pitää tutkimukseni painopisteenä teoksen omakohtaista analysointia sekä tulkintaa ja selvittää naiskuvaa viktoriaanisen kulttuurin lähteisiin nojaten. Tämän vuoksi en ole käyttänyt työssäni Hardy-tutkimusta kovin paljoa. Jatkotutkimusaiheena olisi kiinnostava ja haastava esimerkiksi symbolien ja ennakointien merkityksen tarkastelu tutkimassani romaanissa. Myös luontokuvasto ja sen merkitys Hardyn romaaneissa voisi tuoda uutta tietoa.

Lähteet

Primaarilähde

Hardy, Thomas 1990, *Tess of the d'Urbervilles* (edited by Peter Brodie), Essex: Longman (1988)

Sekundaarilähteet

Aalto, Minna 2000, *Vapauden ja velvollisuuden ristiriita. Kehitysromaanin mahdollisuudet 1890-luvun lopun ja 1900-luvun alun naiskirjallisuudessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Beer, Gillian 1983, *Darwin's Plots: Evolutionary Narrative in Darwin, George Eliot and Nineteenth-Century Fiction*. London: Routledge & Kegan Paul.

Bellamy, Joan 1988, "Barriers of Silence; Women in Victorian Fiction". Teoksessa Sigsworth, Eric M. (ed.): *In Search of Victorian Values. Aspects of Nineteenth-Century Thought and Society*. Manchester: Manchester University Press.

Biedermann, Hans 1996, *Suuri symbolikirja* (toimittanut ja kääntänyt Pentti Lempiäinen), Juva: WSOY, (Knaurs lexikon der symbole, München: Droemersch Verlaganstalt Th. Knaur Nachf, 1989).

Bonica, Charlotte 1982, "Nature and Paganism in Hardy's Tess of the d'Urbervilles". *ELH*, Winter 1982: Volume 49, Number 4.

Bonsdorff, Pauline 2002, "Kahdentuva nainen. Estetiikka naisihmisen työnä." Teoksessa Bonsdorff, Pauline & Seppä, Anita (toim.): *Näkökulmia feministiseen estetiikkaan*, Helsinki: Gaudeamus.

Brick, Allan 1962, "Paradise and Consciousness in Hardy's Tess". *Nineteenth-Century Fiction*, Sep. 1962: Volume 17, Number 2.

Briggs, Asa 1990, "Samuel Smiles. The Gospel of Self-Help". Teoksessa Marsden, Gordon (ed.): *Victorian values: Personalities and Perspectives in Nineteenth-Century Society*. London: Longman.

- Caminero-Santangelo, Byron 1994, "A Moral Dilemma: Ethics in Tess of the d'Urbervilles". *English Studies*, Jan. 1994: Volume 75, Issue 1.
- Furst, Lilian R. & Skrine, Peter N. 1978 (1971), Repr. with new bibliography, *Naturalism*, London: Methuen & Co Ltd.
- Gordon, Jan B. 1976, "Origins, History, and the Reconstitution of Family: Tess' Journey". *ELH*, Autumn 1976: Volume 43, Number 3.
- Hardy, Thomas 1984, *The Life and Work of Thomas Hardy*. Toim. Millgate, Michael. London: Macmillan.
- Heinämaa, Sara 1996, *Ele, työ ja sukupuoli. Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruumiinfilosofia ja sen merkitys sukupuolikysymykselle*, Helsinki: Gaudeamus.
- Henkin, Leo J. 1963, *Darwinism in the English Novel 1860-1910: the Impact of Evolution on Victorian Fiction*. New York: Russell & Russell.
- Holloway, John 1992, "Literature. Hardy and the Rural Tradition". Teoksessa Ford, Boris (ed.): *The Cambridge Cultural History of Britain. Volume 7: Victorian Britain*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hosiaislouma, Yrjö 2003, *Kirjallisuuden sanakirja*, Helsinki: WSOY.
- Humma, John B. 1989, "Language and Disguise: The Imagery of Nature and Sex in Tess'." *South Atlantic Review*, Nov. 1989: Volume 54, Number 4.
- Jalland, Pat 1986, *Women, Marriage and Politics 1860-1914*. Oxford: Clarendon.
- Korte, Irma 1988, *Nainen ja myyttinen nainen*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Laird, J.[John]T.[Tudor] 1975, *The Shaping of Tess of the d'Urbervilles*. Oxford: Clarendon Press.
- Mason, Michael 1995, *The Making of Victorian Sexuality*. Oxford: Oxford University Press.
- Nead, Lynda 1988, *Myths of Sexuality. Representations of Women in Victorian Britain*. Oxford: Blackwell.
- Parker, Lynn 1992, "Pure Woman' and Tragic Heroine? Conflicting Myths in Hardy's Tess of the d'Urbervilles." *Studies in the Novel*, Fall 1992: Volume 24, Issue 3.
- Pekurinen, Mika 1999, "Luonto politiikan oppikirjana. Walter Bagehotin evolutionistinen yhteiskuntafilosofia." Teoksessa Halmesvirta Anssi ja Valta Reijo (toim.): *Aatteiden kamppailu elintilasta. Viktoriaanisen ajan näkemyksiä ihmisestä ja yhteiskunnasta*. Jyväskylä: Kampus Kustannus.

Perkin, Joan 1989, *Women and Marriage in Nineteenth-Century England*. London: Routledge.

The Random House Dictionary of the English Language. Stein, Jess (editor in chief) & Urdang, Laurence (managing editor) 1966. New York: Random House.

Simpson, Alan 1955, *Puritanism in Old and New England*. Chicago.

Strawbridge, Sheelagh 1988, 'Darwin and Victorian Social Values'. Teoksessa Sigsworth, Eric M. (ed.): *In Search of Victorian Values. Aspects of Nineteenth-Century Thought and Society*. Manchester: Manchester University Press.

Stubbs, Patricia 1979, *Women and Fiction: Feminism and the Novel 1880-1920*. London.

Sumner, Rosemary 1981, *Thomas Hardy: Psychological Novelist*. London: Macmillan.

Tanner, Tony 1979, *Adultery in the Novel. Contract and Transgression*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Walvin, James 1987, *Victorian values*. Athens: University of Georgia Press.

Wellek, René 1965, *Concepts of criticism*. Edited and with an Introduction by Stephen G. Nichols, Jr. 3rd pr. New Haven.

Young, Robert M. 1990, 'Herbert Spencer and 'Inevitable' Progress'. Teoksessa Marsden, Gordon (toim.): *Victorian Values: Personalities and Perspectives in Nineteenth-century Society*. London: Longman.

Painamattomat lähteet

Koskela, Sinikka 1990, *Thomas Hardyn romaanien naiskuva*. Yleisen kirjallisuustieteen pro gradu-tutkielma, Tampereen yliopisto.